

Iturria: *Lehen liburia edo filosofo huskaldunaren ekheia*, Jusef Egiategi
(Txomin Peillenen edizioa). Euskaltzaindia, 1983.

Klasikoen Gordailuan:
<http://klasikoak.armiarma.com/idazlanak/E/EgiategiEkheia.htm>

**LEHEN LIBURIA
EDO
FILOSOFO HUSKALDUNAREN EKHEIA**

Jusef Egiategi

Klasikoen Gordailuak egindako lanak oro dominio publikokoak dira,
eta, Jabego Intelektualaren Legearen arabera jatorrizko idazlanak
bestelako eskubiderik ez baleuka, nahi bezala erreproduzi daitezke.

HAMALAUDUNA

Irakurtzaleri

Bere denboraz egünkal dena bürüzagi
franko dianak arraiñ edo aragi,
aldizka delarik hetzaz laski bazkatzen
Bere biziaz da balima botzki gozatzen.
Libürüz niza ni akhi, paper belzten niz ari?
bortxaz gibel üzten, xüxen ezinak jarri:
megopia düt arrabuhin, ülhün, herabesti,
gor müthü, lüma ere ardüra net eri;
belarra ehünetan berekatürük
ezin hantik khent zerbait dena hontürük.
Zer düket arren obratu? Deusere balio etzena,
heltübada laitekina nere obra azkena.
Bihoa arren dena! eztianak irakurtüko
etzereio balima, sekülan dolütüko.

Jusef Egiategi

HITZAURIA

Libürü labür bat' etzerelo eder hitzauri lüzia; alabedere leal da, dian bat, nolako nahi zertakoz egina den gatik erraiteko. Jakintzüek dakie hüs-kara ama mintzoetarik dela bata, hartakoz ere Jinkoak eman zereioan obe-dantza güziak dütiara; bena delakoz Zeiakinen saldoa hanitzez jakintzüe-na beno handiago, ta hen üstiala hüs-kara lizatiala hiztera nahasi bat, ezki-derik, jarraikirik elükiana bakhotzik, halako basa sinhestearen garhaitze-ko, hartüren dügü heben nabastarria.

Ehünetan entzünik gaude, hüs-karatik lankhei honik sorth'eztaitekia-la; badaite othoitze libürü txar zonbaitek diela sinheste hori sorthü ta gogortü, bena izanik ere botxia beno gogorrigo, mardotüko dügüla, dü-t sinhestia: hartakoz mintzo haren ohoriaren gatik, lümari niz heben lothü; ez gorrer entzüneraziz nahian, ez etare ütsüer ikhüseraziz egarrían sent-hagailla hek eztaoteke niri; bena bai egiari zor düdan eginbidiaz dü-t lan hau besarkatü, fidantzan düdala ager jarríren, hüs-kara zertan nahi hitz arrotzetaz para dateikiala. Gauza berrietan ere, berze mintzoek bezala, beraren izairiatik hüs-kaldün ükhüdian izenak arozta litiriola.

Haur-min harez, niz obra hüntan salbü izanen, behar eztüdalakoz zaharretarik baizik; ta hetan dialakoz hüs-karak, berzeren khinper, bere edertazünak franko. Ezi, ikhertzen deno bere zahartazünian, xahiago da, bere aberatstarzünian agertzen; badaite hitz batzü zahar diradialarik, berri diradiala üdüri izanen; ezta haren falta hüs-kaldünek ahatze badütle. Bena hen eginbidiak dereie hitz hen arra hartzia manhatzen.

Llabür ta argitzü izaitia, ezta lankhei arhina, ezetare hitz khütoetan hanitz erraitia. Orozbat ederki mintzatzia ezta erraile güzien arraifia; bena erakhutsi badüt hüs-kara xahüki har daitekiala, probatürrik dago hala ere mintza ahal daitekiala, ta ni beno langile hoberik diano, hetarik sorthüren dela haren ohoriaren gatik oraño hanitz berzerik.

Egündano etzait bürian sarthü, ez etare sarthüko, gaizki mintzatzia hüs-kaldünen axolgabiaz etare nola gogatü eztien beren amamintzoa dieno mezpretzatzen, herria diela arnegatzen; ta Jinkojaunaren dohaiñak zanko-petan dütieno jarten, beren büriak dütiela apaleraziten. Ezi sortzepena denian eder, ta mintzoa arauiala, ükhatzen dütianak biak, herriari dago trai-dore, ta berze dierrí güziak berenetzaz baliatzen diradiano, baliatü nahi ezten hüs-kaldünak, berzeren gaiñtik abantailla ükhen dütianetzaz.

Mintzoen banaitiak dütü dierrí güziak bederakatzen, hartan daude bederak tieso. Hüs-kaldüna aldiz hetarik lehena dena bere mintzoa eske-letürrik zinez, haren hilerazitera dabila. Deizogün galtha, datekenian har-tara heltü zer datekian hüs-kaldüna? Bohamien kastatik datekia? Hek beza-la beren artian hitzauri txar bat orhatürrik, tximinoek, mintzazale balaude, elükiena nahi. Dieia holako bat obratüren?

Ene gogoan eztago, jendia bere ama mintzoari arrimatürrik, berzere-netzaz eztian axolik. Aspaldian dago errana, gizona dela hanbatetan gizon, nola mintzo suerte beitaki; topa hüs-kaldün menditarrak dakian espaiñola, delako hen aizo; topa ere, ordokitarrak dakian biarnesa edo zerbait frantsesetik, hantik biek dütükien abantailla gatik, bena beren artian ta etsaien eretzian, hüs-kara xahia dozen mintza, da ene egarría. Hartakoz ere hüs-kara baizik eztakiana, bego artzaiñ, merkhazalia beno gizon perestiago datekiala ni berme.

Bena hüs-kararen ontartiaren gatik, erran dügüna sinheste gabien eretzian thipil bedi, akadoikeria handi baten auzi hau lizateke ekheia. Lizate, elhen parrasta altistak urden aitzinian ereitia bezala. Llabürzki dügü erranen hüs-kaldün lealak bere mintzoaz jakin behar diana, *Aita Larramendik* ere laski probatü(rik) dagoela hau dela.

Lehena, mintzorik hüs-kara beno bere hitzen egokian hobedantagorik denik eztela.

Bigerrena, batere jende güzier mintzatziaren haren gart-hardia dianik.

Hirurgerrena, ez etare, bere elhetan hain llabür denik.

Laurgerrena, bere araudian ta ardiestian batere jarraikia-gorik eztela.

Bostgerrenian, alozia bat diala, berze mintzoetaz edereiten eztena.

Seigerrenian, batere hüs-kara bezain aberatsik ta nahar-rik eztela.

Zazpigerrena, ama mintzo dela, brobantza güzietzaz ikuraitürrik, dena, hetan ere lehenetarik dela.

Zortzigerrena, Griego mintzoak hitz hainitz jesan dereioala.

Bederazigerrena, Latiak, frantsesak, Espaiñolak ta Italianak orozbat.

Hamargerrena, Hüs-kara dela net posmagarri bere zazpi hitzkondien gatik, diranak: Nafarrakoak, Züberoako, Gipuzkoako, Bizkaiako ta Alabako hitzkondietan.

Hamekagerrena: Hüs-kararen khorpitzza, bere hitzkondiak berhez jarririk ere, elizatekiala gütiago obedant. Probak daudiala bi Nafarretako, Lapurdiko, Züberoako, Gipuzkoako, Bizkaiako ta Alabako hitzkondietan.

Hamabigerrena, hüs-kara dela mintzo bizia ta jakintzia.

Hirurzpalaur Katezimetan ageri dena, libürü ere zonbaitetan dirad-ianak, Kempesa edo *Contemptus mundi*, Mosde Chourio (Xurio) Dn Joane Lapurdin Erretoraren obra 1720 urthian moldizkidatia. *Doctrina Christiana* hüs-karaz bihurtia ta Irunen moldizkidatia, 1626, Dn Juan de Beriain lizenziatiaren obra. Berze libürü bat tritia diana *Noelak ta berze Espiritual berriak*, Baioanan moldizkidatia, 1630. urthian, Joanes Etxeberri theolo-gian dotoraren obra; ber ezkiribazaliak egin dü ere berze libürü bat, Hüs-kararen adretzaz, mintzo dena.

Bena ezagützen eztügüna; bada oraiño berze libürü bat moldizkida-tia, langiliaren izena eztiana: tritia du *Exerxiçio Espirituala*, harek ere bere egiliren izenik eztiana Baionan moldizkidatia, urtherik bagia Berze bat ere ber tritian: hamabi berezitan erthaitia gaiza ezin hobenez bethia, Dn Pedro Argaiñ apezaren obra 572 ormestán, Bordalen moldizkidatia 1686. Berze bat ere Saro de Labortarena ezin Hüs-kara ederragoan, *marinearen egimbideaz*, Baionan moldizkidatia, 1642 urthian, bena güzier gainia da *J.K. Ordeinu Berria*, Juanes Lezarraga berazkoizkoaren obra da Rochelle-an mol-dizkidatia, 1571 urthian, Erregiña Joanari eskentü ziana; haren landan, berze bat *Geroko Gero* deitzen dena, Dn Pedro Axalar Sarazoko Erretoraren obra, Bordalen moldizkidatia, 1641 urthian. Joan Etxeberrik mediketan dotor zenak Azkoitian zian ere, *Hitztegi bat* egin, *hüs-karaz*, *Españolaz*, *frantses ta latiz* antolatia, bena moldizkidatü izan denez eztakigü.

Mosde Arnalde Oihenartek dereikü ere ützi libürüñi bat, *Atsützak edo refrañak*, izen diana, Parisen moldizkidatia, 1657 urthian. Jarraikiz dereikü beraren *Gasçarua neurthizetan* ta azkenekoz *Zaharçarua ere neurthi-zetan* eman, Pauen moldizkidatia 1664 urthian, beherago zerbait obra harez dügü erranen. Agergei da ere (ümen) berze bat trite dükiana *Aberatstarçün güçjen giltz bakhoitza*, nere izenian sorthüren dena, ta aberastü nahi direnen komendian datekiana.

Libürü jarraiki(a)z, heben dagoenaz, begotze laidoriak, berzer, txipi bada ere, ikhertü dütian gauzetarik franko da ageri, bere irakoietan hüs-

karak berzeren arropetarik eztiala beharrik. Soberana ere lükiala, beratan, bere zazpi hitzkondetzaz; Hornera bezala, beretzaz, ari baladi, obratüren dian lanetan ta bide xüxena khi denari berze batek bezain honki eraka-siren dereioala bide llabürena ta ederrena.

Berze libürü zonbaitez, erdi latiz edo frantsesez josirik direnetarik, heben mintzo ezpakirade hobe(ki) egin ahal lütükienek dereikie balima barkhatuko; eztereiet aharrarik borondadian eginen, düdalakoz uste ezin giradila hobe hen gogamenaz. Bena egar eztirot hen hüs-kara txarra; ta dakigünian urthe baten barnian Jesuita batzu, Kastillanek, ikhasi diela Loyolan Hüs-kara konfesatzeko doia, hirurgerrenian aldiz peredikatzeko behar zeretena, ahalkegarri da Hüs-kaldün ezkiribazalek eztakien hüs-kara. xahiren eztien axolik.

Jesuita hek ere zien aithortzen hüs-karak ekidar güziak zütiala ta gra-matikaren itzala dianak egia hori ükha elirioiala, haren bokatziaz zerbait erran behar badügü, dügün galtha non den proba agerragorik hüs-kaldun menditar baten behatzian heno; ezi Biarneseki akointarik ezpadü ükhen hartan dirade hüs-kararen egokiak, alozia, ta gaillardie egiazkoak, dakitzan edirenen diradiala nork ükha.

Nere althetik ageri dena, eztirot ükha eta aithortzen dü, eztüdala hüs-karan azardun(ak) aski ta haren edertazünak aski erran, ahal nadin haren barnerat behar bezala ari; alabadere gogoan dü: haren arakoietarik zerbait argitü düdala, berze batek porrogatüren diana. Ezi ene arauiala ezta mintzorik llabürago ez eta azkarkiago hüs-karak beno gaizak azaldü-ren dütianik. Hantik arren gogomena, hüs-kara Jinko jaunaren obra dela, eta ez gizonena? Ezi galdürük balego osoki, halako bat jendiak egin dero-kiela? Nik ja diot ezetz, ez eta ere lür güzian diradian jakintzüenak, ehün urthez lanari lothürük ere halako obra eliroiekiela egin.

Mündiaren laur bazterretan probak daude xütik, ama mintzoak Jinkoaren obra diradiala. Dierriak ere berhezi ziradenian eraman zütiala nork berriak. Mintzo hetarik dirade hanitz sorthü, hetarik ere saldo bat arragortü ta jendiaren beharrak jesanez ta joskürüz haboroenak mündian labekatü, hetarik Griegoa, Latia ta berzetarik saldoa, bena mintzo hek zer lan jendiari ezte eman, lehen eziez beitrade zerbaitetara gerthü Latiaren hirur alhaba: Italiäna, Frantsesa, Españoliola laur ehün urthe azkenetan ari dirade bethatxüz ta arrapaintzez osoki khanbiatürük, ta beren amari hüi-llentziarekila baizik mintzo izenik ezte irapaizi orozbat Latia amamintzo eztena, Griegoa ere ber denboran ber medioz obratü ziradianak.

Bi mintzo eder hetarik lehena aspaldian hilik'ta libürüietan ehortzi-rik dago; berzia aldiz gizontze obraren doiala, dago bere herrian eske-

letürrik ta noizpait izan zenetik hain eskeletürrik, non (banaite) libürüetan ikhasi dütünek oraiko griegokila nekez beilirade aditzen; ama mintzoak aldiz meskabü hetara ezürade erori, hek dirade üdürigoarik beren artian batere ezütienek.

Dügün orai hüskarari sokhaldi bat: nonbait erran dügü, Espaiflia güzian, lehen mintzoa izanik, ta diერი arrotzek mendietara baztererazirik, hirur mila urthe hetan dagoela hetan kokatürrik. O ama mintzoa ezpaliz, xoko batetan lüke bere ama, eztelarik ageri ihon ere haren üdürigoaren seiñale dremendena; oral txipi badago ere, Erruma handi izanik txipitürrik dagoen bezala, orozbat Espaiñiatik ohiltürrik dagoela ta mendietan baztertürrik. Mendi hetarik (ümen), Alabatarrek Zuberoala, Nafartarrek Basa Nafarrara, Gipuzkoanek Lapurdira, dagoela ekharririk. Dian bere herritar banaitetan, banaite jarri dien, batzü berze(ak) heno hobeki mintzo diradiala gogoan, nekez ere beren artian dialarik aditzia, ohore, ogen heno gehiago hüskarari dereie, zeren eta herri batian galdü dütian hitzak, berzian beütüü edirenen, hala hüskara bere osoan dagoelarik haren ohoriari enjogi diradianek, dian hazteriaz sendoturik, ta sekulan bezain eder ageraziten beütü.

Libürüaren jarraikian Mosde Oihenarten atsotitzak ta refrauak irakurtzaler agrada ziratekiela ustian, ditut jarri; ta gerthaldiak diradialakoz gizonaren miraila, hantik dükien probetxia ezte gaiza apürra, hitzkonde hüskaran izkont diratekiala ta bakhoitzari tieso nahi lazaitekina, behatxiak kanpo, llabür lükiala kondera die erakusten.

Nadin aldi batetik edo berzetik seme, hüskaldün niz. Arren mintza, hen güzietan düüt züzen, amaren hontan düdan bezala; zeren amen horrez enaite balia, ama hari dereiodan amorioa agertu badüt, nik beno hobeki proba ahal lirokienak ixil egonez ogen dü. *Filosofo hüskaldünaren Ekheia*, düüt nik heben lanthia, berzek beze *egiazkoarena* egin. Obra dago beben hüskaldün güzier eskentürrik, batzü arrotz bazereitze zombaiti, holako ezürateke hüskara dakiener, berzek aldiz hitz ez-ezagütia Latin, Frantses edo Kastellano ezpazereitze Hüskaratik diradiala, bortxaz aithortü behar dükie berriz ere hüskarari ützüli. Medio horrez beren ama mintzoari, seme izanik, ohore dükie, Jaun Jinkoari ere berak egin dian mintzoari beba egoitez, diratekino ederki antolatürrik hüskarazko obretan langüliak düütü beredikatüren. Halabiz.

BEREZITA I Berthüdiáz

Hüskaldün ezpaninz, izan nahi nintzate; dakidalakoz diერი leiñargi-nagorik mündian ezte ezie enia. Bena audiak dialakoz gizona den ezten, baliatüren eniz nere sortzepenaz arakusteko baizik, ukhaitü dütdala izairak eman derei(z) tadan abantaillak.

Dakit ene aitasoak ziradiala Espaiña güziako herritarrak ta hogei ehü(n)kez herriaren etsaier bihurtürrik, azkenekoz daudiala orai, noizpait büruzagitü ziradian bazterretan, han beren eskelegoak berzen aberatstarzünari etzielarik bekhaitzen, ezetare irritsiaren egarriak, jende güziak aberiak bezala ezütialarik ütztartzen, ta direlarik hen azaliaz ta hen minkaitzentzaz ürrhün, hüskaldünak beren lege zaharretan botzik bizi diradiala.

Hantik soz Errege Jaun khortian daudener ta loteki saldoak beren ürrhezko bürdüünetan ikhusten, erhoen gisala dabiltzala kheari laisterkaz, kharroetan lerratzer ta heltzia leze übernoaren zolalan diela jargia, dütie ikhusten.

Mendien thinitik die ere entzütien ordokian zezenen adar khaldien hirotsa, leihoñaren orroitiak, alanoaren marrakak, biperen hüstiak, gizona basa arimaltürrik, hegaitz ürrikarrian jarririk, lerratzen lürrilat.

Hantik die ikhusten oraifio hegoak jendia inharrausten, urikaldak lürrian, itxasoan bezala ontziak baiara ustez heltü porrokatzen osoki, galgiroa nausi hari jarraikiz eskelegoa beharraren lagün, ta berthüdia bethi hen artian arrotz.

Bere egongian laket eztenak, bere khorpitzari eskernio hainitz dü adelatzen. Dakigü arraiñ handienak itxasoan daudiala; bena angera txar batek barazkaria badereit emaiten, arren, erho ezpaniz, laur taulen artian arrantzüren jokatüren dü ene bizia?

Zer niz ni? Aragiz eta ezürrez zathi bat arimaz bizi dena, haren faltaz ere hilen ta hirotürrik errhaustüren dena, dialarik igutzian ziana, bere egiliari ethorriren: honki egin badüt heren erezian, düke honki jina, gaizki aldiz bizi izan baniz, ene zorretzaz dateke arima berme. Dügün ikhus arranküra harentzat badenez medikarik.

Erhokeria handiagorik ezta, ezire erraitea ene aberatstarzünaren arauiala, bizi nahi niz. Heremitagei e'nintzan sorthü, nere bezalakoekila, zeren ene lenendian e'niz egonen? Santü izan, e'nainteke betanda hortara heltzeko bidia sobera herxe zait, J. Jinkoaren baimenarekila, batian lekhü

düket haren saiheitsian; bena soberana erranak, honki eginaren aidüria itsutzen. Ezi berthüdiaren adra llabür da, nahiarena llabürago, obrak aldiz flakü. Sn Augustinek dereikü erraiten «Hizanian, ez hadiala laket, laket nahi bahiz ez hiziala heltü; aski egin dükiala uste badük herratürük galdia hiz».

Aberats ta ahaldün handi baniz, Jinkoari honki eginen zorrak düüt arauiala. Noiz niro erran, franko düütudala pakhatü? Jinkoak bihotza egin dereit, zelia bezain zabal, bereak ere honki eginakila bethe nahi dü, ta nik txoko bat ez nahi ützi hutsik, nola arren hartan egon daiteke? Non date hari zor düdan amorioa, berak eman diroan dohaiñ ederra, onesgilia edo karitatia berbera ezpada? Ezi ez San Thomasek dio dela Jinkotarzünenen ziargia, berze berthüdiak argitzen dütianana, argia dago althare gaiñen ta ez pian. Hantik, arren, ta ez hebertik haren ziarrak.

Obendatü izaiteko aita bethierekoai üdüri, izan behar nintzate; bena nor haregana hegaltaz hel daiteke haren semiaren bidia lürrian ezpadü jarraiki. Jinko horren etxian niz kristiatü ta hitzemanetzaz deusere ezpadüt etxeki, izenaz baizik e'niz haren jarraikile, obretzaz ezpaniz bate-re, baten (ganik) noa ihesi.

Kastaz hüskaldün diradianak, dirade güziak aitoren seme; arrazo horrez, beraz, ezta jende kastarik lür güzian hüskaldünak bezaiñbeste berari zor dianik, dremenden apalkeriak bere jagotza bidaltzen dialakoz; dü hantik bere famari berak thonak egiten, inhurek eta deuserek izart liorakienak. Bena delakoz hüskaldüna halako, hortakoz berthütiari tinkoago dago estekatia, ta hüts egiten dereionian ohoriak, kastigo handienaren zereio mereximentien; ezi mithil, berrogei luis soldata dianak, errekeitü gehiago dü zor etxaltari, eziez hogei baizik eztianak; hala ere Jinkoak ezarri dütianak berthüdiaren langile beren eginbidetzaz berme.

Hidalguia da egjazki Jinkoaren dohaiña merexiari eman diana, mereximentia akabi bezain sarri erorten da lüririlat dohaiña.

Filosofo batek zioan ber denboran «Hidalgoa, aragian ta odolian balago, gaiza arhina lezatekiala ta gizon apürrekila nahasirik, berhezta nekez lizatekiala»; alabadere ber moldizkian bada ageri jende güzia eginik dela. Ukha e'laite aitoren seme egiazkoen ta langilen artian ageri dela lürrian ber banaitia, izarren ta eoliten artian, zelian dena. Nontik den banaitia, galtha baladi? Ez itxurian edo khorpitzaren edertarzünetik, bena bai arimaren xüxengoatik, deusere okherrik akoga e'lirioanetik. Nobliak xüxen dialakoz, dü bethi begithartia, begiak ta agrimatürak, ibiltia bezala, da etxeko liskar baterez lotsa eztena, dialakoz berthüdiak bürian gaiñen ekhartan, bizioak aldiz zankopetan ezarten.

Egiatzko hidalgoa thorrea ahünzostoz estalietan, ez thonaa higatietan ezetare pergamü mintsüetan eztago; bena bai arimaren xüxengoan ta halakoa diana da, non nahi, aitoren seme behar bezalakoa. Sn Anbroisek dio, Egia haren arrimagei, gizona dela gizonen kastatik, bena berthüdia dela arimen kasta.

Erospezaz handitü dena, da itxaso ostraren pare, arraiñ handiaren küsküllan sarthü denian, bere aiziaz dü bethatzen, bena dago hanitzaz txipiago han ageri, eziez egon baliz bere sortzepenean ta soegiliak dütielakoz üsiago bere ohetan jakiliak kathez dütü aide orotarik; hantik gorde lütükian faltak egongia lehenian daude güziak ageri, bigerrenian ülhün sorthü zena, bere ülhünpian egon bedi, edo bürian jar beza kopre zelarik, ürrhez behar dela agertü.

Petik gora igaiñ dena ta nontik den ohart dena bere zorthü honaz ürgüüllirik eztiana, bere askazi flakiak indartzen dütianana, mainatak mespretxatzen eztütianak, arrazoaz baizik ari eztena, honki eginak gordatzen dütianana da ta dateke mündian senthagailla handiago, eziez Joben bizipena bere gorotzian izan zena; zorthü honaren soberana da pezü handia egünkal ikhusten dügüna; aberatsa harrez illüritürük, ürgüüllü(z) hantürük, adiskidegoa osoki ahaterik ezagütziaren zorrak zankopetan ezarririk, jende perestia diana iñaginatzen, behardüner horer bezala mintzatzen; bera, aldiz, bere arima apalaz desaraukatürük, dremenden atsekabiak larrapoka ibileraziten dian gizona da.

Arima handia aldiz, zer nahi hel dakion, bethi zorthü hona beno gorago dago. Haren gozomenari egobiar, galtziari bi bidar, thenpestari, züründari, harriari, ekaitz lotsagarriener dago botxia bezala tieso ta zelia zathikaz erori inkarrietzaz lotsarik eztialarik, deuserek sorthüko e'lirioana dereikü erakhusten; berak diolarik *inter eclipses exorior*. Aboaztüren diradiala odeiak eta ekhia agertüren zereiola dago aidürrian.

Nork bere gaizkorriak ükhen eztütül Erregetarik baratariadrano; zorthü gaitza, hegoaren pare, laketago da oihanetan zühaiñen porrokatzan eziez khaparren azotatzen. Orozbat dütiatarik jende txipiak mespretxatzen, dütü handiak erroetarik zothükatzan ta lürreratzen, halaere non eta zaiñak beitirade azkarrago, dütü astindiak üsüago. Aitoren semia poterez animatiak, dütüke orozbat bere inharraus'khaldiak, zelia khexatürük dereio garrak egoisten ta düründaz bere thorria khordokatzen, balima ere eroreraziten bere fama lanhoz üngüratürük, isterbegiez thonatürük. Bere azañak zathizkatürük, betarlisa belztürük, adiskidiak argüsütürük ta traidoritürük, dütü gaiza hek güziak borogatzen, bena han dü lerdenik berthüde egiazkoaz ta hüskaldun dela erakhutsiren.

BEREZITA II Nekeziatz

Zilzikidiak aberatstazünari eztereio eskerniorik egin, (non) ez den beraz mespretxügarri; bena dialakoz ardüra enplegia halako; ordian da bere lepotik loth ta nabel zorrotzaz, ürrhez egongia diana, zünzürra dereiona muzten; ürrhezko kopa da khozua edaneraziten diana, ordian, zilharrezko zübia da lezila xüxen doana; bena zer dirade aberats haboro-enak, gaizki halakatü diradianak: zekein, asemagur, desleal, Jinkoaren ta jendiaren eretzian, fede bagiak; halako aberatstazüna da, arren, hügüngarri, ez berberaz, bena bürüzagiren eskietarik dian desohoriaz. Bera ezta bizio galkiroso, da gaizki bildü diana ta gaizkiago manüntzen diana.

Berthüdia ta eskelegoa bekhanki dabilta lagün, hantik eskele aberastia nekez gizon perestü, anima ederrareki ezpada sorthü. Ezi beharra delakoz bethi galthari, hartako gogoa dialarik, bizitze lealaren errekeitia(n) ütsarterik ezte; bihotzaren zaiñak dereitzo llabürtzen; garhaitzen badü ere gaitza, bertzaren zolan bethi ere dago ondakina.

Behardünak eskelegoaz etxaltia dialarik üngüratürük, etxia haur pika-rraiez betherik, arka hutsik, abaiñak zelaurian, zorren galthariak aidürü, algoezila borthan, auzietzaz nekatürük, hen aita ünühedetzaz xukatürük, aberiak deusereztürük, hantik beharra bizioen ama da gertzen, honek honki egin ezinari, gaitza egineraziten.

O! non zirade xühürä, Jinkoari galtha ziriokina, berze aberatstazünarik eztüzüla nahi, baizik nekeziatik salba zintzan? Orai zonbat dirade soberakinaz aski eztiendetarik: zier niz mintzo jaun aberatsak; zien palazioetan, arraiña bezala hur gizenian jaten düzie berzek erein dien ogia, edaten ardoa berziak lantatu dianen miñatzentik; aragiak zereitze mahainiala jiten adelatürük; jakinik bage zer errekeitia dien ükhen, ihize güziak zientzat dirade habiatzen ta hüme egiten. Nork dereizie hek güziak? Behardünek ta ziek gorr ta müthü hentzat. Nor da, arren, gizonago? Balle hek bizi doa ta zietarik ez deusere beharrük, zer zinantekie?

Egik (dio Jinkoak) behardünari honkia, askazi züradie. Da kristianaren eginbidia, alpora den bezala süiari, argia ekhiari dereikü berak ere «jinkotze handiena dagoela gizon hilgarriak bere üdüriari honki eginetzaz, bethiereko doakintaren bidia llabürtzen dialako hol».

Azaldi halakoaren eretzian, aberatsaren gogortazüna behardünaren eretzian, ezteia gaiza harrigarria! ta dialarik potere sokhorrigi, diharü

dohaingei, bata ta berzia ükhatürük, dezan bide hari gibet egin, Sn Augustin-ek dio «abertstazünak maite badüzie, dei'zazie zien honki, zorthiala doi diren bezala jar, zure salbazionearen lankhei diratekianak. Bürüzagiren dohaiñak dirade ta zure laudakeriaren prendak, arren, aitoren semiak direlakoz jendetarik seiñalatienak, ta direlakoz berzer bethi gerthaldi gei. jarraik beze santü handi haren erran».

BEREZITA III

Baloriaz

Gizonaren baloria da haren balioaren doiala. behar bezalako denian, hegaltaz gaitzür güziak dütü erdiratzen, saldoak behezten ta bihurtü nahi direnen lekhü eragiten. haren baloria arranoaren pare dü odeiak xilhatzen, düründarekila da borrokatzen. Lehon berze animal güziak garhaiten dütianaren pare da. Arroka itxasoaren ühin gahüntsüak jin zereitzon beno laisterrago urthukitzen dütiana. Deus erez beldür ezta, deuserék etzereio gaitzik ta gaitza izan bada azkarrago, dago bera harritürrik, halako da edo behar dizatekina aitoren semiaren bihotza; bena aharrretara, ez etare auzie-tara ezta apaltzen. Bera beno handiagorik eztü isterbegirik, pare zereitzo-nier dü ohore egiten, borthak bethi behardüner dütü zabalik üzten.

Lasdaki da denboretzaz, ikusten ziradianian aitoren semiak etsai-sorho batetara deithzen zielarik, nork bere jakiliak zütielarik, bardin zela hen artian adelatzen zien arategiaren lotsa; bena zer arategial Jakiliak aragin, aberiak beren artian erhaile, borreroak aragiaren erosle ziradianak. Bi mila urthe dira iraganik, filosofo batek erran diala herioa mespretxatzen zianak, etsainaren biziaz бүрүзәгә zela; bena bere adiskidiaren edo herri-tarrenez bada, бүрүзәгәгәk zer ohore düke? Basa animal odolgiroak bere lagüna erho diana. Gehiago dena, anaie erhaile fama, Jinkoaren ira, erregen erraieta, legen ostikarra, akadoieren naga, zeliaren ta lürraren gaitzkotzak dütiana.

Dügün soegin, ohoria errabia halakoari honki zereionez. Jende xühür güziek diroe, balore egiazkoaren ofizioa Jinkoaren ta Erregiaren zerbutxian dagoela. Zer ta nola ari dadin, hantik kanpo, bere prezioetik hanitz dü galtzen, oskiegiliak gal liroena, aitoren semik bere hidalgoan dü jarten. Sortzepena ahaterik Errumako ezpataren pare jarririk plaza ostandikian doa bere trebandiaren erakhustera ta Espaiñako zezen lais-terkarien ofizioaren egitera.

Ohoriak eztü nahi apalkeria lagün, inhork ideki eztirona ta ginhau-rrek baizik gal ahal ginirokiana iraindü dianak gaiza handiak apürrenera irandatzen dütü. Zer legek mandatzen dereit halakoaren manhiala jalk nadin? Jin bedi niri, бүрия gora nabila orotarar sortitzak dereitan legiaz nai ene esküdantzan idereren. Mark-Antoni-ri Augustek egin zioan arrapos-tiaz bikudaran zianian desafiatü ziolarik: «bere egitekoa xeden gaitzaren gatik herioaz khi baliz, liroala har berze medio onestagorik lehen, eziez

odoltsü errabiak esken tzereiona har beliro». «Arrapostia kobarde bazen ezpata-zaiñen ustiala, Lür güziaren Enperadore izan zenarena zen ta desa-fioa aldiz ohekide baten besoetan hil zenarena». Egiatzki ere, biderdira edo duela suerte hek ziradian Erruman mespretxü ezin handiagoan, orai bezala Espaiñian güzian jende apalenen ta ankesgarrienen ofizioa.

Egia dela hori diozü, bena ohoriak eskilima hek atzürka e'litiroela, lizatekelakoz atzürkaria ahalkez ta zizendaz estalirik. Bena erradazü soldadoa etsaiari eztoana bere serjentak ezpadereio halabardaren zorrotza bizkarrian edo aitoren semia sorhoala dereielakoz ohoriak manhatzen, nor da bietarik manhiaren mithilena? Bata doa, jagoitik mintzatü ezetare ikhusi eztianaren erhaitera, berzia aldiz elhe txar zonbaitez mendikatzerä, dakialarik Erregiak zin, bere koronatzian egin diala, pharkamendürrik bizian ezteraiala emanen ta legian diela aztentü, beren jakilekila diradiala güziak ürkhätürrik izanen, hilak ere kheretetan —büriak lürrian— herres-ta ziratekiala herrestatürrik. Arren erreljionia dagoelarik berhez, erausten bazirade, bizirik edo hilik korda edo khereta biak desohore handienak dütükezü. Ari ezpazirade desohore? Norenganik? Erregeren etsaien ert-zian ikhara, übelez ohoriak eroaiten dütiener ganik; ardüra ere soldado-ek dereielarik emaiten aitzinanda halakoek edo sordeitsek dieia arraheñ zure ohorian akadoitüren eztakielarik zertan dagoen berena?

Dügün jar, hen elhe txarrer ezkapü nahiz, ohore faltsiak zure anaia hitz txarragoen gatik erho-erazi ta ziradiala herriz kanpo ihesi. Zer dükezü ira(p) aizirik? Ez berzerik, eziera bi deshore egiazko, ohore faltsi-ren gatik: lehena zure üdürientzat dateke ürkhategia ta zure aurrhiden des(o) horearen jakile; bigerrena kasü hetan dolü diala koz hilak eragiten eztate batere zuretzat ta arrotz herratürrik, gizon erhaile fama belarrian, nolako dütüketzü honki jinak arrotz herrietan.

Dügün, oraino jar, hilak ziala ogen güzia, bena erradazü ogen harek merexi ziana herioa? Nork eman dereizü zihauri poteria ekadoi izatez, non ikhasi düzü eman düzün herioak diala puskatu etartü düzün batzi-goä? Errege beno gehiago ziradia? Esküdoia, bilhaken xüxentzia, iraiñen mendekatziän, potere hori dialarik, eskietarik nahi deriozia arrapatü ta harez errautsi? Jinkoa beno handiago ziradia? haren manhiän mes pre-txatzeko. Etsaier bere herioa barkatü dialarik, zük hitz zonbaitü behar düzia zure pare denaren biziaz doskaiñtü? Kristia bazirade «oratio domi-nicala» zure Jinkoari galthatzen dereiozü hartan parka derezaziän zure iraiñak, zük barkatzen dütützün iraindü zütien bezala, trüfatzen zirade arren harez edo desleal zirade haren ertziän, ta zure hitzemanaz burla-tzen ziradialarik mendekatzeko, zure othoitziaz galtho dereiozü mendika

dadin, mendikatü ziradian bezala, hala zure khorpitzä desherritürrik, herratürrik, arinka eripetürrik zure izena ürkhä erazirik, zure aurrhidiak desohoratürrik pakhatü dükezia franko txori-bürü athiaren onesbidia kharrioago ja deriezüla JINKOAK hilaren üdürrian norat nahi joan zitian, ezi loan eta iratzarrian lagün dereizü ta mezügei dükezüna berze mündian.

Oi! Aitoren semia! delarik zure bizia sortzepez Erregiari ta Herriari zenapenatürrik, ahalkia arakiaren pare den zure khorpitzä kharrika güzietan herresta edo zure izena ürkhategian, haiñbeste bergontza erakus dezen batetan etziradia harritzen? Txakürren txanpak galeraziten badereizü zentzia, gauza hetarik ihesi edo mespretxa? Elkhü edo egon e'li-rokianari zer ezkonde emanen zereio berezitarens hatsarrian dena beno hoberik. Non dirade aurizka lezarrate(n) faltsiak ta zankhopetan arima zeha leger, balore franko düzü erakutsiren.

BEREZITA IV Haurrens azkontziäz

Gerthaldi zonbaitez erakutsiren dügü, heben, haurrak ünühedatarik lehen eziere aita ametarik gizon perestü edo gaitz diradiala gertzen ta hazaroak beno hazkürriak diala oitüretan potere gehiägo. Ezina da odolai ardoilla bürdünari dena, azkontzia nazaroari dena ta ekhia lantha güzier dena. Alemanian kondairak dio oihanetan ihiztariek otsoekila larrapoka zabiltsan haurra hatzaman ziela ta Henrik Hessa-ko Margraf-ari zereiola eskentü; hirur urthe zütian, jaten zian lagünek hatzamanetarik, pikarrai zelakoz zen hen artian ohatzen. Otsoa bezain ohil zen, ibileraziteko zankhoak hezitü bezain sari, eskiak bizkarrian zereitzen estekatü, bere adintsüenak beno zelakoz azkarrägo hausten zütian hortzez estekak, nahiz ezkapü; basa animalaren gisala erakusten zialarik bere ünühediek ziela otsotü.

Ber libürüian dügü ikhusten haur batek zialakoz ahardiak eznatü lohitegietara inharaustera, ahatia hurilat igerikara bezala laister zabilala. Champaign-ko herrian 1734.urthian orozbat ihizlariek bost urthetako haur ürürüxa bat horer inhesi ürüxainxa bezain laister haritz tiniak igain, zenian jendia hüillantü zereion, oihier marrakaz zütian arrapostü, bata zühainiala igaiñik bortxaz zian eraitzi; pikarrai zelakoz zen bezala Chalongo juratier eraman ta hek arropak eginik, serora konbentian zien ezarri; mintzo zen, bena elhe gütik zakian. Ikhasi zianian bere kondairaren erraiteko doia, zioan, ützi ziela oihan batetan haritz hirotian barnen lo. Biharamünian nigarrez eta heiägoraz agortürrik, gosez ere nekatürrik, bizitzia nekez frütü txarretan ziala ediren. Jenden lotsaz herots entzüten zianian, zela gordatzen borotxetan edo zühaiñetan, gogo honagoz gaiez eziez egünez zabilala, ihize suerte güzietarik ziala hatzamaiten.

Zathizka zoatzano arropak hotziala zela gogortü. Ihizia falta zereiomari, arraiñtzüra zabilala ta bi huren artian igerika arraina ziala hatzamaiten.

Hantik bi urtheren landan frantziako Erregiñaren ama Lorrenaratkoan hiri hartan igaraiten zelarik, entzünik neskatilaren mentüra, sororek erran zereiola kunbentiala heltü zen egünian, ezkapa e'ladin leihoa ta bortha ziela tinkatü, biharamün goizian ziela heda ideren zelaurian hantürrik eta hüillan hilik, bena leihoa zabaltü bezain sari zela arrapiztü. Baratzeko paseia zianian gathiak bezala zühaiñak trepatzen zütiala. Eman zereiola lebraost bat atzazkürleiez ziala mementoan lahardekätü ta

ausiki; geroztik zela emeki emeki mantsotü, zialarik megopia izigarria erakhusen. Erregiñak, sororek errekeita lezen ta mentsik etzükiala haboro'zik harez eztakigü bena franko da gerthaldi hau erakhusenko, lehen dela jendia basatzen, eziez basa mantzoten.

Dügün oraiño berze bat Enperador batan, Caligula Seme, jende ezin hobenatarik sorthürik, zonbat gizonak potere handian, gaitz zonbait egin diroian, derekü erakhütsi. Bere aitak, nahiz zadin gizon borthitza ta lan güzieren bürüzagi, zereioan eman ünhüde emazte bizardün bat, gizonari emazteari beno üdüriago zena ta jaigüra güziak bazakiana, soldadoak bezain honki harmak zütian maniatzen, zaldünik etzen hobeki zianik zaldia zikatzen. Emazte halakoak eznatürik Caligüla, lürrak ekharri dian gizon gaistoena gerthü da izan. Balauke sortzepenaz gaiztokeriaren azia lükian, bena gerthaldi ja erranetarik, düdarik ezta ziala eznetik hartü bere (i)zadia, lürretik lantak diana.

Noizpait zen, jende noblia oraikoa beno baliosago, aita-amer este-katiago, aürrhider maithiago, ohoriari lealago. Zeren? Zeren eta amek beitzütien beren haürriak eznatzen ta bizia ükhen zien ber odoletik beitzien hazkürriak haurrian, düda bagerik nazaroa dü osoki khanbiatzen; khanbioa milatan ikhüsirik gaude. Ahüntza bere khastaz net mantso dena haurren ünhüde bada, haurra net sano handitzen da, bena gizon jauzkari ta kosko arhin gertzen da, halako dialakoz ükhen ünhüdia, hainbeste broben landan nor ükha liro arren, nolako den ünhüdia, halako datekiala haren ezne semia. Hazkürriak hala haurraren sorthiza osoki khanbiatürik, berritü beharrek ta langiliaren animez aitoren semiarena egin, azkuntze handia baizik obra egin eztaite ta faltarik balin bada obran, langiliren arima dago aitoren semiaren khorpitzian, hantik ardüra apalkeria handirik sortzen.

Zeren eztütien Erregiñek ünhüdiak anderatarik hartzen? Zeren aitoren semek eztütien ünhüdiak hobeki haitatzen? Zeren, ditian bezaiñ sari sorthü kanporat igorraiten? Zeren etxen ünhüdia begiratzen dithian diradiano, aita amen errekeitiaz ikhas dezan haurrak, nor den eta zer egin behar dian? Gaiza hen khinperrek naie harritzen.

Nago ere izitürik haurrak ezüradian etxerat deithzen berak ibilten diranian baizik, bihotzetik behar zekienian haurrari khentü ezniaren khazia zereio aita ünhütsüaren ofizioko thermaiñiak sartzen: marinearen etxian izan bada esnatü, arnegü dirateke següro dütian hitz lehenak erranen. Kastatik dela hora ihiztari diozü, bai, nik aldiz egia handiagoa dena, amak bere hümia bereki ihiztara eramaiten badü, azkontza bagatarik hor

hona dela gerthüren ta artzaiñhorik eztela azkontziarekila batian halako eztatekiara, bena düda bagatarik lehena hobe datekiala.

Lorrenan ikhüsi dügü zonbat kastak dian potere jendian: aitoren seme batek igorri zian ürhün seme berri sorthia. Ünühüdiak ikhusirik beria beno azkarrago zela beretzat zian begiratü ta beria trüküz aitoren semiari eraman. Biak handitzen zirelarik ziradian banaite beren aütüretan (ohidüretan). Aitoren semiaren-enian zenak deusere ikhasi etzian nahi, jakite güzier arrabuhin, jende güzier antzater, lagüneki panpakari zen; azkenekoz soldadotürik harmadatik hetzurri ta khordala eripetü zen. Haren ezne anaia aldiz etxeko lan güzietan eskia zian ezarten, bena aürrhiden eretzian handios, akointarik batere berzekila bürgian, bere eginbidian mantso, manhier ohil. Ünühüdia ama izena ziana eritürik, albodian zian bere erretorari, ohoñkeria kanbio haurretan egin ziana, jakilen aitzinian aithortü ta izenak zütiala bier khanbiatü; hartakoz ere bi ünhüde anaia hen artian auzi handia zen sorthü, zianian laborari semiak bakiaren gatik barkhamena alkanzatü, nola akabi den auzia eztakigü.

Gerthaldi hartarik ageri da jenden artian banaite handia badela, langile kastatik delakoz aitoren seme nekezago gertzen eziez kasta nobletik langilia ta sorthiza bethi tieso bere züzenetan dagoela, hantik broba bata ta berzia beren aklüretarik(?) kanpo diradianian bizi gizon diafratiak(?) direla, hantik ere aitoren semiari abisa haürzaroako plegiak diradiala nekez barratzen ta hartakoz bere sorthzepenari doi diradianak goizik behar zereitzola eman. Aitatik dütian gerthaldiek dütü lehenago hartüren eziez errejentaren erranetarik, hala eginez dügü ikhüsten etxiak bere izen ederretan xütik egoiten gizon handirik hetarik jalkiten, ta hen akabaillek dolü handirik eragiten.

Andere bat, ja haur egützian (egükian?) eztü adiskiderik, ünhüdia eskentüren eztereioanik ta ardüra txarrenak düke legoizta, hantik haurraren lehen hazkürria gaisto ta osagarria mehe: ünhüdiak dian dithiak handi, moskoak lüze, larriak ta hortzak xüri nahi dügü; bena arranküra handi-goari, gogo eztügü emaiten dena jakitez heia emazte xühürra hügün dianez, ardoari khi eztenez ta errazitala, himor gaitzala ere enjogi eztenez; ezi haürrak düke odola halako, haurraren khi bada orozbat.

Ünhüdiaren landan da amaia haitoan ber nauksia galtho diano, dian bihotza hon, megopia ezti ta eskia latz, dezan batetan haurrak, dian amorio ta beldür haren erranetzaz, harek dereio Jinkoarenak erakhütsiren; ohe mardorik ezetare hazkürrü gozatsürik eztereio, bena landarien gisala dereio emanen.

Emaztetarik gizonetara denian mithilkoa igaranen, hetarik dü aitorren egiazko eginbidia jakinen. Berthüde güzietarik jakintze güzietan herriaren amorian erreligionian berze jenden mirailla behar diala izan, ta delakoz bere sorthzepenaz ta aberatstarzünezjenden lehendanik potheria dereiodala behardüentzat Jinkoak eman dereioala dü erakütsiren.

Aitoren seme gaztia bizarra agertü etzereioana erran daite(ke) mündü handiak dian lerradüretan ta lagün xühür bat ezpadereitze lezila xüxen doatzan bideskak erakhüsten, larrütüren da ütsia bazala. Lürra gerthaldi halakoz dago estalirik. Sobera ordüz bürüzagitü bada balaketzaz ta laidorez horditürrik, sarri bidagi edo tirano dateke etxen. Kanpoan aldiz leho kadenak häitse dütianaren pare dabila, ordian diot: aitoren semiari adio ta trükaderari honki jina.

BEREZITA V Irritsaz

Handi izan nahia da aitoren semiaren eritarzün sorthizkaia ta nahia-ri, ahalaz ez neurtuz edo ez izartüz haren galtzepena. Bere jauregian liza-tekelarik jaun handia behardüner, mothaldi, bardinen adiskide, bere menpekoen estalpe ta guzien maithagarri, bere irritsaz errerik doatzande hek urthukirik khortiala doa loteki jartera; *ükhen dügün errege hobenenak züoan aitoren seme hamar mila arrandadiinak, ezagützen enaianak, ez etare axolik, zort-bia nik beno hobe dü. Alabadere doa khortiala ta itxaso hartan marinera bezala itxasorratz bagerik dabila ta lehen ezi kamerzain bateki beitiike ezagützia egin, ehiin süge dütiike ireitsi.*

Han dütiü hainbeste bürüzagi edirenen non bere egarriak betereio egiteko adelatiüren. Arrathü kbozütia bezala da ibiliren ithotü ezteno, delarik mithil bati apaltzen, bürüzagiari nabiz mintzatü, igaran düke berrehün oren txoko batetan beha, baten oboria eziano ükhen dütiü igaranen; ikhusiren dügü dateke lehen arrapostia, zombait asteren landan ezitü ütsarterik ükhen bigerrena, hantik ber denboraren üngürünetan — zure egitekoa ezta eraskirik bage hirurgarren arrapostia; azkena aldiz dolu dereit egin eztaitelako. Zure egitekoari berze hantzer ere so egiten eztüke, bena beriak eztütiala ahatze ni berme. Hantik aitoren semia doa berze bortha baten trükara, ber ofizioaren egitera ta bere begitharte berriaren deberaren pakhatzera. Orotan arrotz, auher guziak hari soz, algarri galtho zertara dabilan dirade arranküra handian. Pelegriek bezala egünkal egongia berritzen dü. Behar aldizkal borthazaiña balakatü faboredünak lagüntü, mithil bati eskia eman, adiskidiari gorde, ürhatsak etsaiareki esterrazi ta egünkal üztarberri bat lepoan jarri. Khortezaiñ bati galtho egin zereioan behin, nola khortian zen zahartü, egünkal eskernio franko ükhenez ta ber esker esküpotak eginez.

Ezta mündian ofiziorik khortezaiñarena bezain, ohoriari kharatzagorik. Alkantatzaten badü behin galthoa, ehünetan eгина bi mila güir khosta zereioana, hogeï mithilen mithil dago. Igurikiari dagoeno loth, otsoaren beharritik alanoak bezala, azkenekoz dü zathia ta arimala da ezkapatzen. Frairiak dü eskelegoaz boto egiten, denian bere bapildian sartzen ta jan-kaia hartzen; khortezaiña aldiz aberats da sartzen, eskeletzen deno zereitze mesperetxiak athetzen. Zerbait hatzaman badü, eztatete gastütü (jan k.) dianaren ehünetarik bata. Deusere aldiz ezpadü alkantzatü ützültzen da bere jauregiala zorthü honari bihürtürrik lepoa eskelen pare izaitera.

Ordian, bena berant, dü aithortüren khorteko bizitzia eztela bizitze, bena bai garbai otsandikia jende güzier ageri dena; eztiradiala khortezaiñak gizon biziak bena bizirik ehortziak, jeloskeriak dütialakoz egünkal erhaiten Khortia da egiazki azartiaren, min(d)üriaren ta hümlitazünen egongia, Jinkoari eskent litrokianak, mereximentu gehiago berze munduan luke, eziera fraile zoiñ nahi denak; bena hen gatik harat eztoa ta balaki haren aiduru dagoetzala, bere jauregian egon laiteke bere handitazün egiazkoan hiltzera.

Han handiagorik eztiarrik bazterretan khorteko ta khortezaiñen nautziarik e'lüke inhuren manhü egile e'lizateke oroer ere aldiz emaile. Erregia beno, bere denboraz bürüzagiago, ohiaren ta mahaiñaren thenorietzaz nausi. Egündano khortezaiñek izan eztizenak, han hek elhorrien artean diradiano, lüke lürrak dian lili ederrenak; bilzuran ari diradiano ere khek borreükatzen Khortezaiñak aitoren semiak aldiz bere honki eginez taz libro famak bere hegaletan ekhar, ezi die honki eginik berthüdia arimal basaenen mardotzez bihotza, salbü khortian, han ühaitz harriak beno gogorrigo dirade. Zer nahi egin deikezün zerbützügeia, ezpada ageri güziak ahazte dirade. Androdus-ek elhorria aztaparretik lehoari idekirik, ezagützia haiñ zen arimal hartan handi nun Errumako kharriketean axuriak artzaiña bezala jarrekiten beitzian, bere honkiegilia, arrano bat ere gazterik hazirik, ikhusi zianian bere andere bürüzagisa hilik erretzera eramaiten ta egürretan jarten (denbora hartako usantzan), süia piztü bezain sarri hegaltaz garretan zen sarthü ta haren hautsak andrearenekila ziradian nahasi.

Ezagutzia delakoz eznez ta eztiz egina, khortetan ezta laket. Esker beltzak aldiz hainbeste (hainberze k.) plaga zelütik lürriala jinerazi dütianna, dago oraiño Khortian osorik. Norbaitek erran dü hareki hiltzen zena heno galostiagorik ükhen e'lüroiala ta thonba hartan alabadere ardüra jaun handiak dirade ehortzten.

Zorthizak gizon güziak ber moldizkidian dütü egin, sortzepenean dirateke güziak bardin, herioan dütü harek zehatzen zeta ta ilhe brustoa; bena soegiten bada gaizen üdüri da, gizonetik gizoniala banaitia dela handiago, eziez gizonetik aberiala, hainbeste eskele sortzen delarik eskelegei zü aitoren semia?, Diadumenianus bezala khoroa belarran sorthürik eta etzirade askitü zure zorthü honaz. Nontik ta nola sordeitztüren düzün, gaiez ta egünez, düzü arima eskerniatzen.

Bena diozü aberats niz, aitoren seme ere seiñalata ta ene jauregian ehortzirik nago khortian behar nintzatekiano. Zer! hemen güziek deretzilarik behar güziak eskentzen, zütelarik jende güziak erresetüz ako-

gatzzen, düzülarik zure Khortia etxen, zure büria gütitzera ta deusetaratzera zünükia errabia, ta zure borhondate güziak dütüziano egiten berzerenen mithil izan nahia. Ikar-aren erhokeria jarraiki nahi zünükia, ta soberra igaiñ nahiz erortiaz ez axolik?

Oh! aitoren semia, zorthiak franko honki egin dereizü haboroenaz zitian paira, berze egarririk, eziez honki egitia zü bezalakoer etzereizü konbeni tieso ziradiano, egin ahal zinioari zitianari ta zure balioari ezta zü beno handiagorik, zure pareren artian zirateke lehena, menpekoen eretzian errege, eskelen ta behardünen aita, errege hobenen leinüargi da Erregegoa argitzen diana ta aitoren seme hüskaldünari doi dena.

BEREZITA VI Gerthaldien indartarzunaz

Gaiza güzietan lion edo gaitzetan da, haboroetan, gerthaldia langile. Norat nahi ütül nadin, zientzat, aitoren semiak düt Eginbidiaren herexak ohoriaren akhületak ta berthüdiaren obrak edireiten. Zien gerthaldietan. Bai handienen gerthaldietan honkiren edo gaitzarentzat, bath' ahal daitekenetarik da, düda bagerik arrapagoena; hortakoz, ere Paganek hainbeste Jinko eginik nola beitirade bizio mündian, gaitzak her zütien dagokitzen, gütiago itxusi ager laitian. Hala sortizaren bizioak jinko faltsien gerthaldietaz arrimatürük zabiltzan laisterka бүрүз behera ürrhezko itxura begietan.

Hala adulteroa belhariko Jupiteren Eretzian, haren altharian zian pizten bere amorio ganüstarra zialarik laidatzen Zezenaren, Belxarraren ta Arranoaren Ekantzan zütialakoz neskatilak enganatü, ta berak gizonarenian orozbat egin zialakoz, esker ta obertak eskeintzen zereitzoen.

Jinko faltsü hek hil dirade, hilgei ziradialakoz hen obrak; bena obrarik ezpeilzateke, gerthaldirik ezpaliz, jendiak dü jaun handier so egiten ta hetarik hartzen gaitzak lehen eziez eta honak. Izar thürbütsiek die ülhüna hen ageriak dian bezala Lürra argitzen. Orozbat ziradie Jaun aitoren semiak zien aiziak du, goratzen ta beheratzen jendiaren itsaso bagak, haren bihotza da lür-bütan zuriz nahi düzün üdüria har diroana. Fier dago tinko, üntza bezala thorriari, fier gerthaldiek Legen indarra hen ertzian die hartzen eta hek jendia khozützen. Hantik askotü beharra, detzen handiak bizioak gorda, direlakoz hen gaitzkurdietzaz berme ta delakoz gaizkiegüliaren mehatxia flakü.

Ezi bizioak doanian aitzina, ta berthüdia gibel egoiten, jende gaztia doa laister Lehenari, zaharra aldiz jarraikiz azkenari. Hala, bata berziaren lekhian jarriarik, die azkenekoz gordatzen ta honestarzunaren Legiak erroretarik adheratzen; desadura halakoa, handien ganik heltü baliz, altharian jarridukien bi mila oberta errusigarri lizatekeana dütükielakoz beren gertaldü gaitzetzaz obratü hala.

Urthekal dügü ikhusten, egin izan dena berriz egin daitekiala ta Legautsiak gerthaldiez diradiala arrapizten; orozbat berthüdiak diradianian herrian hetara Jaun handiak enjogi ezi jendiaren ustia da noblezian dagoela jakintze güzia ta gaitzik balin baliz egiten dütianetan, egin e'liti-

rokiela hitzaldi hartarik da ari Jaunaren ürüdiala jentia ta aita bezala semia, hantik ere Erreligionaren akitzia mündüko gaitzik handiena dena.

Jendiaren begiak bere jaunaren obretan dirade, Argusarenak gütiago beno haborik dü ezarriren hetan: flakü badü indarra ohoiñarentzat düdarik ezta eginen dereiela ebatsien detxema ta primezia lealki pakatzen; dohaiñetzaz khoi bada, bi eskiez hartzen dütiela. Aharren ta auzien xüxentzian inkari baizik eztiela ta bethi azken emanliari doala züzena, hitzemanak ere, batetan diala hütsa, bena anguru batek bezain jagoski diala Jinkoa othoitzten.

Esker beltza da jendian den arraoena zeliari ere hügüingiena, dialakoz borthitzaren Legiak irkaizten. Ezkiribü Sainiak dio haren kastigoa pare datekiala: Jeloskeriarenari bere zitharian zointan ezpeita oliorik, ezetare insentsik ixurten eta ezteakiala ürrikalmendiaren oliorik m,inkaitzen eztegei(i)k, ezetare othoitzten inzentsik Jinkoaren Errazitearen emaztegei(i)k. Ezteate düründa ekhaitz ta mendekin baizik, deusererek eztielarik bizio hügüngarri hek, harek beno, gizona desohoratzen deusererek ere ezti aitareen semia Jinkoaren ta jendiaren ertzian bere gradotik itxuskiago eroreraziten; jende apalenetara zideperatürük dütü gerthaldiaz hek basa arima bat beno sordeitzten ta hantik heltzen den gaitzaz dago berme.

Nabukodonozorek khoroa izarren pare ziana, Jinkoaren mandhüz esker beltzaren gatik aberetürük, kabaleki bazkala zebilan. Balthazar'ek apairiaren gozomenian zian paretian, eskü batek ziala hareri akadoi espantagarria ezkiribüz jarten, ikhusi. Herode sarriez janik, Antiochus bizirik hirotürük. Absalon zühain bati zintzilika. Aman ürkhatürük. Neron bere eskütik hilik. Alexandre ardoan ithorik. Valerian Enperadorgoatik eskabelatürük. Bayazet kaiolan. Anastasa ekhaitzak jorik. Julian Apostata eskü ikhusezinez bere harmadaren erdian hilik. Meskabü hek güziak eskerbeltzaren gerthaldien gatik harrigarri diradianak, dielakoz mündü hontan desohore ta berzian kastigü.

Honki eginari zor zereio ordaria, diharü perestatiari den bezala pakia, bi zor hek xahatü eztiñan ohoiñ ta ganberotar da hiltzen Aitoren seme badira zer fama! zer gerthaldia! Ta zer erran berze bizio, lür güziari hügün denaz, esker beltzaren ahizpa bera —denaz bethi harzale, sekülan emaile— holako arimaren, dianaren erreligionia, pützü bat betha eztaitekina dü egarria, deusererek itho e'laitekiana, begiz ikhusten dütian güziak jaten dütianak ta jatiareki mengoa zereiolarik emendatzen, sabela betherik, gosiak lehereraziten diana ta arrapatzian bomitzera, ifernurat doana. Nola deithüren düzie bidützen halakoa; zizaiña, zekeiña, eskenaia, irrirts, zekintarzüna edo lükürgoa ezi haiñbeste 1zen dütian nola maredikü ta

gaitzkotsü ber athian beitätü. Zer ahalkia holako Kristianaren lagün izaitia! Zer aitoren seme halako gerthaldia! Zer bizitzia loan bekanki, gerlan iratzarria, sekülan bakian. Irapaiz txar baten gatik ehün ohartzte kharatzik, onza eztiren (ordez?) mila libera behatzün. Barneko bilhakak bethi arra hasten ta bethi honkeriak jauspetzia garhaitzen.

O! zü aitoren seme, zitiala jar peregriaren pare, bethi zü baizik eztüzüla, goga bethi zü baizik, zure eztela, düzünarenaz gozamina baizik eztüzüla, lürrian ja peregrin gisala izaitia ta zelian (zeruan) aizo dela zure egarria; santü batek dioana ta han dagoela, berthüde egiatzkoa. Aberats ezipazirade, hanbat hobe, zure berthüdia dateke agerriago. Zure honki eginak aberatsarena beno dateke baliosago; haren soberania baizik eztialakoz emaiten, aldiz zük beharraz zirade pairatzen.

Egiatzko noblezia da animaren xüxentarzüna, berzer egin zihauri nahi zünükiana, ez egin zuri etzünükiana, dirade sortizaren legiak, ta zelüko zürübietarik bata, Jinkoa, diharian diana, Jinkorik bage hilen dela gaitzüran dago eta zorthü honari aldiz fida eztena, gaitzaz ezta lotsa. Deusere eztügü mündian ützi behar eztügünik ta ardüra merezi eztianari doana; gaizki ere bildia bada, eskietan seguro hurtüren zereioana, berzeren gaiza arra ützü, zorrak pakha ta gerthaldi hoik emanik bihotztoiki ta kristiarki agurrak botzki mündiari erraitian, dago seme hüskaldünaren hiltzia, herio ere ederrena.

BEREZITA VII Aitüretzaz

Arkanbela zaharrak dio «Ezegokia Jinkoaren palaziotik akhazatürrik jin zela lürrialat egongiaren egitera. Bere ürüdia nahiz eragin erran zereioela pintaririk etzela hari atrebitüren zenik, zelakoz behin handi, gero txipi, behin lodi gero mehe, behin lerdin gero makhür behin xuri gero beltz; azkenekoz bethi hegaltaz ta jagoitik geldirik. Alabadere denborari mintza ladin, langile handia zela ta gaiza güzietan erakusten zuena». Denborak ezegokiari begitartiala so eginik etzakialakoz non obra jar, ziala gizona arrimatürrik egin.

Sorlakita da eder, geroztik ere gizonaren megopia mugida bethierekoan delarik dabila, itxasoaren pare gora beheratan, adarrrik ez eta bazterrik eztü, nahiak dütü bethi bata berziaren jarraikian, bakian nahi dü gerla, gerlan aldiz bakia; lanian ütsartia, ütsartian lana.

Ezta gizonik ezegokia hügü eztianik. Alabadere, batere hari jarraik eztoanik, hanitz dirade zilhar biziz büria betherik berritarzünaren hazkeriñak bethi haztatzen dütienak ta igaranaz higüindürrik, jingeiaren egarriaz errerik, oren güziak dütienak bederakatzen, salbü bere pausia behar lükiana. batzütan doa üllü-farfailla bezala lilitik liliala non dian ürrin hobena iderenen. Berziak arkanbilaren horaren pare die ahotik zathia ützen nahiz handiagoo. Berziak sobera lo eginik ohe mardo batian dirade inharrausten dütieno akhidürüz loa arhatzaman. Berzek die haifi biziki gaiza opakatu non axolik ezpeitie dütienian alkhantzatü, berziak bethi beha daude sekülan jinen etzereienaren aidürü, hantik zerbaitetara heltziaren neketzian arrazuak üsü dirade.

Lehena berthüdietara inhur hel ezpetaita begien aitzinian ezpadü haitatü dianetarik bata abiatü nahi denari: hala sarri eztena, arren dabila erhoen gisala ta arrotz da bere sükhaltian; gaiza güziak dütü erabilten ta deusere ez egin; hala dabila gizonaren megopia-bethi jauztekoz, di4no herioak ükhüratu.

Bigerrena dügüla kok gaizak besarkatzen jakin eztügüno, besoen artetik ezkapä daitekianez ta hala zorthien gaitzari beitätü dagokitzen gure faltari dagokitü behar günükiana; ezi egiteko haboronetan gertariak gure axoletarik dirade azertatzen. Edo biziki jarraiki bagez eztoatza bate-re edo gaizki ta parada doa seküla kok galdürrik: hartakoz zoiñ nahi egitekok hirur gaiza dütü galto, müga, lekhia ta denbora. ezipadirade batetan

hatzamaiten ta hetzaz baliatzen ezpazirade bathüren eztützüno auherki zirade ariren.

Hirurgerrera tieso ezkirelakoz egon lothü giradian gaizari gure sorthüzko egokiaz jarraikian beikirade debeiatzen ta txit akabi lizatekian beitütügü egina ta egingeia üzten ta hüguña edo gidarra arzkara urt-hukitzen.

Zuri niz aitoren semia mintzo, zureztat edo berzerentako behar beno ardürago kargüdant diren jenden beharrian, ez deusere galtha leal eztenik ez etare egin dolü zekezünik, bena ürrhatsa zertan nahi ta noren nahi erezian honki adratü dükezünian tieso izan zite bihoztoi ta egokide düzüno edo akadoitü edo okarroia alkhantzatü. Etzirade, lehena ez etare azkena izanen, bena zure galthoa leal bada, ari zite khortezale zaharrak bezala. Ekhiko orlunda haren pare doa hen ibiltia, dieno ükhen nahi zütienak —ürguillia berhez ezarririk— doatza bethi xüxen beren bidia, artzakiak, desazuak dütie, ezta bezala ireisten. Ekhia ageri deno dabila daratüria bezala xilhatü diano bihotz gogorra ta ezagützia arhinago eziez lana gaitz ükhen beitü khortezaliak.

Zure arima ofizio hortara plega ezpaladi egon zite jauregian handien zerbütziatzaz paira, zure poterean diradianak behardüner barreia, bena diozü nere ezarpiak legarretzaz thapatürrik Jaun Intendantaren beharra die? Lagüntetzazü, erakuts züzenaren indarra, errazü zothükatüren etzi-radiala ekadoitü ezteno zure galthoa. Ez gal ozartia berzeren ari denak indar handia dü zerbütxiata denian enjogi ta bere egokidaz merexitü dian ohoriak dereio milatan emanen ordaria.

BEREZITA VIII Esterratziaz

Qui nescit regnare, nescit dissimulare, dio rafraio zaharrak. Erreger baizik eztagoana ta orai jende megopia llabüren kapan dena. Mündü güzia ari delarik txarlatanen gisala pastoraletan mozorroa bethi begithartian nahi girade agertü, ezkiradianak ta ihuri ez aithortü nahi zer giradian, hala sinpleziatik ürhüntzen giradianogaiztokeriari girade hüillantzen ta mündia da haiñ borthizki halakatü non gizon xüxenak direlakoz zozo xuriak bezain bekhand beitütü jendiak argalen herrokan jarten ta lealki bizi egiazki ere mintzo direlakoz haurren herrokan jarten.

Bena halako eztürenak nor dirade? Bi bihotz ta bi mihi dütienak. Nola enganatüren ta bairatüren dütien arima xüxenak bethi gogoan, irudestia gaizetan ta elhetan sekülan egia, hipokresia da orotan hen gidal Jinkoaren ta jenden erezian hareki bizi, hiltzen ta ehorzten dirade, berze bizioak doatza herioa denian heltzen; bena hipokresia dago errhautsetan gainian mila ogen egin badü, oberta demendrenaz uste dü hukitü dütiata ta santü baten fama diala lürrian ereiñ.

Ehünetan jendia enganatürrik obra hartan bethi zerbait berririk ikhertzen ari da, azkenekoz bere büria ere enganatzen dialarik, uste dü bera heno gizon prestiagorik eztela mündian, ta mündü güziak daki nolako dian khinperra, kanpotik xuri ta barnetik beltz diala soiñekoa: üdüri da, etxe hanitzer latsünak xuri agerteraziten dütiena ürhünetik ta lohiz direnak, khaparrak argitzen dütien arbisker ta har txarrak diradianak karakoillarren ta sagarroiarene pare beretan gordatzen direnak hüillantzen zereitzener; ozta arrari üdüri ihon jargiarik, sabia üdüri ageri bezain sarri selauzten.

Ahal lizatekia halako gizonan aitoren seme hüsaldün bat ideren laitekian ta halako liskarrik merexi lükiana, delakoz Egia haren eginbidiaren argia? Gizon zaharrari bilhoak zütialakoz belztü erran zereien etzianez uste herioak xuri zütiala salhatüren? Zer ahalkia gizona enganari denian probatia! auher lizate halako jenden thormentietzaz aipatzia beldürrez dirian agert diradianak bethi estalirik, bethi gorderik ta bethi berjakinareki edo konzientziarekila bilhakan daude. Ezpaliz ere bizioen ta ohoriaren artian den gerla, hek nahiz gorde hau nahiz agertü, dielarik bihotza gaiez ta egünez zathizkatzen.

Ahalkia mündian datekiano dü arima izigarri inharrastuen. Neskatila Milesienak ez jakin zer etsigoaz ziradialarik berak ürkhutzen ta lezetan

larrützen, zütienian pikarraitü hilak etsigoa zian ahalkiak baratü, erakus-teko dela ohoriaren lagün ta ber dailliak dütiäla ondotik muzten Sn Augustinek dio «Jinkotze berthüdia da inhuren jenden artian, heia zer den Jinkoaren eretzian! Den aberats, dian potere nahi bezain beste, gürrak dütüke aitzinetik mesprexia aldiz gibeletik; herioaren ere oren bizi izan den beno maredikü gehiago ta aitaren thonak semiak dütiälakoz soñian ekarriren, non da aitoren seme fama, halakoz ikhara eztagoena?».

BEREZITA IX Denbora galdiaz

Elhe zahar bat honki heltzen da heben, dena ainharbaren eta zeta harraren elhestak. Ainharba gaxoa zen mingarki plainitzen, egünez eta gaiez, abaiñ egitian zütiala indarrak nekatzen ziano sabela hüsten ta ürhentü zianian bere obra ürrhezko telaren pare zagoena, neska txar batek erhatzez zereiola porrokatzen. Lan güzia hamar urthetan egin e'li-rokiana. Ta halako zela aberatsen etxetan haren sorthü gaitza, etzialarik han üllü txar zombait baizik hatzamaiten ta ogenik inhuri ez egiten.

Zeta harrak aldiz egiten zütian obra ederretzaz zen bera alabatzen. Herri ürrünetarik (ziolarik) jin erazirik naie, Errege bezala errekeitatzen: hik ezpadük üllü zombait baizik hire teletan biribilkatzen, nik lürreko podendate güziak ditiat enetan etxekiten Bi lan hek die bi jende süerte seinalatzen, Egiaren ta banitatearentzat ari diradianak.

Gizonak lanarentako baizik ezta sortzen, ibilten hasi bezain sarri sartzen da mündian, langiliak bezala ofizio güziak ziraitekianak ber botikan edo dendan; hartakoz dü gizon handi batek erran gure sortzepena dela *gaitzondoä, bizützia, lana ta herioaren beharra*.

Pikarrai zen lehen gizona, larrüz estali zian Jinkoak jakin lezan bizi zatekino lan franko zükiala; geroztik lana da gizon güzien legokia, haren haituan dago, megopiaren lehen eginbidia ta lothü denari tinko egoitia; ezi auherkeriari bide emaiten dianak bizioz dü(tü) hütsartiak bethatzen, bizitze dolügarri bat dü herrestatzen ta hala bere herio txarra ere egiten (obratzen).

Alabadere. Auherrak hirietan dabilta ünühürriak beren habian beno üsiago ta ardüra aitoren semiak beren jauregietan eztirade perestiago, halako dirade haboroenak, erdikoa dügü bazterraren ta bazterrak erdikoa-aren jarten, giziberiek derekie denbora jaten: mahainak, ohiak ta pausiak die beren orenak lanak aldiz batere.

Batak dio gaiza beharrenen errekeitiak dereiola lan franko esken-tzen; berziak osagarriak dereioala phausia galtho; berziak diharü ments diala, inhurek dio denbora behar leikiala, ez aithortzen, alabadere, gaiza güzietarik kharioena dela.

Filosofo batek erran dü deuseretan gizona denboraz beno eztela behardünago, hantik dü brobatzen, gaizarik eztela hain baliosik eziez den-

bora. Ezagützen eztianak, arren nola lakike, zer dian balio ta zer den haren gozomena, batzük nahi ükhen die denbora zela mündiaren arima, berzek zelia dela, berzek mündiaren mügida. Sn Agustinek aldiz dio, «dakiala ta eztakiala zer den denbora. Aski dakiala ixil egoiteko ta ez aski harez mintzatzeko» (aski mintza ahal dadin harez).

Halako megopia, garraren pare zenak, ezpadereizü azaltü denbora, nor azaltüren dereizü? ezkiribü Santiak dio denbora dela ühaitz handiaren pare igaraiteko baizik laister emana ta laisterra igaraiteko. Bena non-tik? Bahetik da igaraiten, han deusere eztü üzten, hala girade güziak bizi gireno ari, ta gure denbora ontzi hartan igaranik, deusere eztügü begiratzten; haren küperatzia e'laite aiziaren ühatzia ta garraren pezatzia; neke-zago eztirade lan egin, egin eztaitekinak dirade. Denbora igarana seküla-koz joan da, jingekiak eztakigün oraikoa arrenda gure poterian dagoena Gaiza güziak dirade berritzen, salbü denbora galdia, jagoitik ezta edireiten, aberatstarzün güziak dirade lasto, denbora da ürrhez eros eztaiteki-ana. Bizitze luze ükhen dianak denbora hanitzez gozatü da, püntia da honki lothü zereionez, enplegü hon eman dereioanez ta harez zerbait egin dianez. Arrazo handia zian erraiten zianak, denbora feira bat zela, saltzaler eta erosle güzier zabalik zagoena bata ta berziaz nahira ahal liroanak egin, zorthü hona lüze hanitz urthez.

Dolü handirik düke gaizki barreatü dianak denbora; ezi dago hirur jende suerteren eskietan — gaizkia egiten dietan, auher dagotzenetan ta deusere egiten eztiendetan. Erran nahi beita giziberiak barhianigaraiten dütiendetan. Güziek die bardin galtzen, nor bere maneran. Erran gintiro-anak auher ezpalirade, zeren eta auherkerian laket dena beita lanaren oihüetara gor. Domizian Enperadoreak ülliak puntzon batez zütian erhaiten, Hartabur errege Hirkanian zen sator hatzamaile; Bikantek Lidiako Erregeak igelak zütian hamian atzamaiten, Aeropos-ek Makedonian errege jinak zakian ixarki egiten.

Zonbat dirade mündian langile hetarik ta zonbat berze ofizio gizonaren ahalkegarri direnetan denbora iragaiten dütiendak; zer erran? Zer egin? Zer uste die hil diradienian? Deusere balio ziana sortzepenak? Emaztetan orozbat, beren bizian galtza pare bat egin eztiendarik ta jokian edo koaifüiran bizia igaran dietenarik zonbat dirade mündian. Bego peredikazale errelijioniak denporaren enplegü hona manhatzen dütiendak; heben ezkirade auherkeriaz baizik mintzo, ohoriari ogen handia egiten dereiolakoz. Fama txarra düke gizonak bere bizian deusere egin eztiendak;

izan bedi aitoren semia, bere denboraz zükian eman bere egitekoer behar diena, gozaldier ahalik gütiendia: ihinzlari ofizioa dereio sortzepenak detsaz jiten ta libürü honek bihotza azkartzen, haurrik balin badü hen oikantzak dereio bere denborari enplegü laidogarria emanen ta beretik üziren dereien aberatstarzün handiak dü bere izena aospatüren.

BEREZITA X Izterbegiak

Hirur kasta ornen dirade, jendien isterbegiaren ausikirik eztenik: kargüdantak, eskelegoan bizi diradianak, ta senhar-emazte gaitzak dütienak.

Izterbegia da, infernia, gozomenik batere eziana ta gaiza güziek diena, megopiaren estiran jarten Han dago sü bat argirik eziana, bethi mina begietarik bihotziala doana ta medikarik eziana, gar bat bethi erratzen dena ta sekülan hautsik egiten eziana. Dolore mingarrez janik akitzen eztena? Lana ütsarterik eziana, thormentü harrigarria ta dolürik ihurek eztereioana. Lürreko kharaztarzün güzien da bilgüra. Errabiaren boiltak orotan dütianak. Bizi deno herioa itxurian diana ta bere minetzaz bizi dena. Zer erranen dügü haren zorthü gaitzaz habororik.

Egiazki ofizio güziek die gaiztokeria arma, bena iztergebida da berzeren gaintik hügüngarri ta nagozü jendiari izigarri dena. Udürri da taon ülliari aberiari egin dian kikan hiltzen dena, Santiek dereie izterbegieri izen parrasta bat: batak dü deitzen Satanaren lozarra, berziak arimaren theiüa, beazün khozütia, bizioen erroa, herioaren arma; Eliza aita güziek sü ta gar dereie, alabadere, ez aski erraiten, ezi delakoz Satanen bizioa hartakoz da lotsagarriago; dio Sn Agustinek dialakoz sabela, süge infernuko harek izterbegien kotsü maradikatiaz betherik, diala botzik gizonaren bihotziala ixurten eta hala dereioala ixuri mündian den beltzena, han jarten.

Bekhatü heriotsü harez jo denak dü erakusten begithartian dela güzietarik beltzena, ezi dü larria holli, begiak ohil, bethi da himor gaitz, megopia gelkaitz, üdüri infernuko leziala doala. Berze bizio güziek beren astaküriak dütie, bena isterbegi beltzak, gaitziala baizik eztü borondadia. Ukhen eztiroana eztü nahi berzek dien. Uhaitzak, herrekak, üthürü güziak agort litiro ahal baleza inhurek edan e'lezan nahiz ta jendia egarriz hil dadin.

Halako bi gizon apürre eskentü zereioan aberats batek batari diharü nahi zükiana, banaindian hartüren zian beno, behin haboro ziala haren lagünak ükhenen, harek gogoan igaranik lagüna, bera beno zatekiala aberatsago nahiago izan zen pairatü. Berziak khexüz erran zereion eskentzaliari «nik dereizüt begi bat emaiten, banaindian biak lagünari dereiotzula khentüren».

Zenbat halakorik dirade mündian, herioaz ere lotsarik e'lükienik ikhus baleze etsaia hiltzen: Gorgonen begiak, sügien hüstiek ta

Bazilikaren soak ez tirade pare khortezainen errabiaren, bere etsaia faboriaren hegaletan dianian ikhusten. Bena non eztü izterbegiak gizonak bata berzia bizirik janeraziten, non ezta horaren pare berziari arrapatü nahiz zathia, garra begietarik jauzten etzereioana? Kain-ek izterbegiz zian bere anaia erho. Geroztik ere etzian Jinkoaren begithartia ikhusi bena bai haren maredizionia ükhen; da Egiazki bizio hori harrigarri, hain apal ta itsusi non dianari zereio kastigua bethi jarraikiz: sorthü zereion bezain sarri dütü estira ürkhategia ta arrota bere begien eretzian bethi. Meskabü lotsagarrienak dirade hügünaren lehen frütiak. Bileisten gütü karidadiaz, dena Jinkoari gaiza laketena amorioak aldiz, beregana mündü güzia atheratzen diana dü ithotzen ta gizona otsoaren pare saldoaren erdian jarten. «Nahi zereia —dio Sn Agustinek— batetan jakintsü, aberats ta doatsü, maitatzian zirade halako gerthüren».

Hügüngoari zorigaitz dereiküna eman eztaiteke ekhiaren egükkal hontarzün milionak zureztat liriaiteke amorio bazünü. Eztüzulakoz bate-re berzeren gozomenian dago zure infernü ta bürdüin lantza da, bihotza erdiratzen dereizüna. Helas! hain gütik direia gure minak mündian nun behar dügün gehiago gure aurrhiden zorthu-onian sordeitzten (ari). Lürra dohakabietzaz dago estalirik, nigarrez gure begiak gorritürik, bihotzak tximaltürik arimak kharrustatürik eta zauri hen merezia opatü behar günukianian sordeitzten dütü izterbegiak ta berririk sendo ez tiraitekinak eragiten.

Non da haren zorthü gaitza beno handiagorik bethi hüntza bezala bere zilhoan ezinez bere aurrhidian zorthü honaren argiari so egin, boilttürari pare arakei hirotiari bethi enjogi bethi bizia buskari sekülan berthüdiari agurrik. O! zer bizitzia, dio Santü handi batek, izterbegiaz mintzo deno — bere honkia berzeren gaitzaz egitia den, hen zorthü ona haren borreroa, hen omena haren estira Kharaztarzüna bethi bihotzian aztapar bürdüintsüak bethi bere erraietan ta sekülan ezin urthik bere bizioa amoregatik hil eztadin sekülan. Zonbait abantaila balü hartarik zerbait lizateke, bena bethi doa izterbegia probetxütan egin denari, hala hertü zen Jüsef anaiek saldü zianian mithilgei ta Egipta güzian erregetü zenian. Samuel orozbat khoroa Davidi jarri zereionian, Konstantini ere Maiximin tiranak, ezi galerazi nahiz zeielarik lazo güziak adelatzen haromadako soldadoek zien bere etsaiaren tronoan jarri. Hek dirade Jinkoaren obrak arakusteko jendiari izterbegiaren kostüz dütiälä senthagailak egiten ta hitz bakotz bere pothere handia diala brobatzen.

Isterbegiatak galtha beza isterbegiari, orai, delakoz haren bizioa satanaren ta mingorrien infernia, noiz dütian kharidatiaren bideskak hartü-

ren, noiz den berzia beno handiago edo aberatsago izaitiaren egarriaz nekatüren? Elhe zaharreko idiari pare izan nahi dea bethi üztarrian labo- rantzan edo organ zelakoz, isterbegi zereioan zaldi eder bat, zioalarik harek bezain honki ta arhinzki trapa liroiála lürra, baliz honki endrezatü- rik: zerralkia, frenoá, hankesta ürrhezkoa zereien ezarri ta igaiñ, bena zelakoz idi, idien gisala zen maneatzén ta idi etzelakoz nahi arageiari zien igorri.

O isterbegia zure sortzepeñan egonik, errazü müñdü güziaren Langiliari «Jauna gaiza ezin erranak egin düttüzüla, zure borondatiála ta ni hetarik nizalarik bata, khandia e'naintekiana, jar nezazü gora edo behera, nizan xuri edo beltz, ilhez edo zetaz estalirik. Erradazü zertako naizün seiñapenetü hartan ariren niz ahalik hobekiena nola ni bezalako lürrontzi txarra bühürt ahal laiteke bere Egiliari ostiko batez müñdian diradianak porroka litüroanari. Isterbegi dianak merexi badü, egin dereiozü honkia eskernio düť zure akadoiari egiten ezpadü merexi zariona, egar ezpadiro dereiozüna bizkarrian ezarri ta honki ezpadü ekarri zuri dikezü zorra ta ez niri harez aipatzia». Ziek aldiz isterbegitsüak, mihi khozütiak ixilerazi nahi badützie berthüdiáz harma zitaie bürütik zankuetaradrano harez den zien khorpitza osoki estalirik. Ezta itzalik eztenian argirik ezetare Jinkoaren dohaiñik bere isterbegia eztiarik. Khea ari da, diano garrak garhaitü süia. Berthüdiak dükianian zure izena gaintü isterbegiak dantzarik ezťuke min egin litzirokianik Ta zure famaren txilimistek ütsütüren die salgaitza. Argizagiak dü zombait aldiz Ekhiá argütsützen, bena ez hain osoki non eztereioan errespetü erakusten ta ederrago agereraziten. Orozbat düte gaitharek erranek zure laidoak hantüren zure pausia bere izarretzaz die segürtatüren ta haren erorpenaz zure khoroa tinkoago jarriren.

O zü aitoren seme hüskaldüna, zuretzat hek ezkiribatzen ezťütüda- nak, mesperetxa ezazü isterbegia, ezpazirade zühau apaltzen hari lekhü egitian —ene gain— dela baztertüren ta haren marrakak zankhopetan jarririk, dereizüla jende xüxenak bürían khoroa jarriren.

BEREZITA XI Irritsaz ta zekiñanziaz

Handitarzünaren ta aberatstarzünaren egarriak müñdian jende erdireñ dü nahasten bürüko hüna ta galeraziten arima. Gizona da itxasoan sar- tzen, han hainbeste lezer ezkapirik, hainbeste harroker jorik, erorten da eritarzüniala, güzia nahiz ta güzia eginez sorthü denala, hek bardin medi- ker arrabuhin dirade. Die hazteri bat handiek amaren sabeletik ekharri diena, hazkeriña haiñ errabiatia non zeliaren lekian ezar nahi beliro lürra. Da sü erbarratzatia aize bat zeha ezťatekina, leze bat ondarrík ezťiana. Xühürak dio — lürraren erdia dela ideren itxasoan barnatarzüna dela uki, Kaukasako harzuloak ikhertü diradiala, Nilaren üthürri begietara jen- dia heltü, bena gizonaren bihotza dela zedarririk ezťiana gizonaren aierar- tetan ezta erhokeria hau txipierna, errabiari pare da nekez sendo datekia- na. Hypokratek bildü nahi zükian müñdüko dotor güziak medikaren iru- dizkatzeko, min harentzat haren landan filosofoek bi mila ta berrehün urthez ari dirade nahiz helgaitz khozütsü hau sendotü, bena güziak auher- ki dirade ari; gaitza sordeitztirik jendia da osoki desmoriala erori ta irri- tsaren aiziaz irritsaren thiniala bulkatürik, lezila erorteko baizik, hantik ezťateke eraitsi gizonak bera zehatü nahiz ezťaki bere bi besoek ezťiela zortzi zehe lüzatarzün, alabadere eskü batez nahi lüke sortaldia uki ta ber- ziaz sorthaitza, jakin ere nontik den Ekhiá jaikiten ta non ohatzen. Aita heno nobliago dela Listez ofizio nobliagoa dü nahi egin ta dolü zereio den halako aita apalaren seme, arima dialarik apalago ta ürgüillia gorago bere aitzinekuen izenetzaz da ahalke hala tzapatzen dialarik bere gorotza südür güzietara sareraziten (bohatzen g.) dü haren ürrina.

Gora behera, esküñ ta esker müñdü honan ikhusten düťügün güziek dereikie hü mildatia diarizten. Izarrek gaiñetik argitzen gütienek, lürrak petik ehörtziren gütiarik, aiziak aide orotarik bizi girenaz, hurak lürra üngüratzen dianak, arimal güziek beren bürüstetzaz estaltzen gütie- nek, hirur mua eritarzünen üngürüniak, gure arimek beren zorthiaz arranküran hek güziek ezťereikicia franko gizonaren apaltarzüna eraku- sten; alabadere txitxarrigei dielarik izeiak bezain büría gora nahi dügü ta gaiza hek beno handiago giradiala sinhestian girade. Dügün har hegaltá nahi bezain gora arranogei sorthü ezkielakoz, faltarik erortiak ezťeikü eginen, bihotz sobera aizez hantü deno zapartatüren dela següro. Nork ezťü ikhusten irritsari ta zekinantzari saldü denak arima herratiaren

Kainen bizitzia dükiala besarkatü hala arradea (libertadia k.) delarik; gizonaren hon gehiena borreoaren mithil dügü jarten.

Halakatürük irritsutza ta zekiña galeretako arraunariek beno zorigaitza die latzago. Ezi hek bezala dien zankoak dütie bihotza zalhenatürük ta non etare beitie egarria handiago, jagoitik ürhün edatetik, estekan tinkoago bülhürtürük.

Arramüria da bere azotarera oitü egiten berziak aldiz bethi ohil, berer bethi ihesi, sekülan beren barnen nahiz orotan izan ihuretan ezta nonbait bereki denian mementoan dü errabiak inharrastuen ta helgaitzak erretzen sordeitz da ere, bereki eztenian. Galeratarrak zilharrez dü erradea küperatzen, berzek aldiz ürrhez bürdüün kathenak erosten; botzkario zonbait dereio megopiari emaiten, berzek bethi bihotza harrez ta garrez die borreükaturük, hen bihotza ürkhategilat jalki bezain sarri doa Satan adiskide izan zereionari lagün izaitera.

Zer bizitzia! ta zer heriotza! Kainen üdüria ezi Prokopek dio «Jinkoak bere aitzinetik zianian akhazatü lür güzian herratürük zabilala zelarik oldeki izigarritz bethi lagüntürük gartsü pünalak bihotziala jauzten zereitzolarik».

Irritzarria ta zekiñantza orozbat dirade Jinkoaren begietarik deslüratürük daude, dütielakoz haren ganik bihotzak baztertü (dio profetak) bidia argiz ülhüntürük ta Jinkoaren angüriak detzan jarraik Bidezaliari hel zereioan maredikü da harrigarriena. Begien ülhünpia zankoen bide kharrrus(ta)tüaren lerradürak, gibeletik akhületak, lezila erorte falta bagia — dirade bi bizio her aidürü— dagoetzan miñondoriak.

Zer dirade bi bizio hetara larrütü diradianak, sükarra bihotzian berok ezetare hotzak pausürük eztereienak, alkhantzatzen badie opatü nahi ziena zorthü hon batetik bigerreniala igaranik daude errerik. Somatü ezpadütü hainbeste herio dü, non beren zorthia beno sordeitz ezpeitie ikhusten.

Heliogabal Enperadorearen botztarioa zen gizonak herrotetan hurian ützüleraziten hen gora beheretan, behin hurian gorderik, behin gainian ikhustian, zen laket. Ber jokian aru dirade handitarzünen ta aberatstarzünen egarriak eskerniatzen dütianak. Bena ardüra itzaletik argiala eztrade berriz hantik jalkiten, han errabia lagün daude ikhara dereieno herioak begiak thapatü.

Milatan aitoren semek e'lükia zorthia hobe aza lanthatzian, eziez ofizio arima nobliari doi eztenaren egitian. Zonbait illurier zonbat mesperetxier, zonbat esperantza faltsier ezkapa erazi e'lüro, bere megopia hen estiraz porrokatürük dagoeno, odeiak bezala hurtzen diradianak bihotza eihe-

raren azaliatik kanpo igor beza eskeletzera khortiala, ohorez ta diharüz khoi diradianak, han die Petrarka famatiaren akadoia edirenen hau dena. «O irritsari gaxoa! dialarik nork berak lan franko bere egitekoen xüxentzian büztana, en idereiteko baho botzik berzerenen ikhertzera. Noretara oraiño? handienetara, non agrada e hintzate bethi maniala ezpahi(n)z ta non desgrada bahiz galtzurra beütükek següro. Berzerena izan bezain sarri e hiz hiretako (hirezat k.) bizi. Bizia berthüdia, segürantza galdiak dütüek osoki hiretzat. Handiek inhur eziee maite salbü güziak ütziarik hen griñalden mithil jarten dena».

Dügün orai sokhaldi bat handitarzünari zer izerdi heriotza jende athiaren behatzia galtho erokier arrapostü emaitia. Egiteko, elhorritz jauzien thipiltzia. Nahiz handiogoari agurratü merexiari ükhatzian obren ordaria ta trükalerari emaitia, jakintsüa ürhüntzian. Zer nahi hel zejakinaren legoitzatzian, han dago handien ofizioa ützülpurdiaren diradianian beldürrian.

Bena erradazü lür güziaren jauna baliz halako, büruzagigoak merexi lükia herioa lagüntüren dian geldarriak, mula hitz emanetan, mula espe-rantzatan agortütik ta ekonde batereetan egonik; bena handi hetan ehünetarik bata heltü bada, ofizio hortara zonbat dirade zathizka erori diradianak bidian.

Zonbat hogeitahamar, berrhogei urthe ofizio hartan igaranik mula xüxenkeria ta bi mula okherkeria eginik deusere bildü eztenik, salbü gairazenda bat bere thonbetan jarten dena ta ardüra gezürra dioana (erraiten diana k.) ezi nekez ideren laite hirurehün azken urthetan bi handi hetarik fama egiazkoa merexitü dütianik.

Dügün handien herrokan jar Abimelech hiruretanhamar bere anaien odola edanik emazte baten teilla khalditik hil zena; Semiramis bere semia- ren amorioaz nekatürük, Coesar bere askaziez ta adiskidiez puñelatürük, Pompeo ürrhez bere hiria ithorik, mündian ez lürrik haren obraren doa ükhen eztiaren herioa. Scipio Afrika irapazirik bere thonban *ingrata Patria nec ossa mea hababu*, halaber jarrerazi zian; Fuxodenes Ptolemeo Egiptako Erregiaren fabori bere borthan ürkhatürük, berze bat Constantius enperadoraren fabori, lüma txar bat emanez izenaren ezki-ribüz ezarteko, herioa ükhen ziana ordari ta hainberze gerthaldi erreger hüüllantü diradienetan eztradia?

Zer arrotak! zer jokiak! Zer gerthaldiak! Lege güziak mesperetxatzen dütiennentzat handi gerth' ditian ber, dereikü Persiako errege batek lahar- dekaerazirik akadoi gasto bat ta kargia semiari emanik, zereioan aitaren

larria jargian ezarri. Franko dirade holako jargietan honki liraitekienak ta beldürak ohoriak beno frenatzen dütienak.

Ikhasezaziel! aitoren semiak mündüko handitarzünak eztütiela handi eginen her mesperetxietzaz zihauriek ezpaziradie handitzen. Zien zorthü hona Alzionaren pare sabelpian dago. Gure sortzeperari do] diradianak, hobenenak diradiala, bena sekülan hantik zorthü hona eztüela ükhenen bazterrik ezta hartan; üngüra ezazie, nahi bezain beste, Skiron mendia zorthia ezpadüzie, lür loskanillala etziradie heltüren, ehün urthez lanian (ari) izanik ere.

BEREZITA XII

Aitzinekoaren jarraikia

Handitarzünna ta apalga hitz llabüretan dütügü heben jarriren. Dagotze honki erraner thopatzian, mündiren mespretxatzian ta heri gür egitian, zelüaren opatzian ta lürrari itzeztatürük egoitian, berari amorio hanitz ükheitian, berari khinper (arrabuhin z.) izaitian, bakhiaren borondatian, gerla bethi buzkatzian bihotzian ber denboran, süia ta kharrua korokatzen, osagarri ta eritarzün, herioa ta bizia algarreki izkontzian..

Hekila manhüetan gogor zerbützian mardo, bethi kanpoan laisterkan ta bethi korralian lorik kanpo gogamenak ta loan pausürük batere, mündü güziari erthail bihotza ta beretzat osorik begira. Opa eztugüna ta dügüna mespretxa, dolürük inhuri ere ta arrazoa deith bekhanki berze bekhatiak burra ta begiak thapa egiari. Meskabia heltü denian har aitzinantza; mina denian heriotsü sorga osagarriaren khostüz, hur gaziaz itho egarria ta sofre hurez hil süia. Gaitzian tieso izan ta honkian arhin, erhorrietan erakuts astakürü ederrik. Fedia kharruaren pare ta segürtantza aiziaren doiala ükhen.

Hainberze Jinko nola fabori har ta inhuri ez izan leal. Begithartia miraila bezain garbi, bihotza onzaren larriaren pare, izkont aragitia eskelegoari, zekinantza eriandari mainatagoa bürüzagitzari, noblezia apaltarzünari, ürgüillia beharrari ta doluari izterbegia, federik bage hitzeman, errespetürük bage zin egin, arrazo bagetarik mehatxa, hurubil manhiak egin arrazorik bage hügünt, bide bagerik ibil, beratik kanpo bethi bizi, sobera bizi izanez bereki hetan dago Jaun handi haboroen bizipena.

Ingles batek, khortian zahartürük, bere etxerat ethorri zenak, zian adiskide bati ezkiribatzen han ikhusi ziala gehiago eziez infernian sarthü beitie arima herratiek, direlakoz lürreko, itxasoko ta ühaitzen meskabien gaitzüretan adiskide faltsier, ohoiñer, barurer, beillier, akhidürari ta berze erokerietarat enjogiago khortezaina delakoz izan hetarik.

Han (dio) diala ikhusi ogi ta ardu jan ez etare edan etzinantekianak begiak tinkatü bage, gaia iraganik ziradiala asegarri; diala ikhusi aitoren semiak ezpata eskian nori zatekian etxola bat urdethegia balio etzenaren bürüzagi; ikhusi ziala jaun handirik pürga ürdaillian zamariz beharrez jaun Erregia jarraiki, berzerik ere, beren egongietarik kanpo ezarririk, kharrikan jarririk zautzenak.

Dügü ikhushi abokatü baten semia (ümen) aitoren seme zena, diala-koz esparber txar bat txori hatzamaile, konestable ta düke gertzen. Frantzian kozinako galopin baten arrasemia Marexal, düke ta printze, bena bederakala ezkontiro saldoak, bizia Khortian igaranik beren hona janik, zerbaitetara heltü ezinez, eskeletü diradianak. Printze handi batek zioan zorthü hona emazte hanitzer üdüri zela, gizon gaztiak baizik maite eztütiala, bena Khortekoak nahi dü zürtarzün ta egokide jende gazten berthüdiak ezdiradianak.

Han behar da oren harrigarrik igaran, gai thipilik heriotsü izerdiak txukatü, bizi eskelezki, eskernio iretsi. Laidatü behar lizatekiana mesperetxatü. Balakak ta gezürak bethi ahoan erri egin bihotzak dioanian nigar, soñetan ürrhez ta zilharrez baliz ere jesanik soldatetzaz ez aipa, galdü eztiñan nahi hen esparantza.

Khortia ezagütü zianak dio palazio bat dela ezin ederragoa, botxü thinian dagoela jarririk ta lezez üngüratürik, zankhoz besoa ta khorpitz porrokatietzaz betherik diradianak bideskarik eztiñalako delata neke harat heltzia ürrhez diala bortha ta barnia izigarri eder.

Irritsa ta Zekeina harat gei (abiaturik k.) ziradian algarreki bidian jarri ta igaiteko lankhei franko zien ükhen, bena eztiñalako zer nahi latzik, bata ta berziak garhait elirokienik, azkenekoz ziradiala Palazioala heltü, Zekeiñak ikhushi zian bezain sarri bortha aberatsa, han borthazaiña zatekiala, gaiza güziak higatzen ziradiala, otsez zathi zombait balima hartarik jinen zereioala inhor etziala sartzera ütziñen etzereion ürrhe peseta eman, ez etare zer oren zen erran berze bat elükiano ideki sakolatik ta hala zorthü hona llabür han zükiala.

Sarthü bezain sarri Irritsa, Esperantza emazte eder ta zaija kolore güziez egin bathü zereioan ta eskütik loth aitzinatziñen enkaria egiten zereiolarik agertü zen Engania zerbützia zman zianari Irritsa ta harek lankhei güzietan zian ezarri.

Lanak zianian nekatü Zahartarzünari zereion eskentü hantik aitzina Ahalkiak zian arrapatü ta bortxaz sarrerazi Errabiaren mithil, ordian zizün güziak palaziotik kanpo urthiki, ez ürrhezko borthatik bena atzületik; gizon zahar gaixoa zen abiatü pikarrai, larria hori tximaltürik, eskü batez Ahalkia estaltzen, berziñen lepa tinkatzen zialarik eta bidian Dolia bathürik hareki nigarrez zen hurtü. Haren lagünak zialako limakhaldüz bortha zehe batez llabürtü merexia zian olhoak ükhenik, leze barnenialat zien bizirik urthiki ta otsoer janerazi.

BEREZITA XIII Izkontziñen

Aspaldian erranik dago fede honaren adrak jarraiki balü(tü) jendiak izkontze sakramentia auher zatekiala, gizonaren ta emaztiaren artian hitz emanez angürrien gisala beitziradien algarreki biziren, halako zen Jinkoaren borhondadia, lehen gizona zianian egin ta zereioanian emaztia eman.

Peska Persian zen khozü berze herri güzietan lanthatü zenian ta früta maithagarria gerthü; khinper dago izkontzia, hatsarrian berak zian berthüde santienak bere izairiaz zianak, orai aldiz sakramentiaren indarrak behar dütü ta legetzaz arrimatürik, delakoz mündia galkidatü ta jendia gaistotü, hantik meskabiak ta deseraudiak lürta desohoratzen dütiñenak; ez izkontziaren faltaz bena bai izkontzien ogenaz.

Hantik orai izkontzia elhorri adarraren pare; ez jakin nontik hari loth aide güzietarik dialakoz txistatzen; Jonas-en untza da kanpotik berde ta hotz agerri, barnetik aldiz mengoaren harrek dereie zaiñak abartzen. Da arabiako bipera txipiak dienetan habiak egiten, hartara doanak zer dagoen pian eztekielarik daude ausikirik.

Izkontzia da nozpaiko ametsen isla edo ügartia non loari ageri beitziradian gaiza ederrenak ta kapa erori zenian gaiza harrigarrienak zereitzoen ageri; dü itxaso khexiaren üdüria thenbestaren azotiaz mendiak bezain gora dianian bagak urthukitzen, txilimistak, düründotsez ta ekaizez bazter güziak ikhareraziten. ühaitzterrak ontzi zatikez estaltzen ta heiagoraz airia bethatzen. Gütik бага segürjala dirade bideatze hartara heltzen diradianak ta hartan jarriz dolü etzereitzenik.

Erromeria da Izkontzia, hirur ostatü baizik bidian eztiñan, lehena deitzen da *plazer falsia*, bigerrrena *garbaia* edo dolia, hirurgerrena *lazeria* edo desesperazionea da batzen.

Haren meskabüetarik lehena da izan eta menpeko edo esklabo jarrea, hon izigarri hau arimal güzietan, gozomena lehen dena, bai bakhoztzak ehortzen diana. *Apostoliak dio emaztiak bere korpütziñen eztiñen potererik, dago gizonian, ta harek eztiñen beriaz nahi diana delakoz emaztiaren poterian. Irapaiñenak balio dia galdü diana?*

Zorthü gaitza lizate arhinago ezagün baleza gizonak nori jarri dian eman bere arradia, lezan pürü erran bürüzagisa hon baten esklabo dela jarri ta zü andere gaztia ürzo xuriaren paria, esparberaren aztaDarretan

jarten zütiena, zelarik lehen axuria bezain mantzo orain jok hazale, bere ohil, zikiñ, lankhaitzian ta hordikerian dagoena; zü aldiz gizon gaztia, hainberze ürrhats eginik nahiz angürü bat emaztegei ediren, düzü süge bat sü ta gar bomitzen dütian. S. Jeromek dio idia ta astoa probatzen diradiala erosi beno lehen bena emaztiak, beren bizipenaz ta himorraz ezagütze bagerik diradiala hartzen.

Hogei urthez aita-amek haren dotiaren biltzeko beharraz pairatü diradianian sühiak dü lehen urthian agoreraziten osorik ere etxia thipiltzen ta eskelegoa haur jingieir adelatzen. O! andere ejerra izkontzeko botoek merexi ziena senhar halakoa ta etzatekina hobe konbentian egoitia.

Galerako kathenetan diradianak zonbat urthez kadenak dütien herrestatüren dakie; bena senhar emaztek dütiela beriak sekülakoz ta herioak baizik ez tetziakala ürre ere dakie.

Erradazü süia ta hura batzen diradianian, gizon xühürre emazte erroarekila edo emazte perestia gizon gaistoareki. Zer lantze hartarik diradian gertüren? S. Augustinek dereküna erraiten, haren denboran ohoiñ kasta bat zela jende biziak hiler estekatürrik hileraziten zütia, gosiaz, egarriaz ta ürürin gaitzaz nekatürrik halako da senharren edo emaztiaren bizitzia erran dügün kasian diradianian.

Gaitzonde hau baliroe egar Jinkoarentzat khoroa ederra Mie zelian? Berze betüste zonbait dezagün berhez: edertarzünak dü jeloskeria lagün, itsustarzünak hügüntza, aberats bietarik bata da handios Ezkitiala haur ükheitiaz mintza, lüzegi lizate akadoia, bena dügün zerbait aipa izkontziaren goberniaz.

Sobera ogen egin giniro emaztea, gizon haboroen erranetan fede baginande Ezpelirade baizik gizon güzien amak ta ünühüdiak, mereximentü franko lükie bena dielakoz bihotza gizonek heno hobe, honki egi-tean enjogiago ta obra honetaz koiago hantik ere flakezietan dirade gizonak heno barkhagarriago. Diela berthüdiak ta bizioak gizonek beno handiago diozü? Bai halako ageri dirade, diradelakoz bekhantago, bena heentzatz ehün dirade gizonetan harrigarriagorik gerthaldi eman giniroenetzaz egin laiteke libürü hand, bat kondaira güziak diradialakoz hetzaz betherik bena gitian loth Ezkiribü Saintiari.

«Dio Jinkoak lo zagoela Adam, saihetsetik zereiola Eva emaztegei khentü (Genesak kap. 2) Dio Jinkoak ziala emaztia ekidatü».

Beita hau thermaña etxiaren zolatik thiniala denian berririk egiten ta eztena Adamen lankheian. Zeren banaite hori? Deia erraiteko emaztiak lan gehiago zereiola eman Jinkoari eziez gizonak ta hantik ere gizonak beno hogei etan emaztiak behar diala bere büriaren sagarroitzeko?

Sn Augustinek dio Sügiaren lehen eskoliera zela lehen emaztia bekhätüen bortha erradüen üthürria ta santütarzunaren ardoilla, hantik dioe zela lehen emaztia Jinkoaren eretzian ezagütze bagerik, senharrari traidore, bere kastaren erhaile, ziala Satani zübü bat egin ta bere bihotzian jarri ziala Jinkoak inferniaren zolan kokatü ziana hantik Lothen alhaba Thamarak, Athaliak, Isabelak, Helenak ta berze hanitz zethabian igaraiten dütienak. Bena hartarik ezprotxu, haborizik eziez Alexandreran ta Caesaren arakezetarik, eztago.

Bada 5767 urtheren üngürrian lehen bekhätü harez akogatürrik, dügüla gure dohakabia herrestatzen. Ezta aita, ez etare ama xühürrik bere haurrer eginbidia erakutsi eztereienik; alabadere giradia hobetü? Poteria auher izan da, peredikiak auherrago; Salomonen zühürtarzüna dügü ahazte, Daviden psalmietzaz khantorez baizik ez tügü jarraikiten. Emaztek die Elia kataraitü Baptistari büria pikaerazi Emaztetarik sorthü zen, gizon handienaren büria jokian dantzari baten eskietan apairü baten botztarora zen gerthü.

Nor zen sakrilegio haren langilia galthatü ziana edo eragin ziana? hau düda bagetarik doa, zeren eta manhatü ezpalü ezpeitzen zorgaitza heltüren.

BEREZITA XIV Azkenaren jarraikia

Izkontzien zorthü gaitza balago bethi emaztetan, düdarik ezta güziek lükiela, izkontzerik eztelakoz emazerik bage; bena ageri delakoz egünkal izkontze honik badela, dügün aithor emazter eztaukiela sorthitza galkidikaretik jiten zereitzün minak.

Ezkiribü Santiak dereio emazte gaistoer hainbeste borrau ta honer laidore haiñbeste non hek barratzen beidütie lehenek. Dio emaztia dela lanpada Khandeler Santian dagoena. Ama Berjinaz zer eztü erraiten zühürak bere adagioetan dio, ontzi bat dela ürühümetik pria probiandiaz kargatia, erran nahi beita hainbeste berthüde diala ekhartan eziez ontzi batek merkhadera. Halakoen ama lehena zen Lürren paradüsan sorthü, hek aldiz othoitziak dütie borthan egiten.

Jinkoaren herioak Iür güzia zianian ikharatü, zelia ere ülhüntü, emaztek zien lagüntü; ziradiarik apostoliak ihesi, gardiak larrapoka espantatürük ihesi, hek aldiz belhariko nigarrez ta hasperrenez nekatürük deuseraz lotsarik, bena Jinkoaren herioaz harritürük ta bihotza erdiratürük dolüz ladin, bere haurrentzat mündüko aita hil kürütxian, ziradian berak erdi hilik. Geroztik zer zerbütü eztie Elizari emaztiak egin. Zenbat die- rri zeliaren bidian eztie jarri. Batek zian Absalon Daiden grazian ezarri hainbeste haur erhogei ziradian egünian, Ester neskato batek bere elhe eztietaz baratü zianian arakei harrigarria Bertze batek herria galtzera zoalarik bi hitzez bere seme Coriolan-ari etsaien kapitanari gibet eragin ta herria salbatü. So egizü Judithi, haiñ indartsü nola bihoztoi, Holophernari büria mozten ta haren harmada güzia porrokatzen. Nahi badüzü berri- gorik artzaintsa bat Frantzian Jeanne d'Arc deitzen zena Englesen har- madak zathizkatü dütian.

Bena jin gitian hizkontzetara ta dezagün aithor haboroenak diradia- la okher gertzen, dütielakoz zekiñantzak egin: emaztegeiak, ez zonbat balio dian, bena zonbat diharü pezü den, girade arranküran; halarik ogen dügü erraitaz bürdüintsü ehüntzian giradiala, girelakoan ürrehkoan ta zil- harrekoan lepoaladrano ehortzirik. Nozpait bospasei urtheren amorioak zian izkontzia egiten ta adiskoaren zaiñak egiten; orai ikhusi ta mintzatü bagetarik izkont-geiak dirade izkontzen Prima ezpada, anderegeia, izanik ere Venus bezaiñ eder, Minervaren iraziak, Dianaren noblezia, sorik inhurk eztereio eginen.

Hantik izkontziak eztü izena baizik ta egiazkoa da gerthü: saltzen dirade alhabak ahalik merkeena ta semiak ahalik karioena. Nozpait etxe- ko alhabek soiñekoak baizik etxerik etzütien eramaten, senharrek zütien dotatzen. Xinan aita amek dütie alhabak saltzen ta hetarik diharü hanitz biltzen; gure herrian aldiz neskatilek dütie senhargaiak erosten, hala dira- de etxiak bi aldetarik eskeletzen. Xinan, delarik neskatila athia etxiaren aberatstarzüna, Frantzian da eskelegoa, zor eginez baizik ezürelakoz etxe- ko alhabak kanporat ezarten: hala ere, hainbeste zor etxen sartzen, nola emaztegei beitrade hantik jalkiten.

Nontik hainbeste zorigaitzek gütie akogutzen, güzitakoak dena infernia beno ase ezinago ezi handienetarik txipietaradrano dütü arima güziak bihürtü. Nahi düzia jakin zergatik? Zikiñtarzüna delakoz izkon- zietan sarthü? Zeren eta banidadia ta ürügüllia ezteietan Errege ta Erregiña direlakoz jarri. Harrigarri da zonbat erhokeriak dütian büriak ütülipurditü. Diamantez ta ürrehz dirade estalirik nobiak, noizpait koton soiñekoeki ta ürrehzko kürütxia lepoan ederki ziradianian noblezian, gizonak arauiala. Orai laborarietan zeta behar dü zerbaitetan agertü ande- regeian, jaungeian aldiz oihal ederrena. Nozpait beren kabalenena etxen ürünik eüliak zian egiten ta urdin kolore zen dindatzen; orai nekez die laman hetarik jaunsten.

O! zer gustagia jendia eztenian nahi dena: zurezko zankhoari zetaz- ko galtza dü jaunsten, oskia hoiñik eztiari, zilharrezko ebilla ezarten ükharaiari, larrü xuriz eskia ta batere hetarik ithegün lür edo zor zonbait bizkarrian ekhartan eztiarik.

Bena nun da gehita hau handiago, eziez jende egiteko egitetan dei- tzen direnetan, bihurt baladi hen soiñekoa, oihal bustiak dian bezala hura, laite hantik thurrusta eskelen odola.

Zorigaitza gehitiaz da egünkal handitü ta lanhoa bezala menditik ordokiala eraitsi. Jendia ütsütü ta aberatstarzünen üdüriak dü eskeletü, hantik etxiak zathizka erorten, dotiak ezteietan janik, izkontziak bekhant ta okher gertzen, aita bethi tahernetan. amak dolerez etxen tximaltzen, haurrak pikarrai gosez hiltzen. S. Paulek halako Etxeko Jaunak otso gizo- na beno apalago ta basa arimalaren pare dütü jarten.

Izkontze halako meskabü bagiak düke, berzerik-ezpadirade, izkon- tziak ber suertetik ta adintsü; büürütsü direlakoz emaztiak, zioan gizon batek, «hezürretik egin zenak, bürdüintsü behar ziala büria». Emazte hala- koak dianian senharra arrabuhin aharrak düke ber azantza marteliak ükhüdian diana, deusere bien artian, ber hirosak ta ber protxiak daude. jeloskeria deia astakürü bi büürü daude nahasirik. Ekhia ülhünpe da etxen,

ülhüna aldiz Ekhi, hantik sospetxiak gertzen, Egiak, ohoriak dialakoz nekez iraiñak ozarten, hantik iraiñak, elhe txarrak aizoan ta erriak bazterretan üsü.

Famari ogen egin zereionian Egiak eztü beraz axolik ta honkia denian gaitzaren lekhian gaitz guzietara girade lerrätzen, milatan hobe lizateke ehün gaizki ixiltzia edo honkietzaz erraitia, eziez ogen bage bakhoitzaz gaizki ustia.

Zü aita ta zü ama, zier niz mintzo Eztaziela zien haurrak amorio eztienetara izkont. Sorthü gaitza zientzat lizatekiana beren, dükie jarraiki badie beren gozoa, begotze izairiari bere züzenak. Zikiñantzak egin badü izkontzia konkaitz dereio jarria damnia, delakoz amorio bagerik; egina dago izkontzea amorio bagerik, amorio sorthü etzenaren izkontzia eztaite amorioaren ünñüde, lehenago amaizün.

Bizia bezain lüze den iguiñan, hartara doanak, dü haitoan züzen zer-bait, hartakoz bortxatzia ezta odolgarriago eziez zakian bi gathü etsai ezartia. Mañtiago badü neskatilak, aita amak heno, senharra, har beza nahi diana, ezpadü nahi eskentzen zereioana ta beldürrez amorioaren herioak neka eztezan izkontzegeiarena, har beza nahi diana.

BEREZITA XV Aita amen eginbidiaz

Dügün jar Jinkoak diala beredikatü izkontze bere borhondatiala egina zena, ta haurrak hantik nahi bezalako diradiala sorthü. Dügün ikhus orai zertan dagoan hentzat, haien eginbidia. Gaiza sinhets eztaitan, alabadere egia dena, dago hontan aita amak zordünago diradiala, eziez haurrak beren aita amareki. Jinkoaren legen erakiroanian dagoena, da menpetiago eziez ezagütze hetarik eztaian. Othian zer dereie zor haurrak beren aita amer, eziez bizia hetarik Men diena, ta ütül etzerekeiena bena bai errespetü hümilena ta beharrian diradianian zokhorri ahalenak.

Aita aldiz haurrai sorthü den bezain sarri dereio zor hazkürria ta azkontzia potere dianaren doiala. Legantza bagerik hütsik egin e'liro bi artikülü her, ezpada izan nahi bere haurraren erhaile ta haren bizio güzien langile.

Batian ta berzian Jinkoaren ta izairiaren legier da bihurtzen ta basa arimaler sordeitz jarten; hek dielakoz beren hümiak bazkatzen ta dakiena erakhasten, frütü güziek die hazkürria ta gozoa hontü diradianian beren zühaiñetarik, axuriak bere amatik diana, ehünen artian beria ezagütüren. Arranoak bizkarrian, dütie hümiak jarten hegaltan diradiano azkartü. Sügia süiala da jauziren arrautziak urthuki badereitze hartara. Pelikanak txistatzen dü (ümen) bere bulharra, bere odoletik hümer emaiteko.

Zer kastatik zirade zü aita, zeren lürrak zütü egarten zure haurrai ükhatzen badozü behar dütienak ta zokhorri beharrak, azkontza gizon perestiaren bidian jar lirokiana ta Jinkoari zor dereioan amorioak ezagütürrik, borreoaren eskietara falta bagerik eroriren dina.

Dükezünian bilhoak xuri, itxuria tximaltü, adinak bizkarra makhürtü, zankoak txordonpa(tü) besoak ikhara(tü), ürrhatsak herresta(tü) haurrer errekeitürrik ezpadüzü eman, zer amorio dükezü hetarik merexi, amorio zütarik eztaian ükhen bizirik ta hilik bürhau baizik eztüzü següro entzünen.

Zü aldiz berze aita, honki düzüla hazi ta errekeitatü semia, diozü; bena zer azkürri eman dereiozü haren arimari, zer gerthaldi gizon perestü bat bihotzian jarri ta nola dereiozü berdüdiaren bide xüxena arakhutsi.

Eta zü ama haurra düzünian eznatü, troxatü ta bere khüñan xurdunpatu, ürrhats zonbatetara atrebitü hitz ere apür bat aipaerazi, uste düzia, düzüla zure eginbidia bethe? Ezetz erraiten dereiozü. Entzünen

zütianian haurrak erran ezakozü «*Begi, mihi, beso ta zankho horik badakieia nok erabiltzen düttian? Arima dük. Arima dük Jinkoaren dobaña bapteaiz ükhen diana ta odolian dagoena, odola denian agortü edo ükbatü arima doala Jinkoak manbatü dian lekhiala boztaroa, ügürükia edo süiak ügürükitzen diamila*». Gaiza hek erranez ta arra erranez düttükezünian haren bürian kokatü, haurra jar gorotz athian gaifien eta erran «*Hau dük gorotza, gaiza güziän hiroa, hi ta ni balakotüren girenak. Ikhusten düka zelia, ekhia güziak düttük Jinkoa bire arimaren emalia, güziak düttük bartan ta bera dük güzia. Lürra dük ezkaratza, zelia khabera, ekhia sükhaltia. khabera dük obez, jende perestientzat beherik, berziak aldiz süala egotsirik seküalakoz düttük erretzen. Ekhi haren barnian, sekülan eztielarik Jinko huma ikhusten*». Hori dateke haurraren lehen katexisma: honki jinkoareki bizitzia, bigerrena ta aitaren gerthaldiez lanari amorio ekhartia, hirurgerrena:

— haurra erori denian, ama laister marrakara doa. *Zerek min deiek egim? Harri horrek, berze harri batez dü amak joiten diolarik, ene haurrari min egin dereiok, eztereioke berriiz eginen*: haurra da ohiltzen dialarik mendika ikhasten.

— Ama zühurrak zükianian haurra xütütü litzirioan erran. Egon bahintz geldirik *e hintzan harriari eskernio egitera joanen, barkhamendü galtha ezok, min egin dereionez hitzeman hebentik aitzina pausian dükala ütziän ta bakiarentzat egioke pota*.

Haurrak ezta gaiza batetik nahi, amak laister berzetik dereio esken-tzen. Eztirade haurrak hala altxatzen, ezpadütüzü mani osorik galdürük ikhusi. Errakozü «*Ehiza gose, bego izanen izaneko*». Hatsarriari bürü emazü, ama, berant, auher dateke, «*Principio obsta sero medicina paratur*». Haurra bethi dantzaerazi dena nekez jarririk dago, gizon datekenean bethi txostakerietan izan denaz nekezago dateke egitekoer enjogi. Arima giziberietaz gazterean hersatürük dena, sekülan ezta zabaltzen haurtarzüna jarrikiz bilho xuriak düttü atzamaiten ta haurki da hiltzen.

Salomonek dio zazpigerren proberbioan «*haurrik balindadiük, haurzarotik ikhasetzak ta errekeita honki*». Gaiza harrigarria da Jaun handiak, dialarik koziner, baratzezaiñ, zamalzaiñ ta lekhaio haren egarian, eztkian nolako dian kolejioan haurrak bere errejenta hon edo gasto denez, mantso edo ohil. Ardier da emaiten artzaiñ perestia, kabaler ülhaiña ta haurren ofizioan hitzik eztkian haurzaiña ardüra, hala dirade haurrak arresak bezala errekeitian otsoari emaiten.

Aita amek gogo eman beze, haurren bizioetzaz diradiala berme, bizian ta herioan orozbat. Dereiela thonban erranen «*zeren holako bipera dereiküzje eman semian, zibauren haiñbeste min eginik mündia eskerniatü diana*».

Ereljionia ezagütü balü ta zerbaite berzerik ikhasi halako izanen etzena, ezi hatsarretik bihotzian jarri dena gerozkoak nekez dü itzaltzen. Eginpe honak etxiak eztkianian llabürzki edo berant da eroriren, orozbat gizona haurzaroan deslaidatü izan bada; haritza denian handitü, da lehenago haurtseren eziez beita plegatüren. Berthüdiak goizik bihotzian sarthü ezpadirade, bizioek bethatzen dütie lekhü hutsak ta jagoitik hantik eztirade zothükutzen.

Gütik dirade aita amak bere haurretan ütüsü eztiradianak; eztü nahi, erran dereitzen aizeok dakienak ta inhorie ezkie erraiten beren bihotzminak, izerdiak milatan xükatürük. Aberats ützeke semiak dirade hiltzen, harek begi batez nigarrez, berzetik erriz llabürzki dü hen thonbetara helezaziten bere deslotsa. Jinkoak begira, mina ürrehünago eztagoan ta semiak aitari erran eztezon haren faltaz dela gizon gaizto gerthü.

Nozpaiko heremita baten bizipenean dügü ikhusten, bizi zelarik botxü baten harzuloan, agertü zereitzola aita ta anaia aspaldian hil ziradianak, zioelarik heremitari, herratürük geroztik zabiltzala ta algarreki aharrian; behatü behar zütiala ta arrazo zianarentzat Jinkoa othoitü, leitzon barkha bere bekhatiak, hantik ziradiala erautsi, zioelarik semiak aitari «*egiazkei zela hon handi bat bizji izan bena galeraszi zereiola aitak arima zereiolakoz ützi gaizkei bildia*», aitik bere aldetik zioan semeari «*zian amorioak zereiola aberats gerth ladin, porroka erazi bizia arima ta khorpütza ta hantik zela haren herioaren izan langilia*».

O alta! O ama! ogi azia jaten eztüzienak, nahiz bildü haurren aberasteko doia, nork erran dereizie ezagütze dereikeziela oren laurden batena; nor berme dateke hainbeste lanez ta errekeitüz ützen dioziena eztkiala laisterrago barreiatüren eziez beitüzie bildü ta senthagailla datekiala ari deno, zietzaz trüfatzen ezpada.

Gerthaldirik ezta balima ere ez etare izanen barreiazaliaren semiak bortxaz izanik biltzale eztkianian ükhen seme barreiazalia Gutik ere dirade gerthaldiak gizon gazte aberats sorthiak irretsa bagerik, gizon perestia den gerthü, ezi halako dirade güziak, alta ta ama aberats uste dütienek, hargatik ere dügü ardüra ikhusten etxeke semiak primiak beno baliosago diradiala, dakielakoz behar dükiela beren ogia irapaizi.

Alta amen gerthaldiak hanitzaz barnago haurren bihotzian dirade eziez errejentaren elhiak ezpeitirade sartzen. Haurrek, nekez oraiño ibiltzen direnek ikhusten ta entzützen dütienetarik deusere ezkie galtzen. Emezie arren gerthaldi honik hetzaz balia ditian, arrazoa heltü daitekenian. Arima hek dirade alta amen itzala ta azantza odoletik die alta amen

üdüri izaitzez egarria, hantik berthüdiak edo bizioak, honak bezala primüeresten ta guruskuiaitzen dirade etxen.

Bi urtetako haurrak hamabitakoaren ber errespetiak, ber errekeitiak behar düti. Liliaren pare lanthan dago zabaltzen deno, harrek zauritzen badie obena düke bizi deno. Hitz bakhoitzian aita amak dirade beren haurren mirailla, harat bethi soz daude, arren gogo eman beze deusere gaitzik edo okherrrik ikhus eztezen, zeren eta ber gaizak beitütie eginen. Lana malte badie orozbat dirateke haurrak. Amak ürüten dian haria haillikae-razi beza haurrari, amoregatik den txostakarian ere langile ezi aspaldian da errana, auherkeria dela bizio güzien ama.

Charlemagne enperado're izan denetarik handienak, haurrak zütian lan güzietara jarten semiak harmadan soldado ziradiano, alhabak josten ta ürüten ari ziradian. Den bezala laborariaren semeren ofizio goldenabarrera, orozbat aitorensemiarena da ezpata. Delarik bata hazkürrü emailia, berzia da herriaren esküdataria, batek ere ezte aberatstarzünaren beharrik egiazko aberatstarzüna dago nor bere suertian, gizon perestü izaitian bena biltze egarria jinez geroztik okhertü dirade beren eginbideetarik biak.

Dotiak nahi dütie izkontzetan handi ta hurtzen dirade elhürra bezala; haurrik ezpada jiten ta anderia hiltzen dotia behar da ützüli, etxaltiar behar zathi handi bat ebaki, osorik egonen zena, doterik hara ezpaliz sarthü. Nozpait berrogeitahamar luis arranta ziana aberatsen herrokan zagoan. Gure Errege jaunen andere alhabak sei mila luis zien dote, halako bat Paueko prodüradoriak e'lüke nahi. Giradia aitzinekoak beno aberatsago? Ez bena bai eskeliago ta ürgüillin hantürrik, girade harrez següro zapartatüren.

O aita ta ama ezpadakizie Elia Apez Handiaren bizipena. Galthaezazie erran deizazien gerthaldi harrigarriagorik. Eztükezie aitetan haurrer errekeitü bagian ikusiren ta düzie ordian sinhetsiren Jinkoak ezte-reiela sekülan bekhadü hori barkhatüren zeren eta Ja beren haurren erhaile beitütü akadoitüko.

BEREZITA XVI

Haurren eginbidiaz aita amen eretzian

Semia, bere aitari zor dianetik gibeltzen dena, dügü erran Jinkoak bere aitzinetik urthiki diana dela, izariaren etsaia ta jendiaren desohoria dela mündian. Ibarretik ütthürü begiala bezala igaiten den arraiña orozbat doa aita amer haurren amorioa, hori Izariaren legetan dago ezi dian bezala argiak ekhia aitzinatzen ta jarraikiten, den bezala ere odeiek itxasoan hura hürrüpatzen ta lürriila ixurten; orozbat lehoa eri edo — zahartü denian, dabilta hümiak harentzat bazka buzkatzen. Arranok eta berze txori güziek dütie bazkatzen, daudenak korokan edo eri habian.

Albret handiak dio bere ihizlariak oihen handi batetan ari ziradialarik mirotz edo falkon hatzaman nahiz, bat ikhusirik adar bati loth, zotükatzen etzena hüillentü zereitzela ta borogatü zela ützü, flakü ta zahar izigarri, jakin nahiz nola zen hazitzen gorde ziradiala ta berze zombaiten aidürü zirelarik heltü ziradiala biga batetan, batak zialarik arakei zathi bat aztaparretan ta xehekatzen zutinak zaharraren moskoan zatizka sareraziten, hantik düdarik egin etziela hümiak ziela aita edo aitasoa bazkatzen. Badeia, arren, azkonde edo apostazia handiagorik jendiaren legetan, eziez haurrak bere aita amer zahartarzünian zokhorri beharrak ükhatzen dereitzenian. Zer da, alabadere, mündian laidogarriagorik haurren ofizioa aita amer dena heno. Pers(i)ako kondairan ikhusten dügü haurrek aita amen hautsak, beren khorpitzian plaga eginik, zütiela barnen jarten ta larrian josten. Zonbat dirade gure artian hirotü eztireno, ahatze dütienetarik berenak?

Tertulian-ek dio Lazedemonek deusere etziela resolbitzen aiten thonbetan jarririk baizik, hen obiak jakile izan zaitian, deusere gaitzik etziela nahi egin. Herodotek ere dio Izedon-ek, Skythiako jende ziradianak bere aiten büriak ürrhez zütiela distira-eraziten ta beren Jinkoer bezainbeste errespetü ekharten; Damaskenek ere dereikü erraiten bizidünek apairürrik etziela hartzen non etzien bizitziaren premisa, bizia eman zereieneri eskentü. Platon, filosofo handi horrek ber gaiza dio. Solon, lege egile handienak zioan aita ta amaen erhailientzat etziela batere eginen, etzelakoz izakin halako lardaskia hil dadin bere herrian.

Sei ehün urthez Erruman holako lardaskirik etzela ikhusi aizo batek zianian erho bere aita legerik etzelakoz, egin zien bat: zakü batetan ximino batez, oillar batez ta bipera batez lagüntürrik hurrilat urthukiren. Eztait

hari üdüri eztenez aita behardüna ützi diana ta ahatze. Aristotek zer dio jinkoer ta aita amer errespetüari hüts egiten dianaren, elhiak auher diradiala, gaizondo laitzalerrak behar zereitzola.

Egiatzki Jinko onaren landan nor dütügü begien aitzinian ezpadütügü gure aita amak, zelüko ta lürreko ta jender lege güziek dereikie manhatzen, amorio hori bihotz hirotienak ükha e'lirokiana, arimal basaener diena maite ta maite lükienek, gure aita ta ama balin balekie zonbat hon-tarzünez akogatü gütien. baliz ere aita gaisto, hire aita dük, zor dereiok bizia ta bizi hizano dük hire aita izanen. Ogen egin dereika? Mendika Jinkoaren esküpetan diagok eta ez hirenetan. Ezteroken mardo bihotza, errak holako dela dena, izairiari arrabuhin dela. inharrausi nahi hinkiala amaren sabeletik diok üztarria? Lege bagetarik arren, bizi errak hizanez hi nahian?

Aita amak ohora etzak bizi hadin lüzaz, dio manhiak, bizitze hitzema-na doit Mündu hontakoa beno ürrhünago, ezi Jinkoaren erezian bizi ezte-na, hilik dago aspaldian. Harrigarri da ikhustez jende batzü lürretik oiñdoa bezala sorthiak, sorthü dien harez, zerbaitetara heltürük, ohart eztiradian beren sortzepenaz ta leheneko hazkürriak harrigarriago oraño aita amak porrokatü ta pikarraitü diradianian beren haurrak odeietara igañeraziteko, halako hontarzüna hek ahatzerik haiñ üsü diradianak: bele ta boilltür, lürrak badia aski halako ezagütze bagien büürütik begiak khentzeko?

«Ahalke bizia ezagütze bagia, delakoz hire aita eskele, hire aberatsteko delarik eskeletü, ezteia hire belarra gorritüren, hire aitari mündiak dereioan oboriaz ta hiri abalkiaz?» Zer diok ahalke bagia Agathokles thüpuin egile erregetürük, lür ontzi egin zütianak, ürrhezkoekila herrokan ezarrerazüten zütianak bere mabainian, zialarik ber obore gebiago egiten ta hik, hire aita ofizio apalaz dialakoz hire hazkürriü lebenari, eskele delakoz süskitü, ezük nahi ezagütü.

»Bazün Afrikan hi bezalako bat, haren aita deslürratürük berze herri batetara, semia zorthü honak üngükatürük anbaxador zen bere herriala igorri; aita, haren gana laister abiatürük, semiak e'tzialakoz nahi ikhusi, bere erraitian adiskide atbe bat bildürük joan zen anbaxadora ren egongila, haren goardak porrokatürük, bere eskiez semia zian erho, ta ürkhategian jarri bere züa ürrhez koekila, kboroa bürian.»

Lege zaharrian semiak bere eginbididiari *aurrhiden erezian* hüts egin zianian, aita zian aizoen bilgürala ekharten ta han harri khadiz zien erhaiten. Jinkoak eman badü hainbeste potere semiren gainen aitari zer da berak begiratü diana seme gaistoentzat. Nolako diradian halakoak erran behar baliz, libürü handi baten ekheia güñuke heben. Ezi zer erran e'lai-teke auherretzaz, laisterkarietaz, jokhazaletzaz, neskatilakarietaz, hor-dietzaz ta ohoiñetzaz. Etxia, aita amer barnetik thipiltzen dütienentzat ta hen herioari aidürü dagoentzaz, zathizka etxaltiarens saltzeko ta bizi izan diradian bezala, hiltzeko direnetara, zer ez erran.

Aita batek entzünik bere semia ihesi zela armada(tik), etsaiak gar-haitü zianian, igorri zereitzan hitz hek:

«Ene semia, gizon baten seme biz, dakianak irainguen edo hil-tzen, igor etzadak, leben hire bezürrak eziez jin bizürük ene gana, hil datekenian hire fama.»

Berze batek zialakoz aite bere seme kargüdantak zerbait hartü, aita Akadoi jarririk, jakiliak ta semia entzünik, semia zian deslürratü, ta han bere eskietzaz ber egünian hil; aita, haren ehortziala etzen agertü ziolarik hilak halako ohoria etziala merexi.

Berze althe dügün ikhus gizon bat gosez hiltzera eripetia alhabak egünkal, aitaren ikhusteko baimenareki, zelarik ere goardetzaz aldikal ikhertü, hazkürürük batere ekhar e'leizoan, egoskeraziz bere dithietan aita lüzez bizierazi ziala. Españañ ere D. Pedro erregeren denboran ikhusi izan da semia dolorez hiltzen e'tzialakoz nahi bere aitaren bizia(k) eros lezan beria.

Gibel mendia Sicilian da zombait aldiz bere azaliak, düründä gorra-ren pare, garrak odeiak beno gorago, sü ühaitzak ta botxiak inkhatzak bezala bomitzen dütianu urthukitzen, bazterretako jende güzia doalarik ezpeitaite infirniren ekantza üdüriagorik. Mündian megopiak ideren liro-ainik senhar emazte pare bat, bi seme gaiza baliosentzaz bizkarrian zabil-zelarik aitzina, ikhusirik süoiola laister hen gibeletik zabilala ta aita ta ama erreren zütiala, kargak urthirik behar z(üt)jela aita amak salbatü edo hekila hil, gibel ziradian hastara abiatü ta batak ama berziak aita konkaitz hartürük zabilizan ber bidian. Bena ja suoiolak bidia ebaki zereien, zioelarik «biz erregitian aitzinetik edo gibeletik»; ziradian aitzinatü sü herrokiak apartatzen zirelarik, ziradian aitzina laister abiatzen, zütieno aita amak peligrotik ideki. Soegiliek die gaiza hori senthagaillen herrokan jarri ta delakoz egiatzki holakoa uste üken die paganek Jinko batek zütiala nahi

amorio izigarri harrez ordaiñtū ta hen bidia Elge Sakratiaren izena, geroztik ūkhen diana zien deithū, dago oraiño berde, diradialarik bazterrak pikez ta latsūn hautsez estalirik.

Holako akadoiak ikhususirik seme ezagūte bagia nola soeginen dereiozū paganago ziratekia ezi ikhusi dūtienak, bide berdina ūsū dirade hantik ezagūtziaeren khordak hautse dūtienak berme, dukie franko heltūren zereien zorthū gaitzak ta Jinko honak dakitzanak.

Ziek aldiz Jinkoaren manhitera mantso ziradianak, odola ixur zenioenak aita amen biziaren lūzatzeko. Zauzte aidūrū mūdū hontan dūkezien ohoriaz, berzian ere khoroetzaz ta ziek aita amak halako hamarrak dūtūzienak barkha zerbait gaztetarzūnari, odol biziaren boilltari ta ogena aithortzen dianaren besarkak har honki, ezi sobera lūzatū nahi dianari hausten zereio soka.

BEREZITA XVII Mendekatziatz

Mendeka delakoz Oarraren ekarraia da beraz hūgūngarri, da, ere, bere izairiaz gaitz ūrretsū. Erran ahal ginero dela etxe zaharren pare, aizoer meskabūrik e'lirokiana, eztūtino lehenik etxenkoak tzapatu. Izariaren flakezian faltarik egin eztianak eztūtū ezagūtzen ta batere egar e'liroanak berdhūde gūzietarik berhezirik dago. Gizona da ohorian izigarri gillikor ta erresetūz khi. Ezta jende txipirik beren doia nahi eztoanik ta zor zereioana arrazoaren arauiala nahi eztianak. Gizon beno gehiago bada, bere izairiak galtho dereiona da errūkia, gizon baizik ezpada, beraren faltak behar lūkie berzerentzat agorterazi.

Latzaillaz gaiza gūziak eragin daitekiala ustia da, erhokeria handia, ezi bortxaz eragiten dena irrein eztaite, delakoz gaiza gizontsū legen khinper egina. Basa arimala gaizurtzen da aide batetik būrdūinta eztadin ta berzetik ohiltzen zerrategiak dūtianian ikhusten. Mehatxatzen dianak makhilaz, ezpataz ta sūiaz ohart bedi ehūn beso eztūtiala ta bizi bat baizik. Da, arren, higuingarri ta odolgiroi gerth dadin, jende gūziaren etsai zereionian gertzen hainbeste non beso ta bizi beitirade, hala hanitz lagūn uste dianak, mendikan bera dago goait peligran.

Dūgūn erakhus gizonen legentzat ta bizipenaren fabori, hen arteko amorioaren eztitarzūna ta barkhamena diradiala bakiaren oropiloak, nazarore ere maithagarriren lanabesa dela arrazoaren doiala da gūzia, berzer ta berari deusere barkhatzia.

Amorioa da izairiaren lehen legia, azkena aldiz garredoatzan ozardia. Jinkoan dagotza amorioaren zaiñak, haren adarrer loth diradianak berari dūtū adheratzen, amorio hartan dagoela etsaier, zor dūgūa nekez ginero sinhets; alabedere berak barkhatū dianian berari egin dereien thormendiak ta kūrūtxian itzeztatūrik hilerazitia dūdarik ezta amorio nakatsū hori dereikūla manhatū ezi dio thipilki maita etzazie zien etsaiak. Lege hori izariaren zūzenetan jarririk dago, ezi jendieren amorioaz khi bagirade izariak dū nahi maitha dereizagūn ta nahiago badūt barkha deizadan iraindū bat lehen eziez mendika dūtian. Zaldūnki nik ere orozbat barkhatū behar dūt egin dereitadianak. Jinkoaren manhia doa arren, osoki nere protxirentzat, ordian haren hontarzūnaren broba handiago dago.

Berze althe dügün so mendikari, hari bürüz behera dabilanak izariaren legiak dütü erroetarik muzten. Ezi mendikatü baniz, berriz mendikari bat düüt sortherazi, harek aldiz berze bati ene althetik hantik gizonaren bizitzia da, otso errabiatiaren pare ordian legiek ezpataren püntan dagozte ta gizona bata berziari otso. Nihauri düüt erraiten nola maite hiro hire aizoa, eztelakoz maithagarri. Jinkoak nahi dia bihotza ezar dezadan estiran, hügün düdanaren maithatzeko? Arrazoaren arrapostia da eztiela nahi Jinkoak maitha deizan gizon ene ürüdiala egina dena bezala, dagoelarik dena, nahi bada ez nere adiskide ta ni haren etsai e'nizalarik.

Bena bihotzak jauztekoz dereit erraiten, zer die askaziek, adiskidek ta jende güziak nitzaz akadoitüren halako be(l) tzigooz mendikarik ezpadüt hartzen? Jinkoa berari egin dereitzenetzaz hartü diana, Jinkoa ahal zialarik bere etsaiak hitz bakhotz erhautstatzen, beitzereie barkhatü; ta Jinko ezpeita gütiago egon, haren gerthaldiaren jarraikira bi Enperadore Constantin ta Theodosa barkhatzen dienian, beren üdüriak lohietan terrestatü zütienar, nik ere hen üdüriala barkhatü behar beüt.

Lege Zaharretan edireiten dügü jakilen aitzinian galtho egiten zela iraindiari barkha lezari etsaiari ta hiruretan artzükatzen bazian, infamatürik ta eskümükatürik zagoela. Eztaüt gizonak zorthü gaitzagorik lükianez eziez bethi hügüngoan ta mendikaren aidürían bizitzia, khiristian baniz Jinkoaren seme niz, ene aitari leal baniz eta othoizten badüt, bere amorioan begira nezan, erran dereit maitha ezak hire anaia, nik hait ere maithatüren, berzela eginen dereiat, hari egin nahi dükan mina, züzen, ezpadü diharü, ogena, bena ene gain dükek arren mendika.

Türkek, kristia eztirade, alabadere die besta egün bat *behiram* deitzen diena, hartan die Jinkoari hitzemaiteen barkhatzen dütiela etsaier egin dereien ogen güziak. Gü girade kristia, barkhamen hau da gure lehen legian. Zer girade! Türkek beno sordeitz giradianian, gure aitamen manhier bihurtzen.

Aizo bilguran mintzaliak makhila khaldi bat ükenik erran zereioan makhilakariari *«jo nezak bena ene elber hago beha»*: hau zen egiazko gizona, zelakoz haren mendika herriari honki egitian; errazitaren boiltari laket zereio ordaria, bena soegilek zien beren laidorez mendikatü ta han ükhen zian bezigoak hainbeste ohore nola makhilariak desohore beitzian bereki ereman.

«Lehon edo katamotz bahiz (dio Gizon Santiak) erhoezak hire etsaia ta jan ezok bihotza, tximalerazi emaztiarena, ta haurrak jar eskele, direlako güziak ogen bagerik; habiloa hantik elizetarat ikhustera hiretzat alt-harerik eztiela. Ta ziek emaztiak haiñ azkar beütüzie mendika, nola bihotzak flakü, gahüna ahoan, ari ziradianak, bata berzia mihi'khaldiz porrokatzen zer diozie Jinkoari hantik landan erraiten? Eztieziela halakoari nahi gaitzik, bena sekülan eztieziela akoiñtarik hareki ükhenen. Zer bihotz dereiozu Jinkoari eskentzen bezünez betherik dena. Eztiñant nahi ober-ta hori dereiñ erranen eztiñant trükesarik hiretzat ez etare arrotarik; habil sekülan eztiñant begithartia ikhusiren. Auzi gaitz bat eritarzün handia honen galtzepena, herioa borthan, süia etxiaren laur bazterretan, mendika jinen deia zokhorriala ta heletara (B)inhur ezta zothükatüren?».

Mendika beno ederrago bada barkhamena sinhets ezazu, mendika ederragorik ezteela eziez gihaurretan hartzen dügüna. Delarik barkhamena ahal, jomentü ta behardün, zertakoz galgarri deno bihotza helgaitzez erre-eraziren dügü ta harekila ari ziradiana gure etsaiareki gerlan, bakia dereizon ezpainez, galtha errabia düzüno ürdaillian.

Giradia, arren, gure zokho xarretan handiago, den beno Jinkoa mündü güzian egünkal güziki(d)aren bürüzagia dügü eskernioz agopilatzen ta bere ekhaitzaz erra mementoan gintirokianian, dereizkü barkhatzen; gük aldiz hitz txar bat ezkapü delakoz bizitarzünari, ükhen dütügün zerbütziak ahatzerik, adiskidegoa ehortzirik, honki eginak barratürik, ta moldezi güziak zankhopetan ezarririk, mendikaz girade mintzo ta ari, zinez hartan.

Bena haiñbeste egin dereit(diozü) non egar ezpeitiroz azkena? Hanbat hobe, eskernioen ufa atsa da ozartiaren errejentia. Adiskide bazen egilia, etziana nahi, egin düke. Etsai bada, mündiaren okherriala erautsi da. Xühür bada, merexi dü küpida. Nork oraidrano dü, hor bat ausiki horak zialakoz ausiki. Nor ere ostiko khaldiz mandoarekila da erautsi. Errazitan egin badü bego bere barnerat sartzera, zü gabetarik bere arimak dereio kastigoa eginen.

Jaun handi bat bada, Egar Jinkoak bürían gainen jarri dereiküna. Zü beno apalago bada, zeren bilhakaz jarriren da zure pare? Beldarra begithartian eskiaz nahi düzia tzapatü ta batetan biak theiütü?

Soegiten badügü mündüko gaizer ikusiren dügü güziak giradiala falta egile ta falten artian bizi giradiala. Sekülan ere ezkiradiala bakian biziren,

bethi etsai berri egiten ari giradianian, herioa zereien egünkal hüillantzen gerlan hiltzen bagirade, datekia arima bakian ta hautse badügü Jinkoaren ordeñia, zer dateke erthailtü dereiküna? Abelen odola herakitzen deno lürrian, buzkatüren dügüia meñdika, eros lehenago gure odolaz bakia, eziez Kain-eki hiltzia mündü hontan ta berzian mendika txar baten khostüz Jinkoaren begithartetik apartatürük egonen gireia? Ez balima, uste badügü arima bat dügüla (a.o., azken esaldi hau egileak gaineratua).

BEREZITA XVIII Ongondiaz

Deusere següragorik eziez mendikari doanak Mendikaren Jinkoa diala bathüren. Peligroari doanak bezala, edirenen diala herioa. Odolian laket diradianok dirade arima apalak, lohiaren pare diradianak. Soldado bihoztoiak sekülan eztü erho etsaia bere poterian ziana, kobartak dü erhaiten, harrez beldür eztenian. Arima ederrak bethi barkhamenak dütü argitzen ta mendikaren garhaitien minak ezützen.

Theophila, lürak ekharri zian enberadore odolgarriena, nahiz odolian hil, odolian bizi zen bezala, lüraren ta zeliaren etsai zialarik, herioa ezpaiñetan, manhü zian egin Theophobore haren kapitaiñ handienari lepoa mutz lezakien, uste zialakoz zatekiala bere mereximentzat haren landan Enberador; haren büria ohian gaiñen jar erazirik, zianian aide orotarik erabili, zereioan erran:.

«Egin düik sarri Theophila e' nizatekila, bena e' biz hi ere Theophobore».

Ta ber hitzak arra erranik zian bere arima beltza gizon otsoaren pare ziana infernuko süiala egorri, hala gazterik mendikala kostümatürük, herioaladrano jarraikirik meskabüz ta desohorez bere bizipena theiütürük zen itzaltü.

Irainiari da ükhatzen mendika. Conradin, Conraden semia bere aitarren honak küperatü nahiz harmada eder bat Italialat eraman zian Charles I. d'Anjou-ren kontra, haren erdian zelakoz gloriatzen Clement IV. aita santiak zian erran *«Helas zonbat jaskaiña diradian Ithaliala ekharien»*. Bihotztoi zen Printzia bai etare Printze frantsesa, bena han gerlan zen egiazki langile ta berzia gütik. Abantailla txipi bat behar zereiola ützi jin eraziteko jarri zereion lazoala, ezarri zian Alard bere kapitaiñetarik bata bere Errege soiñekila tropa zombaiten bürian ta igorri etsaier.

Conradin-ek ustez Printze frantsesak berze jenderik etziala jo zütian otzarka harrigarrian, ta fitez zütian porrokatü, jakinik errege uste ziana hilen artian heda zagoela, boztario izigarrian jarririk, Italiako Errege zela etzian ja düdarik.

Charles, entretan zagoan gorderik bere tropa hoberekenila ibar batean, zianian ikhusi etsaiak bere jende hilen bileizten zen batetan ibarretik jalki, falkoa bezala, hetara arroiatu ta aragei handi bat egin. Conradin-ek bere althe ahalik jende beretarik bildurik senthagaiIla zian egin. Azkenekoz behartu ihesi, ützi zütian hamabi mila hilik. Atzaman lezen beldürraz erregezko soñnekoak urthukirik, zamalzaiñ, batenak zütian hartü. Pisa-rat igaraiteko sosik sakolan etzialakoz marinerari zereioan erhaztün bat eman bere ta bere küsinarentzat (Federik Ostriakoa zena). Bena marinerak ikhusirik etzela mithil baten doia halako joia, Pisako komendantari zütian salhatü ta harek presontegian jarririk bi Printziak, mezü zian hatzamanaz Charles d'Anjou-ri laister egin, harek urthe baten landan, Conradin eta Federiki zereioan büriak mutzerazi.

Conradin-ek bere küsüñari ofizioa egin zereioanian bere aitzinian zian haren büria altxatü ta bolharran jarririk barkhamentü zereion galthatü zelakoz haren herioaren langilia ta pot hanitz büri noble hari eginik beria zian bihotz hozki borreoari eskentürrik galdü. Juana de Aragon zen Printze doakabiaren atanta ta errege Pedronen emazte zelarik nigarrez hurtzen bere llobaren zorthü gaitzaz senharrak zian harmada bat haren mendikarentzat adelatzen.

Charles de Anjou-k igorri zian Charles Bigarrena semia, Printze de Salerna, Roger de Loria-ren kontra bi harmadak ziradian bathü itxasoan bena zirelakoz ontzi aragonesak azkarrago ta hanitzago, zütien sarri Charlesenak hondatü; bera ere hartürrik, aitoren seme athe batekila zien Siciliarat presoner eraman ta han bere lagünetarik athe bati Conradinen ordarian büriak kortatü zereitzen. Charles zen S. Luis Frantziako erregeren lloba Aragoniako erregeñak haren auzia eraginik igorri zereioan erraitera, ordü zela adela ladin hiltzera. Printziak erakusteko zela egiazki Erregeren seme ta Errege handiago baten lloba, zian bihoztoiki berria hartü ta arrapostügeia erran: «*Presontegian üken zian Erregüña ganik kortezjetzaz zela net akogaturik lokan banütza zereioala(?) zialakoz ostiraliala bere berioa ürrhüntü, zelakoz eragabezko hil ladin külpagarri, Jesús ogen bagerik hil zen egünian*». Erregüña Printze haren arrapostiak anbidatürrik espanta igaran zereioanian, ber mezia igorri zereioan, ziolarik «*Errazü Printze Charles J.ek gozo ükben badü ostiralian hiltzez, enia datekiala barkhatzez, Jesusek bere odolaz barkhatü zianian bere borroeroer ber egünian Jinkoak begira nezala gizonaren odola ixurtez, ene büriüzagiak ixuri dian egünian beria eneizat. Bada ere heltü den gaiza denboran ene plagak odoltsü diradianian e nai mendikak garhaitüren. Bibotz oroz*

dereiot barkhatzen, ezlate ere ene falta, mementoan ezpada bere arradea güzian izaiten». Etzen gaiza Erregüñaren poterian. Dn. Pedro senharraren borondadiala zagoan ta harena holako presoneraz baliatzia, hartakoz Espaiñalat eramanerazi ta Barzelonan thorre batetan jarri; han zegoelarik begiak nigarrez hurtürrik ta bihotza hasperrenez tximaltürrik heltzen zelakoz Da Magdalenaren besta, ziana gordatari, zian barurak ta othoiak egünkal doblatü, lezan Jinkoak bürdüin hetarik lotsezarrerazi.

Silvestre Priora-k dio, Printzia zelarik bere othoietan, besta egünian agertü zereioala andere bat majusdadez betherik, jarraiki lezan zereioalarik; hitz hek botztarzün izigarri bat bihotzian jarririk jarraiki zereioala, haiñ arhinzki non uste ezpeitzian ziala lürra honkitzen, ziradialarik bortzak berberak zabaltzen ta ordian düdarik egin etziala zeliaren manhüz zebilala. Hantik denbora zathi baten landan, anderiak non uste zen? galtho zereioala egin; harek haren ustiala Barcelonako lürretan, «*bairatzen zirade Charles, zure Probenzako kondegoan zirade, Narbonarik lekoa bat ürrhün*» hitz hek erranik Anderia zeiola desagertü.

Printzeak senthagailla hau zor ziala Santa Magdalenari, heda jarri zen lürrian Jinkoaren adoratzeko bere Santietara, khürütxe bat lanthaerazi; Santak ützi zian ber lekhan eliza eder bat ere harentzat geroztik eragin; hala Jinkoak nahi ükhen zian obratü Aragoneko erregeñak hitzeman.

Dügün berze bat Charles Magne-ren sekretarietarik bat Eginard deitzen zenak maite zian enberadoraren alhabetarik bat, gai batez zielarik algarreki igaran, zen elhür hanitz erori Eginard-ek behar elkhi, lotsa(z) ezagüt detzen bere hoiñen herexak Printsesak dü konkaitz hartzen ta kanporat eramaiten, urthus elhurrian ibilten zelarik. Enberadoria goistiar zen, leihotik ikhusten diana eztiro sinhets, ar'goitatzen dü ta egia jakiten. Biharamünian bere kontseilia dü biltzen ihur izentatü bagetarik dü kondaira egiten ta botzak galthatzen güziek gizonak merexi ziala herioa. Jinerazi zütian amorosak goga, nola zaudian beha sententzia aiphatürrik Enberadoreak alhaba eskütik hartürrik erran zereion segretariari «*To Eginard, gizon ekharle eder hau emaiten dereiat emazie, ükhen ezazie biek Jinkoaren beldürta ta zitiela lealki bizi algarrekila*».

O! hüskaldün nobliak non dükezie gerthaldi ederragorik: gerlako legiak aide batetik Aragoneko erregeñari frantses printzearen hileraziteko potheria mendikak zütian ber legiak fabori, ütsü maite zian bere lloba haiñ krüdelki hilerazi ziena, bere bihotzak ta jende güziaren marrakak galtho ziroien ordaria. Alabadere barkhatzen dereio. Bestalde mündüko

podentat handiena bere izenak mündia bethe diana, ta erran dügün kon-daira erakutsi zianak, mündia beno handiago ziala bihotza, Errege Majestatearen legautsiaz, non da probantza ageriagorik bi herioen kasian dügü bi grazia ta barkhamen ikhusten, berthüde handiaren obrak dirate-kieia arren bethi erregetan ta errana deia, txilimistarik hartarik aitoren semetarik eztela jalkiren.

BEREZITA XIX Axolgabiaz

Nozpait zen filosofo suerte bat bere büria haiñ maite ziana non ber-zetzaz dremenden axola expeitzian Epikura deitzen zen. Egobia oso harekila dereie iraunatu zela gogozeto ta erregale, zerbait balizate lükian hetarik; bena bere ezkiribü haboenetan, gaztiarentzat, lekazietzaz ta berze baratze belharretzaz baizik ezelakoz mintzo, hen ere honki apaintzia ageri da etziala sabela haiñ Jinko eziez arranküra ta ohoriaren axolik bage bizitzia. Berari baizik gogorik etziala bakhoitzari; bera mündian izan baliz bezala ere ari zela, da ageri izkontziaz mintzo denian; ezi nahi zialarik gizonak emaztiz gozo laidian haurretzaz errekeitü batere gaberik nahi zütian agindü. Hezitzia zena hori?

Nor bere nazaroari behar ziala nahi zütian güziak eman, megopiatik khentü arranküra güziak, beretako baizik ez bizi senharren erreljionia ta axolgalia zian bere Jinko maitia. Zonbat dirade orai gizonetan beren anderiak beno maiñatiago diradianak basa-filosofo haren eskolala doatzan-ak ta berze arranküarik eztienik salbü beren khorpitzanak, dütielarik mardoki ta beilloki errekeitatzen, odei güziak megopiatik akasatzen, gogamen arhinak hen lekhian jarten ta gozalde güzietan igerika bizitzia igaraiten dienik halarik filosofia haren kastak egünkal dialarik noblezia khozatzen, beldür niz aitoren seme güziak anderetürik kotak baizik men-sik eztütükiela sarri.

Sorthü e'laite e'lükianak (gogoan?) dela lana gizonari, den bezala txo-riari hegaltta nola lizateke gozalde khorpitzari minik ükhen eztianari? Nork eztaki Printze handiaren zorthü gaitza, dielarik mündian bihotzak galto derien gaiza güziak, inhon eztirade laket. Jauregi batetara heltü diradianian, berze batetara nahi lizaiteke; zaldiek dütie düründa bezain laister manurgak eramaiten eta eztoatza hen arauiala aski laister; arranoak nahi lütükie üztartürik bideetan ta egongietan; orozbat dirade debeiatzen. Mahañian gaiza kostatsuenak ta arra(ro)enak dereitzelakoz bethi jarten, artzañak beno, bere inkhatzpeko paztetzian ta kotxi(a)ren hürrüpan die gozo gütiago edireiten beren apairü handietan, gozomen güzietan aldiz dirade hañ higatürik non bateretan bakhoitza ezpeitie gozatzen.

Khentezozü gizonari (dio filosofoak) mengoa eztianari, aragietzaz axolik eztüke! Khent ere egarria, üthürü hura edo lohiarena berdin zerei-tzo izanen. Bero eztena freskülala eztoa, ez etare beroala hotz eztena.

Gaitzak beharra eztradian lekhian gozomenak eztrade sartzen. Mündia haiñ zahar izanik eta lürra haiñ emaile, ezetare oitakinak haiñ jakintsü diradianak eztereikie oraidrano arakutsi gizon bakhoitza bere zorthiaz osoki askidatia zena. Lehenago da gizon bekhatü gaberik sorthüren eziez min gaberik hilen. Thenpesten artian, taula baten gaiñian itxasoak igaraitia meskabürik bage edo mündian miñ gabetarik bizitzia dirade bardin. Sorthü beno lehen hartara akadoitü girade ta heltü giradian bezain sarri gure nigarrek dereikie sententzia irakurten.

Uztarria dügü güziek lepoan sortzeperetik herioaldrano txipiek bezala gorotzian, handiek bere jargia ürrhestatian. Sobera xilho dütü gogamenak gizonak dereioen ahal güzier bethatsü ezar ahal baleza ere, beriak thapa, badüke üngürüetan eliokianik. Dügun erran doaitü datekiala osoki gizona elhorririk lürak eztükenian, airia datekenian azaliarik bage, itxasoa denbesta bagetarik ta urthe güzia primaber edo bedatse datekenian.

Bere egarri güzier beba dagoena eritarzün lüziaren errekeitari da jarten. Egia harez sinhestia dianari, hügün zereio mahaiñian denbora diana galtzen; haiñ gütik behar dialakoz khorpitzak ta khüto emaiten zereioalako bere beharra. Dolügarri da, arren, denbora emana, auherkeriari delakoz emana. Erlia lanian ari delarik dü bere hazkürrü doia hartzen. Loan baizik pausürik eztü; biltzen dü aro honian gaitzian bizitzeko behar dükiana; ünhürria da orozbat bethi langile bethi denbora jingeiari bürü eman nahiz arranküran. Gizona aldiz Gorgon-en pare hirur tzüntzür, harek bezala hirurer nahi lüke batetan ireitserazi ta bata ezinez bazereio thapazten laister doa mediketara zabaleraziteko. Aberiak eztü jaten ezetare edaten bere gosiaren ta egarriaren doiala baizik, gizonak aldiz egar e'liroiana dü, arren, harek arrazo gehiago ta eztelakoz berze gazetan ahalkiari enjogi, dü bere zorthia honek beno hanitzez hobe.

Gizonari zereio aberiak bethi zerbützü eskeintzen, laneko bethi adelatürik, gose denian baizik eztereio bazkarik galtho. Gizonak aldiz, lanari bethi xüxenik dago. Khorpitzari güzia arimari deusere, Epikuraren da eskola; Mahometen erreljionia hantik sorthü denak dü alabadere khristianer ikhasi, datekila berze mündian gozomen handiagorik eziez lürrian dütügünak ta Epikurak deusere etzialarik bere khorpitzari ükhatzen, soberanak zereioala ogen egiten zian aithortzen.

Platonen eskolak zioan gure arimak ziradiala zelütik lürriala eraitsi, Jinkoari zerbützü egiteko, heben angüriek bezala zerioien zelian egiten; bena gaxo hek beren sortzepen bidian ahatzerik berthüdiaren palazioala xüxen behargei ziradialarik abiatü, behagile baten olhan ziradiala sarthü

ta harek zütiala khatiñaz kargatü, menpea hain apalian ere jarri non jühürtarzünak edo herioak baizik libera e'lirokienik.

So egiozü jale handiari, jan eztirokian begik ere dereie nigar eraginen. Soegizü bere osagarriaz amoros denari, nola dian amoroski zerbützatzen. Berhatza bethi pülsian heia odola bethi ber bidian doanez. Jaten dianentzaz bethi beldürrian, lotsa dereie egiten bizia llabürt dereitzen, urdaillaz dü abodekairi botika bat egiten, bethi dotorer galtho ta beha jende güziari min ezütianak dütü erraiten edo ixilik bürrian bederaka dütü igaraiten, ta arra igaraiten; eztaiki zoiñ den lotsagarriena delakoz güzietaz lotsa Jinkoaren hamar manhier lizate lehenago arrabuhin eziez Hipokrataren bakhoitzari. Dialakoz ere hünian eritarzüna ta hantik direlakoz zaiñ eraisten, zain güzietan min diala dago heiagoraz, ta manhiak erhokeriari hon izanik ere harenari honkirik eztereie egiten. Ezta gaitzegilerik galeran min biziagorik dianik, eziez halako arimak diana bere khorpitzari emaiten, pare dago erliari ezipel lilia xüskatürik hiltzen dena, bata mendikatara, berzia lili soberatara joaitez azkenekoz zapartatzen dirade.

Ordüzegei khorpitzaren geñhatziak higatzen dü osagarria, sobera janak ta edanak erhaiten. Soegizü konbent(i)etan zonbat bizi diradian osagarri mehienak, diradiano azkarrenak gazterik mündian hiltzen. Job santia ikhusten zienek düdan ziradian gizona zenez gorotza gizontü alabade-re bere thormentü harrigarrietan Jinkoak zereioan zokhorriak ziradian haiñ izigarri non erraiten beitzian deusere etzela beraren minak beno maithagarriagorik hantik ere gizonak zonbat bere gaiñ har lironak dereikü erakhatsi, arimarentzat. Khorpitzaren aldiz mündü güzia gerthaldiz estalirik dago, gosiari bere doia, egarria ere beria, tieso izaitez zentzür gor ta khorpitzari gogor diradianak, eritarzünak bekhand ta bizia Iüze dutiela, lan soberana indarrak ezipadütie nekatü.

BEREZITA XX Egokidiaz

Gizonak egar likiro gaitz gehiago eziez uste beitu, nahi bada gaiza güzietan egokide izan; txipienetan megopia hertsiek die herrekek botxietarik erorten diradenian azalia egiten: handietan aldiz zorthü gaitzetan ta meskabietan doa gogamena ühaitz handian lur laiterraren pare, herotsik gabe. Egia horrez gerthaldi handi bat dago, heben dügüna emanen.

Souza portuges zen, aitoren seme seinalatunetarik, maltso aberats, perestü ta bihoztoi zen. Emaztia zian ere sortzepe naz ta berthüde güzietaz ezin konplitiago, aspaldikoz Indietan, nahiz beren herria ikhusi Cochinen ziradian enbargatü, bereki zütien haurrak net txipi, aitoren seme zombait, ontziko ofizierak ta seichün gizonen üngürian orotan. Negaroaren hatsarria zen doatsü izan, bena Cap-Bon-Esperantzara heltü zenian ontzia, sorthalde aizia zen haiñ borthizki jaiki non odeiak nahasirik, düründä ta ekaitzak haiñ harrigarri erauntsi ziradian, zelia ere süiaz erdiraturik erre nahi zükiala, ontzia beitzian inkaria. Alde güzietarik leze baizik ez ageri ta hetan herioa jenden aidürü, itxasoak ütülipurdikaz ontzia inharrausten, behin alde batera gero bertzialat urthukitzen, gidailak nahiz berriz Indietarat, aize khinperrek bidia baratzen, belak zathizka, batürak porrokatürük, hur herrekak ontzian turrustaz sartzen, jendia etsitürük, besarka bata bertziari azken adioa erraiten ta arimak zeliari eskeintzen.

Hartan zirelarik hegoak berze althe dütü egoizten lürrilat doatzalarik lotsaz erdiara ladin ontzia beraren joitiaz, dire angura ta kanotak huriala egoisten, Souza bere emaztia ta haurrak batian da sartzen, ürrhe ta berze aberatstarzün meskabü halakoan bil ahal zütienekila da hetan jauzaten, lehian barkoek joan ta jinak üsü dütie egiten, nahiz jende güzia salbatü, bena anguraren soka da hausten bagek ontzia die ellauditzen azkenekoz da zolatik lehertzen hanitz jende ithorik berziak bagekila borrokan hütxa ta ürrestadiak ta Indietako aberatstarzünak igerikan han, bere hatiekila; ezkapü nahiz itsasoak iresten dütianak, güziak herioari ihesi marrakaz.

Ontzia kükültü die bagek, die ere lürrialat hilak urthukiten, hekila probandiak ta hatü güzietarik dirade itxaso huraz hirotürik. Lotsaz üngürünetan hilak behar ehortzi, erier eman zokhorri, gosiari bürü egin, esparantzarik batere ta gaitz güzieren beldürrian beillatu basa gizonen herrian direlakotz erori.

Alabadere Souza gaxoak sü pitzerazi zanian bilerazi ahal ziana, hazkürrü zenbaiten gei, ikhusten zialarik gosiak, bera, emaztia ta haurrak zabiltzala güziak nekatzera, bildürük bere jendiak, zorthü gaitzari bihürtü nahiz inkaria egiten zielarik lagünak ahalik bihoztoiena hitz horetan zen zarthü.

«Jende honak dolürük ezta gütarik behar, galdiari, bena dügün Jinkoa erremestia salbatü gütiakoz; franko dakizie zer den marinera ta hartara doatzanak gosiari, egarriari, galtzepe nari, ta meskabü güzier enjogi diradiala; aidürü hartan nork beria ideki behar diala ahalena ta Jinkoari ordaria eskentü zorthiak eztereion berze honkirik ützi, bakitia baizik zien artian».

Bihotz oroz gomendatzen dereziedana ikhusten düzie zombait, emazte hau ta haur gaxo hek diradian dolügarri. Alabadere hentzat dükedan errekeitiak eztrateke handiago eziez zientako ükhenen dütüdanak ta güzientzat arien niz orozbat.

Bilgura güziak nigarra begian botz bakhotz eramaiten ahal zütiala norat nahi biziataz etziela berze esparantzarik baizik haren manhien bedentzian, zeroien erran. Eragin barrüki bat taulaz hariz ta ediren güzietaz, gaian basa gizoner eta arimaler bürü egiteko hamairur egün hatien ta probianden idoreraziteko, gaiza beharrene ere adelatzeko, bere harmada eskelearekila zütien enplegatü, hantik landan zen abiatü.

Sortaldiala zian gogoa zekiakotz bazter hetan uhaitz handi bat bazela Portugesek S. Espirito izentatü ziana. Souza bere emaztiareki ta haurreki zabilan lehen lehena, aita ta amak zütielarik aldizka haurrak ekharten; hen saihsian zen Andres de Baze, pilotia banderaren ekharle, lauretan hoge portüges ta ehun bat bertze jende, güziak harmatürük, hen landan materosak ta maiñala gerla etzkienak zabiltzan.

Dolü zereielakoz gizon gazter, halako andere flakü zena haiñ bihoztoi huñez ibilten (beit)zen andarillak eginik zütien ama ta haurrak aldizka soñian ekharten. Bena llabür izan zen zokhorrian, mendi txüetara ta botxü zorrotzetara heltü ziradianian, han hek bear larrapoka gaintü, basa gizonak hüstüz, basa arimalak auhenez thinetan, leziak harrigarri, lanhoak üsü, biderik batere ezetare errailerik, düdan ehün lekoa egin behar, non etare hogeitahamar behar eztzenian, halako zen ibiltia jende dolügarri harena.

Azkenekoz prbiandak akabirik, marluüz zathi hirotiak zütien ausikitzten basa fruitu txarrak jaten, ta sordeitzat zena hurik ez ihunere batzen; olha zombaitetara heltzen baziradian zortzi luis zereien hur pinta saltzen. Hala jendiak holako zorthü gaitzaz nekatürrik ziradian üsü hiltzen ta bere khorpitz txarrak basa arimaler ützen.

Zen ere Souza gogomen dolügarriz nekatürrik, zialakoz ikhusten bere emazte biguiña bera beno bihoztoiagoki ziala jenden bihotza azkartzen ta indar emaiten. Azkenekoz jakin gaberik norat, laur hilabetez ibilirik heltü ziradian S. Espiritoko ühaitz bazterriala, han erregeñi batek honki jinak eman zereitzen.

Nekez ziradian errege harekila aditzen, alabadere Souzak zian inthelegatü ürhünago joaiten bazen, berze errege bat ziala bathüren mündüko ohoin handiena zena ta beren etxian behar ziala enbarkatzeko tenorialadrano egon, halako khorteziak basa errege batetan zen mesfida Souza, baliman ere etzian ogen, hartakoz berritzen zereioalarik khümita erran zereioan berze faborerik haren ganik nahi etziala salbü eman lezon ontzi ühaitzaren igaraiteko, nekez zereitzona basa erregiak otorgatü.

Jarri zen ühaitzian ta bost egün zen han nabigatü, ez jakinez nonlürra honkiren zian. Sei ehün jende Indietarik bereki zütianetarik ekharri ehün ta hogeitara ziradian agortü, berze ühaitz bazterriala zenian heltü. Biharamünian berrehün zaldünen saldo bat Etiopiako Erregetarik ikhusi zütian, Souza jiten; portugesek ja zütien harmak adelatzen Etiopenak inkara hari soz, baratü zien ibiltian. Ordian portugesek seiñalez zereioen beren eskelegoa erakutsi ta zokhorri othoitü hek baietz, bena jin zaiztian erregeren gana ta honki heltiak ziratekiala. Abiatü zen Souza bere troparekila, bena errege koartak zereiton borthak zerratü ta manhü egin bere jender eraman letzen portugesak, oihan txipi barniala, hiriaren hüillan zeniala. Han zombait egün egonik ziradialarik gaizak trüküz hazkürrützaz emaiten, zaudian zer gerthüren zen hantik aidürü.

Ordian basa erregiak Souzari zereioan igorri erraitera, bera jendiaren beldürrez portugesen harmen gatik, ta zirelakoz hazainak khario hirian, etzütiara sarerazi bena bazien harmak ützi, zütiala bürgü bazterretan jarriren ta ezin hobeki han ziratekiala, Andere Souzak halakoen herrian esküdagoa bagetarik izan ladin bere jendia, etziannahi. Bena borthak dü garhaiten legia: topatü zien portugesek ta erran bezala berhezirik Souza, haren anderia ta haurrak zütien sarerazi; erregeren hirian heltü bezain sarri nor bere egongiala, Souza ta bere lagünak dütie makhila khaldiz porrokatzen, dereitze güziak khentzen ta hiriz kanpo akasatzen. Etziradian ürrehün, ez jakinez norat abia heltü zereienian berze zaldün

athe bat, otsez soiñekoak urtik letzen, larria ützi ezpazien nahi. Zorthü gaitzaz ziradian portugesak haiñ mendestü non batek ere bihürtzera ezpeitzian bihotza enjogi. Andre Souza bera ahalkez zadin pikarraitü bere maiñaten eretzian, nekez zian mantharra lürrilat egoitzi ta ber denboran hariñan eskiez xilho bat eginik gerrentzialdrano zen hartan ehortzi.

Zaudian maiñatak ta berze jende güzia begiak apal, ari-mak hilik; Eleonora zen anderiaren izena, khorpitzaren erdia zianian hariñaz estali, bere bilhoetzaz ere bolharr gorde, deithü zütian mainatak otsez *non zen bere senbarra?* Gero begitarte zohardi batez soegiten zialarik pilotariari ta berze ofizierer zereien erran.

«Ene adiskide honak, zien kapitainari ta niri egin dereiküzie egürükitzen güniana, zien bihotz lealetarik. Ordü ta ützi deizazien khorpitz hau lürriari ja bere legarraren erdia dianak phakatü. Zoaztie ta zien bizier sorga, ene arima tristiaren ere othoi Jinkoa. Zietarik herrilat heltüren denak Eleonoren berri galtho eginen dereiziener haren bekhatiek non dien iarri, düzie erranen».

Denbora zathi bat ixil egonik begiak zeliala, zian oraiño erran:

«Ene Jinkoa mündiala jin nizan bezala heben nago enekhorpitzaren erdia ere hilekila. Ene Jinkoa besarkatzen düit zure akadoiaren azotia, ene bekhatiek merexi ziena har ezazü besoetan ene senhar ohoratiaren arima, igaran bada zure ganat, haretzazü ene haur goxoenak, nere saiheitsian daudenak; har ere enia ja ezpainetan dena ta dereizüdana ene Aita ta ene Jaunari ützültzen. Ezta lekhürrik zure ganik ürrehün denik ezetare zokhorririk zure besoek eman elirokeianik».

Akabatzen zütialarik hitz hek Mosde Souza, bere senhar maitia, ohoiñen eskietarik ezkapirik, heltü zen emaztiaren khantiala harritürrik, bata bertzia(ri) soz elherik erran ezin gaberik zaudian. Oihan bat zen hüillan hantik, laister harat Souza zena abiatü, bazka zerbaiten haurrentzat buskara, bena ethorri etzeno zen ja hil bata; bere eskiez ehortzi zian; ützüli zen berriz ber oihaniala, nahiz bere emazte maitiari zokhorri ekharri. Jin zeneko Eleonora zen itzaltü ta khorpitz bi andere aurenk heda zieno estaltzen ta nigarrez bustatzen, marrakaz zaudian, herioa ezpañetan, bigerren haurra ama beno lehenxiago ere hilik ediren zian. Souzak, ordian,

Eleonore eskier mila pot eginik ehortzetari zen lothü, bi andere aurenek ürğaisten zielrik: erdian zian jarri bere emazte maitia ta saihetsetan bi haur gaixoak. Izigarri dena da lazerra haiñ harrigarrian, dremenden plaiña zeliari ezetare lürrari etzereioan ezkapi, Souzaari. Hantik herioaren aidürü, üngürü zombait thonbari eginik abiatü zen oihaniala ta düdarik ezta bizi-rik edo hilik, basa arimalek jan ziela arima, Eleonoraren lagün, beria ziala igorri Jinko Jaunari.

Zonbait portuges hetarik S. Espriteko ühaitziala berriz abiatürük, herritar ontzi bat ere bathürük, hantik zerekü, balima, kondaira nigartsü honen berria heltü; bena nola nahi den, zer aligoa, zer baloria ta zer egokidia etziradianak zorthü gaitzarren kontra Souza ta Eleonorenak! Zer ere ezte gerthaldi ikharagarri hau meskabü demendrenaz bihotza flakatzen zereitzaner ta marrakaz doakaberik eztiela diroiener kasü dremendenian, dirudianian heiagoraz eta helez.

BEREZITA XXI Herioaz

Mündian ikhusten dügün gaiza güziatarik batere ezta heioa beno egunkalagorik, alabadere inhur edo gütik dirade hari khostümatürük beriaz lotsa eztenik ta mila lekoa urthuts haren ihesi gogo honez egin elirokianik, esperantza bidietan eztiela bathuren. Zeren eta Izairia beita bere desekiala nakaitzen ta behin baizik ezpeikirade hiltzen Gizon güziak ber gaiatik dirade, alabadere haiñbeste kasta direla eziez dierrri beitrade, hen artian üdüri lizateke. Nontik arren banaite hori? Oikantzatik ta errelijio- netik düda gaberik, hantik ere basa ta mantso gathiak ber kastatik dirad- dianak; orozbat hora ta otsoa salbü eta bata mantso beita ta berzia basa, mantsotzen delarik hora bezala. Nekez aldiz basa gathia arimal hau bere nazaroaz delakoz hora beno basago ta ohilago.

Gizonek dielarik beren artian ber üdüria hen banaitia dago, arren, hen oikantzan ta errelejionetik dien mügidaldatzian; hantik herioaren beldürra, batian berzian beno handiago, ohoria ta berze berthüderik ere tinkoago, Arimetan ezta banaite batererik, ezi dierrri güziak dirade bardin bihoztoi; bena baloriaz dirade baliatzen ükhen dien oikarantzaren araua- lia, hantik herioa batetan berzetan beno lotsgarriago dago.

Hil ezpaladi gizona, hil nahi lizatekiala, aspaldian brobatürük dago, argia bezala ageri denian Ekha. Ezi mündüko gaiza güziak dabilalarik erdia herresta, erradazü othoi, nolako lizatekian lürra bezain zahar lizate- kian gizona bost müla ta sei edo zazpi urthe bizkarrian, ta haritz süharra bezala, zathizka eror laitekenian? Auher lizatelakoz halakoa Izairak dü khentzen ta berze bat haren lekhian jarten, lanthatzen den bezala haritz gaztia, zaharra zen eretzian, ezi mündia baliz jende zaharrez betherik haiñ hügügarri lizate nola oihana haritz idorrez baizik ezpaliz lanthatürük.

Dolü zereizü bizitziari (diozü) ta gaitza haiñ ederrik ützia. Eztirade següro khorpitzari laket bena bai arimari. O! arima presontegian dagoela- rik bere khorpitzian, Platonek dioana, presonerik soz ezpadirade, gozo- men mehia die gazetan; orozbat arimak düke beria soz datekian gaiñetik behera dereianian so eginen, hantik ber gaizen berritziaren ikhustiak, bihotzak dereio berari erraneraziren, etzen ez, arren, hetzaz presontegian afadatü.

Paganetan zen jende süerte bat beren legetzaz, gizon berhogei urt- hetakoari gordotzen betzereien dotoren ikhustian, zioelarik ahalke handia

zela bizitziari haiñbeste amorio erakhustia. Kristianetan aldizlauretan hogeietan, ber kasian, hamabi dotor deith lirokienik dira mündüan. Estekamentü halakoa ezteia harrigarri ta ikhusi eztian nahi gizonak non etare beitu bizitzia lüziago, diala ere lanak ta arrenkürek saldoa handiago. Ezetare gogo eman nahi, delakoz bera hilgarri eskelegoa dagoela haren borthan bizi datekeno. Ezi zer da bizitzia, beztitzia, jaikitia ta etzattia, jatia edatia ta lo-egitia, jokian, *elbestetan*, tratietan, saltzepepetan, erospen(e)an, etxe egitian ta hen barreiatzian, aharretan, auzietan, ezi hetan dago güzie-tan gizonaren bizitzia. Bethi arrotta bezala petik gora ta gora behera doana bezala, bethi ber gaiza erakhusten diana.

Mündian niz, diozü, dolü dut hartan nihaurren berhezta. Bizitze güzia thorrü batetan igaran bazünü bürdüün arreia txipi batetarik, kharrikan diradianak bezala, zünükian ikhusi jendiak, zaldiak, mandoak, manur-gak ibiltan txipak bezala gora behera herrekan, güziak bata berzia pultza-tzen ari diradialarik, txotxak bezala beren kotxeran. Gaiza hek balio ziena lüzez ikhustia?

Tertulianen elhe ederrari gogo emazü:

«Izairiaren ama (dio) dela mündia, gizonak haren barnendaudiala haurrak bezala, beren amen sabelian. Gizonen sortzepena dela mündia-ren izorra, herioak aldiz haren hau-ükheitiak».

Arren hil ezpazirade nahi, eztüzü ere nahi mündiari haurrik emane-razi. Tirano odolgarrienak, thormentü güziak obratu dütienetarik bakhoi-tzik ezta emazter haur ükheitiak gordozü dereitzenik. Mündia zützaz izo-rra da haiñbeste urthez ta eztirade nahi haren sabeletik jalki! Zer ziniro, bizarra xuriari erran baleza bere ontzian belloki delakoz nahi dela egon ta berzer ez lekhürik egin? Lealki elaita ari. Ezi kanpo baliz berriz sorthü eli-zateke nahi, eztera berzerik sor ladin.

Erhokeri handiagorik badeia eziez mündiren laisterra baratü nahia-ren egarria, dakialarik bizia emaiten dereioan ber eskiak, goizian dereioa-la lüzatzen ta llabürtzen arratsian ta bethi aitzina, bethi güziak borratzen inhur eztaitekialarik gibelerat gure aitzinekoak itzaltzen diradeano; egün-kal itzal hartara goatza, gerozkoak ere itzatüren dirade. Mündia doa itxa-soaren pare, dütianio bagak botxiala porrokatzera igorraiten, Izariak güti herioari, gure gora beheren botxia denari igorraiten, gure arhabüñkeriaz erri dü egiten, ta guk akabailla ezin sinhets heltüren dela.

Eztait zer züzenez bizi nahi giradian berziak beno gehiago. Ezi haur eskelenak sortzian eztereio min gütiago egin amari eziez Printze batek

bereiari. Bata ta bertzia heltü dirade pikarrai, flakü, zentzü gaberik ta niga-regile, ber haurzaroa die ükhen, Zer banaite da arren bien artian? Eskelia lastoan dagoela etzanik, printzia aldiz khoznan ta handitü diratekenian bata datekiala gaiza güziez behardün, berziak aldiz eskü batez arrapa-tzendian honak, diala berziaz barreiatüren.

Ezpaliz bürüzagirik elitzate mithilik ezetare mithilik ezpaliz bürüza-girik; bena Jinkoak nahi ükhen badü, bata bertziari zerbützü egin gene-zan, behar zian aberatsak eta eskeliak egin, ta arakusteko hartan dagoen haren borhondate osoa zonbatetan dü mithila bürüzagitü ta bürüzagia mithiltü. Zeren ere Polonia güzian aitoren semetan eskeliak düti abera-tsak mithil jarrri amogatik mündü güzian bata bertzetik zerekiña gin-tian. Hartakoz ere zaldiak düti igaiñgiaren zerziak manurgaren banaite egin, bata arhin, bestia pezü. Bi kasta ere egin düti orozbat gizonetan bena sekülan eztü erran laboraria etzela aitoren semetüren, ezetare aito-ren semia langiletüren, üzten dü ere zaldi pezia igaiñ nahi dianari.

Gaiza haek dirade mündüko pastoralak: eztereia komediant halakoak errege ta trükader izanik, beren galtza mutxetara ta lürretara ethortzen ta errege zena atzo, herrestan egün gertzen; hanbat hobe, dadin ofizio har-tan ardüra are, zeren eta lehenago beitaiteke lürra alde batiala, auher, hala-koaz thipiltürük.

Dolürük, arren ez, hen herioari, ezetare gazterik hiltzen denari, amo-regatik dezen zaharrek ikhus hari eztiradiala ezkapiren ta eztela bortharik herioak trükü bat emanen eztereionari hogeitalau orenetarik batian ta nahi dükian thenorian; bena dügün erran zorthü hona dükiela, eginen dereienek honki jina; ezi nola nahi den etxia beruillatürük, da sarthüren ta bere ofozioa eginen, erakutsiren ere, lantzak, etarziak, inikidadiak dakial desegiten.

Gütik dirade zekiñak herioan bere abertstarzünen axol dienak, haiñ ihi dütie üzten nola nekez beütütie bildü. Bekhatü hori arren hil laiteke bereki, behar zütükiala berak bere behar handieneki; arrazoaren gatik balaki, berze bat da hiltzen eztiarrik üzten bere lastozko habia baizik, haurrak ta emazia Jinkoaren esküpetan dakialakoz txoriak, erliak ta üñhürriak hazten dütianak dütiela ere sorgatüren.

Zer dateke hen khorpitzetzaz? Batek düke Elizaren edo ilherrian bardin hirotüren eztereinek? Sortzian ta Ehortziaren bardingoan diradian bezala izanen. Dian batek hamar apez, berziak bakhoitx bat hil ohoretan bien othoitzetarik pare arimak eztrade akadoitüren, bena bai beren obre-tarik hetan daude tritiak auziaren irapaizgeiak.

Zü aberatsa, zeren dolü düzü bizi'galdiani? Zeren düzü herioa hügün? Ordüz edo berant, behar dükezü ikhusi, zordün zirade harzaleari, ez nahiz zorrik egin, itxusiago azkenekoz zereizü agertüren Zeren dolü düzü zure palazio ederrari, zure zilharkeriari? Hetzaz berze mündian eztükezü beharrik, zeren, arren, adio harez haiñ beldür zirade, haiñ ta haiñbeste enberadore, errege, printze ta aita santü gizon bihotztoi ta kobartik egin da bidiaz zirade lotsa. Eztüzia ikhusi jende lo egiten, zombait engoxatzen jende hilik eta güziek ber herioaren seiñalekila heda. Jinkoak ta haren ama Berjinak egin dien ber bidetik joan dirade, ta zü hantik ez igaran nahi. Eztüzia arren askazirik ezetare adiskiderik herri hartarat abiatürük diradienetarik, batere batan düzün amore dremendena haren ikhusteko egarria dereizüna; edo etsai haiñ handirik düzia hau non haren ikhustiaz ikhara zitian.

Ezkentake (ümen) botztaroan izan mündü hontan ta berzian eztaiz zerenez gure zorthü honaz enplegü hon bat egin bageniza lürrian, zeren zelian ezkünüke holako bat. Bena gütik dirade bizitzia beren odeiak ükhen ezütienak ta gütik ene ustiala dirade zorthiaz bethi hardün izan diradianak; hantik ere den izan bethi bizia maithagarri. Gaitz franko ükhen dükienaren, arren, eztü haiñbeste dolü merexi, baganaki ere zombat arhin diratekian gure adiskide faltsien dolümenak mündiari gogo honez egin gintiro azken agurrak güti edo deusere ez dügüla uztan gure dolia merexi diana.

Bego, arren, lürrari harena dena, Jinko Honari ere eskent beria sekulan hil eztaitekiana, harek eskütik lothürük dereikü odeiak erdieraziren, Ekhiaren gaintik igaranen aiziak, düründak, ekhaintzak zankhopetan ezarriren, itsasoak ta lürrak ere ezpalirade bezala ahatzeraziren ta berriz hilen ezkiradian lekhian, güti jarriren, bizi ta hil bagirade konfidantza hartan.

BEREZITA XXII Arima herratietaz

Khorpitzta delarik egongei, ehortzi izan den lekhian, arrazoak nahi lüke orozbat ladin arima, alabedere dialakoz Jinkoak potore güziak arima herratütik izan eztela ezetare izanen, erran ezkiniro ta ezpaliz ere, arima eztela hilagarri Jinkoak nahi ükhen diala jendiari egia harez eman zombait gerthaldi dateke brobatzeko erran dügüna. Egiatzki megopia flakier irartzarrian edo loan ardüra zereitzelakoz mamü ikharagarri batzü agertzen, hen sinhestia lizate haiñ ahalkegarri nola egiazkoaren arrabokatzia Ehüntze ta herri güzietan arima herratien agertziak diradialakoz izan üsü ta jakiliak mündüko gizon handienak, hetarik S. Lukek, apostoletan Jinkoak berak gogarditü dütianak, S. Augustinek ber gogomenian dago dialarik agertze hetarik ametsak berhez ezarten.

Lehena da Moisesaren arima Taborko mendian agertü zena. Berzeren brobat eman eztaiteke, bena bai gerthaldi zombaitez gaizak errimatüren dütügü. Samuelen arima agertü zela dago ezkiribü Santian jarririk. Kondairak dio Saul erregiak Samuelen herioaren landan, Filistienen kontra batailla handi baten meseperan Jinkoa ziala othoitzten zer eta nola egingei zian. Ikhusirik arrapostürük etziala hareganik, ezetare profeten ahoetarik, esparantza bagiek bezala, ziala egin Jinkotik etziana debriari galtho egitian. Belhagiliak errege harek zütian deslürratü bena sinhestian balima zombait ziratekiala herrian egon, zian manhü eman bat buska leizen; ideren zenian, nahiz bere jokia gorde, abiatü zen gaiaz haiñ desitxuraturük, bi aitoren seme lagün inakina noblezia handitik zela, dioe Hebroek, bizioek ziela halakatü.

Saulek ikhusi bezain sarri, heia zer ofiziotan zen ari, harek: «*Jauna, nahi naiçia ta çü ere galdü, erregeren editak othian eztaikützia*». Baietz, erregiak, bena beldürrik bage eri ladin, berme zagoela, zükiala kastigoaren lekhian dohaiña. Düdan zagoelarik belhagilia arnegüz zereitzoan hitzemana berritü ta gaiza hen artetik ürhünago etzela joanen, ordian sorgiñak galtho egin zereioan hea mintzatü nahi etzükianez etsai hil baten arimari? haren üdüria ageraziren zereioala harek baietz.

Appoloniusek agerr-erazi ere zian Akhiles bere thonban hogeitasei zehe handitarzün ziana. orozbat berze batek Basila Enberadorari Konstantin bere semia bena holako elhetara nor laite fida? Ezkiribü sagratiak dirade, berze althe Samuelen arima agertü zela düdarik ezta.

Saulek galtho egin zereioan sorgiñari zianian jesto zonbait egin, heia zerbait ikhusten zianez? harek baietz lürretik jalkiten zela bat. Nolako zen? Gizon zahar ohoretsü bat profetaren gisala soiñekoa diana. Hitz hetan Saul zen belharikatü, Samuelen aitzinian harek.

Harek: «*zergatik naik gaitzkalü ta mündiala berriç jin erazi?*».

Saulek: «*beharrak egotekoç niç nekatüirik ta zelütik ere galthoer ezütü arrapostüirik*».

Ordian Samuelek erran zereioan: «*Gizon, Jinkoak ützi haiana zergatik deitadak galdotarra? Asmatü düdana düik heltüren, Filistinek hire armada diek porrokatiüren ta hi hire haurrekila ziratekie enekila*».

Hala heltü zena. Etzen hori sorgiñaren obratik sorthü zen irudizpeña, bena bai egiazki Samuelen arima Jinkoak Sauli igorri ziana.

Jüsefek ere libürü 17gerrenian, Judioen aitzin gaitzetan, dio Alexandraren arima zela bere emaztiari agertü ta kharrazi zereiola oarriratü, zialakoz bere lehen senharra ahazte. Ikhusten dügü ere Appoloniusi agertürik gizon gazte bat bere arimaren zorthiaz arranküran zereioala erran etzela hori haren egitekoa bena bai Jinkoarena.

Ezkiribizale zaharrenetarik batek dio Troilon Frigiako herrian zela andere bat zakianak bera beno ederragorik etzela ta bihotza amoros ziana arauiala. Jinkoak zereioan eritarzün harrigarria igorri non hantik haiñ itsusi lehen eder zen beziñbeste beitzen gerthü. Alabadere zian bethi bihotza aitoren seme gazte batez errerik alporra, maite zianaren ürhüntziak ta doloriaren ezin erranik zen aldizka athitxatzen, sü bat herioak baizik hil ez zirokiana, Jin zen azkenekoz madika hotz izigarria eta ereman bereki sükhaltia.

Aitak eta amak nigar franko ta marraka eginik ehortzerazi zian ohore güziakila alhaba maite, maita zialakoz ere hatü ederrak bereki zereitzen Lürpian ezarri güziak. Sei hilabeteren landan zen heltü aitoren semia ta maite zianaren etxerat züzen abiatü zen, haren aita zian adiskide, honki jin ta honki bathiak, ürrikari ziradian izn, ta han jaun gaztia zen ohatü.

Hantik llabür gaian andere hila bere arropa ederrenetan zereioan agertü amoriotsü elhez ta karexetzaz akogatzen ziano, zagoan jaun gaztia harritürik bena emekiz emeki zen hartara atrbitü Gai batez etxeko jauna eri zen eta Anderiak beldürrez zereioen igorri neskato zahar bat berri jakitera, lanpada eskian. Heiagoraz zen joan ihesi ait amer erraitera hen alhaba zena, jaun gaztiaren khantian zagoela jarririk ta hareki elhestan. Hek erho bat zela ta emazte gaizto bat, bere bürüzagiren zauriak hala berritü nahiz; alabadere ama ohetik jauz ta laister batetan bere alhaba

ikhusi nahia zelarik beldürra beno azkarrago, zen abiatü ixilik jaun gaztiaren khanberala ta ez deusere berriagorik borogatürik eraitsi.

Erhokeria neskatoaren bürían zela erraiten zütianetan, zen ustiatan, harek Jinkoa zelia ta lürra jakile egiaz deitzen. Amak behar ziala, otsez, gaiza thipiltü zen belhariko jarri jaun gaztiari galthoz heia egia zenez zereioala igaran gaian alhaba maitia gertü? Ez nahiz erran egia, ezkapagiak zütian buskatzen, bena amaren nigarretzaz flakatürik, egia zela erran zereioan ta aithortü ziradiala izkontü ta düda elezan anderiak eman zereioan arhaztüna lephoko oihalian troxatürik zereioan erakhutsi.

Ama gaiza hek ezagü'eta engoixatürik zen erori ta arrapiztü bezain sarri, gaiza her mila pot eginten zialarik, azaliala etxekoak heltürik, güziak nigar thurrustak, amak besarkatzen zialarik sünhia: «*otboi ta otboi, otsez, ezadazü erakuts oraiño bebin nere alhaba maitea?*». Harek, baietz.

Heltü bezain sarri anderia, kheñü batez igorri zian mithila amari, jin zen laister aitareki ta bieck batean besarkatzen zielarik beren alhaba maitea ta nigarrez bustatzen, zagoan alhaba ixil ta dolütsü; haspere lüze baten landan: «*Helas (zereien erran) ene aita ta ama maitia zonbait kario dükeçien jakinandia, eçi berriç nigar dereiziet eraginen*», hori erran eta zanba hilik da zelaurian erorten, khorpitzak dialarik ürhin afagarriena egoisten. Etxenkoak lotsaz harritürik hen marreketara, aizoak ta hiriko jende güziak laister ikusgarri harrigarri hori beren begietzaza ikhusi nahiz daude harritürik.

Kontsulek hilaren thonba altxa erazirik, kopa bat ta erhaztüna, aitoren semiak eman zereitzoanak zütien han ediren, berzerik deusere; manhatü zian gero kehn ladin khorpitzaz etxerik ta arakietara urthik. Jaun gaztia bere flakeziaz ahalketürik, doluz ere bihotza azthizkatürik, ezpataz zian bere khorpitzaz igaran ta hil han berian.

Hala dago kondaira bera jakile izan zenak ta berak Hadrian Enberadorari igorri ziana, dioan bezala ezkiribüz adiskide bati. Dago ere egia zela gizon behar bezalako, Phlegon zen deitzen ehün urthe edo üngürünetan J.K. herioaren landan zen bizi, harez ere da S. Jeroma mintzo ta kristia ez izanik ere dereio laidore, ziana merexia, hantik Paganen sinhestia, hantik ere Jinkoaren poteriaren seiñale bata, harrigarri.

BEREZITA XXIII Azkenaren jarraikia

Hebreuk hiruretan, urthekal, arima berhezien besta zien egiten ta hilen thonbetan ezkiribüz jarten: *Den haren arima, bizien buketian jarririk*. Egiptienek haiñ azkar zien sinhestia, arimak behar ziela latzatiak izan, mündian eginzien bekhatietzaz, non hilen ehortzetan khorpitzaz erdiratürrik altxatzen beitzien ürdailla, hütxa nimiñi batetan ezarten ta Nil ühai-tzaren bazterrian zütielakoz hilak lürpian jarten, hara zaradianian hil oho-reziak heltü, oihü egilek zielarik hütxa eskietan, zian gora erraiten: «Hila, bizi izan zela deboki aitasoen legeen jarrikian; bekhatürrik egin bazian bere khorpitzian galtho ziala pürga ledian arima»; pürगतzen zien haren ürdailla bekhatien ontzian bezala, egoisten zialarik hütxa ühaitziala.

grekoetzaza zer eztügü erranen, Platonek, hen filosofo handienak Purgatorioan zian sinhestia, gük beno tinkoago, ta arimaz dio gure theologienek beno gehiago.

Errumañetan Kintilina dio, xahüki: «*Arima zenian süiaz pürगतürrik zeliatal zabilala süixen*». Ikhusten dügü ere lehen kristianek hilen arimetzaz ziela othoitze egiten, obertak ere eskentzen. Erran elaitte, arren, pagantarik dela othoitze hau jin, bena Aristokak dioan bezala Jinkoaren botza zeliaren ahotik jin zereikünaz; Aita Santiek dereikie gerthaldi franko eskentzen, dereikienian erraiten Izairiaren leger bihurtzen dena, pagan beno sordeitz dela S. Agustinek eskiribatzen zian Janvieri: «*kostüma xabar baten berexak dütüginian eliza güzian edireiten, argi dela apostoletarik zereiküla jin edo Jinkoak potere eman dereioenatarik ta harzaz abarratü nabia, erhokeria dela oiztekiziala doana*».

Nahi düzia broba següragorik. So egizü Frantzian Xalon Saoneko eliza bilzkürriari hilen othoitzentzat, Espanñan Bragakoari, Alemanian Wormsekoari, Italian seigerrenari Erruman, Grezian batzarre hanitz, Marcusek aipatzen dütianak, Afrikan hirur bilzkürri oekuminiker so-egizie. Badeia arimarik Purgatoriotik igaran behar eztientarrik? Bai, düda gaberik, dago gerthaldia ohoin lealian, Jinkoak erran zereionian: «*Egün bizate eneki paradüisian*». Hanitz ere bertzerik hala hil direnatarik, S. Krisostomak homelia 32ian, S. Matheu-ian mintzo da apezen eta pro(fe)ten bilguraz hil otoientzat. Erregen laugerrenian, Saulen arimarentzat mintzo da S. Paol ere Korinthiener lehenian, berezita 15gerrenian, hilentzat behar ginandiala bilguratü dio ta Makabeen bigerrenian dio

santü ta salbagarri dela hilentzat othoitzia. Nork ere dü S. Agustinek beno gehiago ikhustirik nor den dioanian 37 psalmian: «*Jinkoa egin naizazü balako non hil nizaitekenian Purgatorioko süiaz beharrik eztüdan*».

Non den Purgatorioa Eliak eztereikü erran, eztela ez paradüsan, ezetare infernian dioe; batzük die lürrian barnen jarten, berzek airian, han direlakoz pürगतzen zeliata igain diradiano hen egongia dela, puragatorioa die deithü; gogomen hen dago arrazoari argiago; hanko thürmenttetzaz deusere eztakigü, bena Jinkoaren ez ikhustia eta haren ganat nahia min handienak diradiala uste die dotor saintiek ta hartakoz Jinkoari othoiaik maithagarri, dialakoz ikhusten maite dütügüla ohartzia.

Deusere sinhesten eztianak Izairia beno gorago, eztü Izairiaren Jinkoa sinhetsiren, zombait gaiza deitzelako oitoginek ikhasten, dereikienetan ekarraien, dereikülarik Jinkoak arrazoak gordatzen. Demokrita filosofoa ari zelarik berze jakintsü batzükü Izairiaren segretien elhestan zian bethi eskian kathozita harria bere gana gaiza güziak atheratzen dütian; ezinez ediren berthüde haren zaiña zioan segretü hanitz ziradiala mündian apalago ezarten zienak gizonaren megopia eziez ez haren jakinandia, askidatzen beitzian.

Erradazü zük gaiza güzien arrazoa nahi düzüna, zergatik theumeda harriak alde batetik atheratzen dian bere ganat bürdüña ta berze aldetik zian buktzatzen? Zergatik erliak dirn hiltzen, hil zirecianian Erregüña, lekhüz ezpadirade kanbiatzen? Zergatik erhailiren eretzian gizon hilak dian odol egoisten? Zergatik? Zergatik Blomuseko üthürrian hura den gorritzen gerla denian pizten? Gero erranen dereitzüt, nik ere, Jinkoak nahi ükhen diala arima herratiek bizieküla diradian zombait aldiz mintza.

Petri de Cluñy Frantzian sorthü zen gjaon handienatarik bata ta bere berdhüdietzaz, haren denborann famatienak, dio Nauarran Estellako hirian, zagoala aitoren seme bat bere sortzeppenaz, aberastarzünaz ta bere zelaiaidi ederretzaz errespetü handiz gozatzen zena hirian ta bazterretaz: dn Pedro Engebart deitzen. Adintsü ja zelarik frairetü zen Cluñyko ordenian, nahiz bizitziaren ta herioaren artian bere arimarentzat ütsarte bat; berze frairekila mintzo zenian bere berzaeraz zioan agerinde batek ziala obratü, zican er eharen kondaira egiten laski nori nahi.

Petri de Cluñy Espaiñala abiatürrik, bere ordenarentzat gaiza hek entzünik, nahiz ere jakin egia joan zen Najerako konbentiala mintzatü nahiz fraire Engebarti. Obedantzan izenian galtho egin zereioan, zer zen haren agerindearen kondaira. Engebart zen gizon astü-

na ta aipatzen zianetan net behatia; erran zereitzon hitz hek Petiri Cluñykoak, berak ezkiribüz ezarri dütianak.

«Alfonsa gaztiak, Alfonsa Handiren primia Kastillan zirelakoz jendiak menaldetü, etxekal gizon bat igor zereitzen zian erresuma güzian manhatü. Eman nion ere mithiletarik bata Sanxo zien ziana. Gerla akabi bezain sarri etxerat zen ethorri, handik llabür eritü ta hil. Ehortzi günian gure kostüman gisala. Gai batian, negina, iratzarririk ohian nangoelarik ikhusten düt gizon bat sükhaltian ta süia hontü zena barreiatzen, ordian ilhinten argiak zereitadalarik mamia hpbeki agertzen, lotsak nündialarik ere tinkatzen, Jinkoak eman zeitadan indar beharra galtho egin ahal nereitzoan: nor zen ta zergatik jiten zen nere süiaren desestaltzera? Apalki zereitan arrapostü: *Ene büriüzagia etzütiala lotsa. Sanxo niz, Zure mithil gaxoa. Castillarat banoa soldado, athe batekila bekhatiü egin düitüdanen ber lekhian garbitzera.* Borthizkiago balestürrik, nereioan erran: «Jinkoaren mezütik haratko bazirade, zeren honat jin zirade?» Harek: *Eztakizula gaitz ene büriüzagia, ez Jinkotze baimenarekila batian dago gaitz. Eniz esparantzä gaberik zokhorri bade-reütazü emaiten».*

Berriz galtho egin nereioan, zer nahi zian ni ganik? Harek: *badakizü nere nausia igorri nündüzüla, gizona santü gertatzen ezten, ofizjoala, gazteroak, gerthaldi gaitztoek ta kidarri txarrek die laister sodadoaren arima galtzen. Gerlan egin düit gaitzki handirik, ebatsi orotan, arpillatü elizak ta hartakoz nago nautsia handian bena ere nausia, maite ükhen banaizü bizian enaizazüla abatz herioan. Zure aberastarzünetarik deusere, bena bai zure othoitzak ta amoinak dereitzüt galtho, ene minak ezti(tü)ren düitienek. Nere büriüzagisak zor dereit zortzi peseta edo üngürünia, othoi detzan jar, ez ene khorpitzaren, ezütialakoz behar batererik bena bai arimarentzat, zien onesgümenen aidürü dena.*

«Eztait nola bihoztoitü nintzan mamü harekila nian haiñbeste gozo mintzatzian, nola lotsa egin betzeitan. Galtho egin nereioan ene herritar baten berri Dn Pedro de Jaca? Sanxok nautsia enandin, azken herriko gosetian bere honki eginek, ziela paradisüala eraman. Nereioan ere, akadoi ezagütü nian baten berri eman lei-

zadan? Erran zitadan, saldü zialakoz *justicia* infernian zagoela següro.

»Jakin nahiz ere zerbait Alfonsa Handiaz, ene ohiaren hüillan zen leiho batetik berze batek erran zereitadan. *Sanxo beno, bost urthez, bil zabarrago nizalako, niri ta ez hari printze haren mintza zite, dakidalako, harek beno gehi-go berri.* Izitü nündian botz harek ta argizagiaren medioz ikhusi nian non zen Errege Alfonsa erran leizadan? harek zakiala frairien othoitziek honki handirik egin zereicla, bena non zen orai erran elirokiala.

»Handik Sanxori soz, erran zereioan: *Goazan ordü da abia gitian.* Zen Sanxo jaiki ta joaiten zelarik lastimalki othoitzten nündialarik azkenekoz: *zü ta ene büriüzagisa nitza, othoi obart zitezte!* abiatzen zelarik zereitan erran.

»Biharamünian Engebortek emaztiz jakin ziala ber ikhusmena ükhen ziala, biek ta laister komplütü ziela Santxoren othoia».

Zer dügü gaiza hetzaz erranen salbü S. Augustinek, hilen errekeitüz libüruban berezita 15ian: soegitia ta sinhestia non etare ezpeitakigü zer den hilen artian igaraiten, hek ere bizien artekoak eztakitzela, hetara joaiten direnetarik baizik ta dügularik angüriak gureki, hek ere dütiela beriak Jinkoaren manhiak erraiten eta eragiten dereitzanak guri beno hobeki, doi diradianak.

BEREZITA XXIV Hilen bitzairaz

Hirur mila urthez lehen, eziez libürüak, dotorak ta eskolak gerthü beitziradian mündian, dügün Job Saintia beha berze bizian dioanian: «*Dakit ene erredentora bizji dela, mündiaren azken egünian lürretik nizala bitzaitüren ta ene aragjetan düdala Jinkoa ikbisiren, nibaurek düdala ikbusgei berzeren begjetan ez, bena enetzaz düdala beondaztüren*». Nork zereioan erran? Bere izariaren argiak.

Ezekiel Profetak dio Moisen legeen erakidioan, *zien thonbak idekiren düüt ta hetarik zütiet kbentüren*. Ezkiribü Sainiak dio, ardüra, Jinkoa, Abrahamen, Isaakan ta Jakoben Jinkoa dela. Jinkoa dü bizien jinkoa, hilak ehortzen ta bizirik ikhusiren dütiela, Izairak dereie erraiten. Dügün Paganak ikhus, Anaximandrak khorpitzzen bitzairaz gaiza utzezarriak bezala da mintzo. Athenagorasak gütik segürtatzen Pitagoraren ta Platonen ber sinhestia ziala. Azkenak ere dio infernü bat badela non khorpitzak bere arimarekila erreren diradianak; hetarik batek dio gaiza bizirik lürrian eztele hilzenetik sorthü eztena.

Demokritak gomendatzen dü hilen ehortzia, direlakoz haren arauiala arrabiziren. Erroman bi adiskidek ezkiribüz ezarri zien: *Lürrian thonba bakhoitzga nahi ginian gure arumak diradialako azgarreki zelian*. Lucius ta Flacus deitzen ziradian. Berze batena aldiz da Aulus Egnatius izen ziana: *bizji nintzan jakiteko nola bebar nian hil, orai boztaroz nago*. Berze batek: *Nihaur bizji izan niz, nihaur nabiz bitzaitü ta nihaur izan akadoitü*.

Gure Salbadora bere bitzairate landan, berrogei egün lürrian egon dela, dio S. Paolek, ikhus lezen honki ta mamia nahi zienek sinhetsi amogatik Paganek ere sinhets lezen bitzaitzia. Egiaz horrek garhait elirokia megopia? Zeren eta gaiza behin egin ta izana deusest'ezpeitaite. Hala gure izakai egin dianak gure khorpitz batüro nonbait, zertan nahi ta inon nahi egar. Jinkoak deuserez mündia egin eta, elükian erhauts apürren gizon baten egiteko potheria lizate düda erhokeria.

Heraklite filosofoak dio thipiki sortzepena dela ühaitz agortzen eztenaren pare, izaria dagoela mündian langilia bezala bere botikan büztantzü lürreakila dianak egiten nahi diana. O! nork sinhets eliro izariaren Jinkoak diala gure aragian ber potheria, Izariak diana mündian.

Ekantzan balizatekia eroskiarik? Eztaiteke zeren eta arima delakoz khorpitzaren orkheia, galkida gaberik, bethi dagoena, bethi bere khorpi-

tzari algartü nahiz egarrrian baitago, hartara bitzaira gabetarik hil ezpeitaitake, ezetare gizona zorthü honetarik hobeniala hel eztiradiano. Khorpitz ta arima pezal bakhoitz.

Ezta nekezia gaiza eragiterik jinen, zeren eta harrigarri belizateke ükhantzia Jinkoari berriz egitia behin egin dianaren potheria, dügularik egünkäl Izairian gaiza berririk ikhusten, gure zientziak igaraiten dütienak, ezpaliz baizik ere bizia diena gaiza güziek; zer arren eliro obra, gizonaren arima egin dianak? Denboraren lüzetarzünak bara elitiro eztekeloz berantiarik haren eretzian ezetare gizonen dianik, zeren eta lürreko dierrü güziak inhitx txorta beitrade harentzat.

Aithortü behar dügü, bizi gireno mündian gizonen khorpitzak hainbeste min ta eritarzün dütiela non ezpeilizateke bederaka dirade ere haiñ lüze ta haiñ mingar non ezpeita mündian arimalik gizonaren sordeitz denik, hartakoz ere noizpaiteko betk zioan osagarria Jinkoetarik lehen zela. Ezi zer da arimaren eskelegoa egongei denian khorpitz batetan eritarzünenez hirotia denian? Erregiña bat palazio batetan mementokal hortara doanian bezala, Delakoz khorpitz arimaren egongia, han ezta laket ezteno sanoki ta ozenki ta ez khorpitz bethi eri bada, dagoelarik arranküran, dago presontegian. Hantik arren jalkitia dateke haren bethireko egarria, dakialakoz berze bizitze batetan eritarzünik batere eztükiela, ezetare goserik, egarririk, hitz bakhoitz bizitze oraikoan diradian gaitz athetarik batere.

O Jinkoa! zer faboria haiñbeste podagros, lür minez, ügeriz parelissiaz, zorminez, helgaitzez, harriz, gararillaz ta mila berze minetzaz lots'izaitia. Zerbait hetarik dükianak ükhen, zer balio dian bage izaitia. Zerbait hetarik dükianak ükhen, zer balio dian bage izaitia daki. Noiz dateke, arren, orena gure khorpitzaren peziaz giraitekenian arhintürrik. S. Augustinek dioan bezala, arranoen pare, ordian, borhondadia bezain laster norat nahi baikirade heltüren. Han, ezteate okherrik, makürrik, ezetare txankürrik. Zenonek dio Edertarzüna dela lilien botza lili botza dialakoz amorioa deitzen, da izen bagetarik bera sartzen da Ekhia bezala bortharrik, ezetare leihorik hautse bagetarik ta arrapatzen dialarik bihotza, maite diana, gehiago gozatzen da eziez bere dianaz; halako nahi güntüke Jinkoak bere eretzian ta halako girateke sekülakoz.

Lürrian aldiz zer da edertarzüna, gorotz zathi bat, elhürrez estalirik, beire bat kolore faltsüz pintratia, arakei bat horek zathizkatzen diena; jarraikezazü mamua, hari loth, jakiteko etxean egonen zereizünaz: zirateke ahalke. Egiazko Edertarzünak ta handitarzünak dirade bitzairan, han dütügü segürenak edirenen ta arimaren hobeki izaitia berze bizian dago.

BEREZITA XXV Gizonaren biziaz

Bizia lüzatü nahiz ahalena ari girade, medio güzietzaz errekeitatzen, osagarria ardüra ere hetzaz dügü llabürtzen, Vestalen süiari atixatzez bethi bizi zenari, ezta gure khorpitzaz pare, hartan abentia üda hozten ta negiak kharrustatzen; urthiek ere dereie süiari emeki emeki hur hotz ixurten, lehenik garra gero ülhintia, azkenekoz inkhatzak itzaltzen, hiltzen dereitzona; sü hau ezta errekeitüz arrapitz daitekiana. Alpor beriaz bizi zeno zen ganargi ta flakutzen zeno, zokhorri zereio eman, bena lehen bezala ezta desti-eraziren beraren alporraz baizik eztiakoz alporrik; sü gabiak ere dü bizia atzenkidatzen khorpitzaz abartzten, ximaltzen ta nekatzen.

Gütik dirade, bizitza izigarri lüze ükhen dütienak, halakoek ere egiazki min handirik die ükhen ta bizitze güti. Jenesak Patriarketarik dioan zahartiena zena da Matusalem. Alabadere S. Petrik dioan egüniala etzen heldü: mila urthe zütiala apostolü handi harek dio, bena Jinkoaren eretzian hek eztiade egün bakhowitz baizik. Biblia ezta mintzo emazten adinaz, salbü Sara Judith ta Anarenetzaz; bena Eüarenaz hitzik eztü aipatzen, alabadere dakigü güziak erhautüstürik daudiala, gü ere halakatüren giradiala.

Greza, arkanbilen ontzia denak, gezür franko dereikü, adin lüzetzaz barreiatü ta erakhutsi bürüzagisa zela hetan, Phlegonek dio irakhurtu diala Apollionosen obretan Atheniensek nahi zielarik *Isla Lüzia* mürrüz üngüratü, langilia hartan ari zirelarik thonba bat, ehun besata lüze, ziela ediren ta ezkiribüz gainian: *Macrosiris, heben dago lürpian Isla Lüzian bost mila urthe betherik bizi izan zeno*; bena ahal laite, kondaire alakoa elhezaharren herrokan jarririk lizatekiala.

Gaiza güziek mündian dereikie biziaren llabürantza erakhusten. Ogia, bizi girenaz zainetaradrano urthekal da hiltzen; biñatziak urthe hartzen dian beste, negükal herio zereio jiten: zombatetan ondoak arralantatürik ere ezta hordien egarriaren doiala bizitzen. Sagartziak, peratziak, serisatziak, lantha früta emaiten dereikien güziek, hiruretanhogei urthiak eztütie igaraiten, haboroenak, gure adinaren üngürüniala dirade heltzen.

Zaldia, hoge bat urthe, hora ta gathia hen erdia dirade bizi, polailak adinik eztü zahartü beno lehen jaten dügü. Zer hek nahi die erran? Baizik: *zertan ari girade mündian?* Gaiza beharrenak haiñ gütik denbora dagoetzan lanthatzen, ürrhia ta zilharra dirade lüziago ireiten, bena ahalik tinkoena

begiratzen düttüglarik, eskü barreiataletara dirade erorten. Oreñak ta arranoak dielakoz bizia gük beno lüziago, gure flakeziren ahalkez daude dütarik ürrhün.

Handiak nahi lüke bizia bere potheriari zehatü, bethi gogoa dü hartara, bena lüzatü nahiak dereio bethi llabürtzen Garciak dio Zelaneko errege batek entzünik *aiman harriak* bizi alüzatzen ziala, harri harez jateko ta edateko ontziak zütiala eragin, bena berze gizonak bezala zela hil. Gizon zaharrari gaude begikhaldiz, haren adiniala heldü nahian, bena haren minak ta flakezia ezkünke nahi. Phlegonek, ja erran dügünak, jenderen adin handiena edrien nahiz, dio Errumako erresuma güzia, zena hüillan lür güzia, ziala ikhertü ta ehün urthetako gizonen izanetzaz papel plama bat ezin bethe ziala, bena ezkiribüz ezarri balütü berrogeitahamarretara heldü etziradienetzaz, libürü handirik egin lükiala, dio.

David, bere psalmietan patriarken adin handiaz mintzo denian, dio, jendiak bere bekhatietaz ziala bizia haiñ ññabürtü non hiruretanhogei urthian, bere denborako gizonak, zahar betziradian ta gütik lauretan hogeietara heltzen ziradianak; orai ere orozbat. Pompeak bere bildokia !Erremuan konsagratü zian egünian, gozomen handia (ümen) zian ükhen, ikhustez, han dantzian, Galeria Copila, 99 urthez ofizio hartan ari zena. Bena zombat dirade halakoetarik geroztik? Batere herioaladrano ofizio hortan erauntsi direnetarik.

Jende apala doa ilherrial a hur goterak bezala itxasoala, gogoa hetarik ürrhün doa lehenago handietarat, mündian balirade gizon bakhowitzak bezala. Alabadere ber mündia izan dena Enberadorik ezetare Erregerik batere ehün uthiak onki dütianik ta lauretan hogeiak ere gütik. Hetarik Anastasa lauretan hoge ta zortzigarrenian, düründak erre ziana. Jüstinian ere 83etara heldü zena.

Aita Santietan S. Petriren ondokoetarik gütik dirade hogeitabost urthe kaideran jarririk egon direnetarik edo ezta bakhowitzak eta hetan nekez bost 40 urthekoetarik. Jean XXII 90ak zütian herioak bere zekiñgoatik zianian ideki. Paol III urthe bat zian gehiago, Paol IV 84etara zen heldü. Gregorio XIII ber adina zian ta Elizari amorio ziana gatik, ez aski zen bizi.

Santiak dirade lüziago biz diradianak. S. Joane, S. Lük(a), S. Polikarpa, S. Denis, S. Paole heremita, S. Anton ta S. Remualdo ta berze fraire sandietarik, üsü dirade bizia lüzatü dütienik, beren bizitziak hartara zerbütatzen zütialakoz: bethi Jinkoari mintzo, gogamen güziak zeliala,

botztaroa bihotzian, megopia arranküra bagerik, hazkürria, beilla ta loa bethi bardin, lanak ere orozbat. Zürübü baizik berze biziala igaraiteko eztien egiten, igaita hartara hanitz urthez adelatürrik, bethi zaudian manhiaren beha ta angürü-lagün gaiak hen aidürü, hantik hen bizi lüzia, halako bizipenak merexi zian bezala.

BEREZITA XXVI

Egiaz

Düda ta ez sinhestia dirade bi eritarzün, mündia sorthü ta biziren deno, sendotüren eztiradianak. Gezürrak dialakoz eztia lagün, gogo honez dügü ireisten; bena egia delakoz latz, nekez dügü nahi ezagütü, argi denian dügü maite, ta harez lotsa zistatzen dianian.

Laur gaiza dirade mündian gordegoan, denbora, aizia, lürreko paradüsia ta egia. *Denbora*, gure бүrien gainian dabilalarik bethi bedera-katzen dütü gure үrrhats güziak, bethi gure biziaren jarraikian dabila, eztakigularik zertan den ari, ezetare zer dian egingei. Auherki dirade ari haren hatsarria ikhertü nahi dienak, bena bethi azkentziala, uxtez berriz behar die lana arrahasi, sekülan ez үrrhentzeko ari dirade bethi. Hartakoz noizpaikok thorrietan triton büztanak ta күrküllü zien ezarten erakhusteko denborak hatsarrerik ezetare akabaillarik etziala; hartakoz ere profeta Isaiak zioan: zerafinek beren hegaletzaz zütiala Jinkoaren hoiña gordatzen; guri erakhusteko (dio S. Jeromak) zonbat jakintsü gabarik giradian, mündia beno zaharrago diren gaizetan ta haren landan juan direnetan!

Aizjari, aldiz so egiten badügü ikhusiren dügü ta aithortüren. Gizonak khozü baizik eztiala hasmatzen ta hargatik xühürrek die arrazo-atü, heia behar lizatekinez Izairiak lükian aizerik, zeren eta zerbaitetan honki egiten badie, hanitzetan gaitz beitie obratzen; ezi egünkal dügü ikhusten ontzi handiak gizonez ta aberastarzünez bethiak aiziak dütiela itho-eraziten, berze althe zühainak erroetarik dütiela botatzen ta etxiak egoisten. Dügü ere ikusten odeiak dütiela apartatzen, lürrari hur eman-eraziten ta bere khoziaz airia pürgatzen, diela ontzier aize beharra emaiten ekharr-eraziteko lekhü batetara, Mündü güzian berhezirik diradin aberastarzünak.

Gaiza hetzaz botz bakhoitz girade. Bena nontik ta nola aiziak ari diradian girade aharran, batzük dioe, inkarien gerlatik, atoma bertzela deitzen dorenatarik, dela aizia sortzen; berzek nahi die Ekhiak pürgatü dian airetik dela; berzek Lürretik jalkiten diren boheta edo baporetatik, berzek izairairen ürtzainkietarik, bena profeta handiak bere psalmü 134ian dio Jinkoak bere thesauratik dütiela aiziak igorraiten.

Lürreko paradüsiaz theolojienen bilhaskek ezte azkentzerik ta lan franko dü emaiten Jenesaren azaldiak. Elias Thesbit atrebitü da erraitez,

baratze miragarri hau zagoela ohi bezala ta sarthü ziradiener han, haiñ maithagarri zereuela non hetarik batere jagoitik jalki ezpeitzen. Orijenak aldiz, Platonen jarraikian, dio Parädüsü Kaldaika (hala deitzen dü) dagoela Jinkoa üngüratzen dien berthüdietan. Batzük kokatzen die Indietan, berez Mesopotamian dilobioari galtho, beha zereien gaiza. Egiatzki gaiza hau dago haiñ gorderik non Jinkoa beita berbera dakiana.

Egiatzki ere gure fediarü dü lan eman nahi, bena ez gure jakin nahiarü bere doia.

Egia bezaiñ gorderik ta ez ezagütürük mündian ezta gaizarik. Demokritak, egia baizik bere bizian erran etzianak, zion haren altharia lanhoz ta odeiez estalirik zagoela, hartakoz hartara inhur hel elaitetikiala; egiazki jakintsia heltü bezain sarri hara, auher ta gerla baizik filosofoen artian ezügü ikhusi, hek nahiz mündüko khorpitz handia zathizkatü ta beren artian bilhasketan nor bere sinhestiaren fabori tinko egoitian, mündiaz beitie amets bat egin ta hala egia porrokatürük, zertara ez jakinez loth erori beikirade düdaren ta ez sinhestiaren zorthü gaitziala.

Auherki geroztik Jinkoak bere semia lürrilat igorri, zelüko sekretüetan jendiaren argitzeko. Zer dahantik heltü? Judioak diradiala bere lege zaharretan egon ta J.K.en harmak ükhatü, Mahometanak sorthü ta theologiaren aharrek Europaren bi herenak Lutheren, Calüinen ta zonbait berze maradikatien herejiaz bethe hor ziradian obra hongarri hen langiliak, diradeia erran. Elizaren pilarak behar zütienak izan, dirade zothükatü nahi zirenak. O! jaun apez hüskaldünak zier baizik hüskaraz mintza enaintekiularik nere diariaren gatik, othoi dereziet egiten, megopiarik ezar eztezazien behar eztenetan; konferentzaz paira ez zitien misionetan, direlakoz, ziek uste beno hilgarriago, Jinkoaren amorio haren ta Elizaren manhiak batzu ez egitia, ginhuri ezkünükina nahi ta kharitate osoa diradiala berthüdiak artzaiñak bere arrotzen bihotzaren barnen jarri behar dütianak ta fedia erran dütien güzietan dela egiazko errelijionia, diot, jende perestiak jarraikiten dütieta, othoi ere Jaunak, barkhamen egizie nere zeloari, niralakoz Egiaz khoiago eziez theolojiatzko bilhaketzaz Khristia izan nahi delakoz ene fedia, inkhatz egiliarena dena.

BEREZITA XXVII Auherkeriaz

Ja nonbait eman dügü auherkeria bizio güien ama zela hüme hen bederakatzia heben ezta nere ofizioa, bena hetarik franko düttüt izentatüren, ükhan dezen merexi dien aletegi hügüna. Errelijionerik eztiarak, da düda gaberik Jinkoaren ta jenden etsaia, halakoa gizon izena merexi eztiara, da Job Santiak Behemot deitzen diana; erran nahi beita arimala, basa arimal güzien izenak dütiara; auhera del aJinkoaren mahaiñetik akhazatürük, otsoen pare, ohoikeriaz baizik ezta bizi, hek bezala gaia kanpoan egünez barnian han ebatsi dianetik heben jaten parte, berzia horditzeko ardu ta ogi trüküz emaiten, berak galdürük berziak gal-eraziten dütiarak, ohoiñkerian düttü lagün(ak) jarten, ja dakielakoz ürkhaitegiako bidia, bre adiskider ere nahi dereia ikhasi ta lagüngoia hartan leial izaitia jende ikhasi ta lagüngoia hartan leial izitia halako zütienetzaz, laite erran zühürrak dioana, *aragiñari axuria bezala bere jauztejeji eraman die berak herioari jakin bage-tarik bazoala*. Nori da berset hau doi eziez jende gaztiari lagün gaitztoek tahernala eramanik tratü infernalaren egitera, hantik ohoinkeriala doatzanak. Auherkeriaren obra denetarik bata, lagünkeria gaitztoak dü jende gaitzia galtzen ta Judeako arboliak bezala frütürük bage ohil-eraziten. Fedia arimatik ihesi doa, doanian khorpitz elizari ihesi. Jinkoa othoizten eztiarak, Jinkoak dü ützen ta haren maredikiak düttü bethi lagüntzen. Bena entzüten da botz harrigarria: *Jinkoak erran dü gizon bori, jarezazie ezkiribüz, güziona da sekülan zorthü bona ezükiana*.

Hantik arima herratiak bezala, bethi megopia gelgaitzez betherik han, haiñ üsü baiak nola itxasoan, lotsa bethi jarraikiz. Bihotza bethi bieta(n) usikiz ortxikatürük eta janik. Begiak bethi ohil alde orotarar soz, beldürrez dezen jendiari ager arimaren belzkürak: ahoa bethi gahüntsü khorpitzak dian khozütik; halako gizonaz da Jeremia mintzo dioanian *orai düttük hire abalkia ta hire deslürratzia ageri mendi thinitik dütiagü ikhusiren*.

Gorde düttüka bandoler hizana, hire aita amaer lehen ürhrats maradikatiak haiñ errekeitüzki non etzieren borogatü gaiez ohoiñkerialat habila. Ez haiez, arren, aita aski argoteiatü, ezkopeta khaldi batez zankoak hautserik argiladrano, haiñ ützi heda gorotzian aizoer arakhusgei, bere semian, ohoin bati thiro bat dereiola eman. Ta zü aita, aspaldian ikhusten eztüzia zure semia dela auhertü? Lana diala hügünt, merkhatü, eliza besta ta pastorala bakoitzari hütsik egiten eztiara ta züganik hartakoz diharürük

eztiala, ezetare jesanik, arren diala ebatsirik? Dakizia Bazkoz ikhusi dianez jaun erretora; baiak edo ezak bardin derezie zure semiaren arima infernuko süiaren khedarretik dela zathi bat, deizü salhatüren. Eztereiozia zer bait berririk soñekoetan ikhusten, zük eman eztereiozüna? Berze jakilegoarik behar düzia, arren, etxen ohoiñ bat düzüla sinhesteko edo ohoinkerian hareki zireia erdizkan.

Zer, ordian, egingei düzün galtha? Laur mürrüen artian ezar deza, ogi ta hur zure khostüz eman, diano Jaun Erregiak egorri mila lekoetara ürrhün üure aurrhidiak desohora eztezan hen eretzian ürkhatü datekenian. Ezi falta bagerik halako düke serioa sinhetsezazü zü ere berme ziradiala Jinkoaren eretzian zure axolgabian, semiak egin dian gaitz güzietaz ziharek egin bazüntü bezala ta seme ohoiñak mündü hontan desohoratü zütianak, berzian zütiala erre eraziren.

Aspaldian erranik dago, ohoiñ handirik elitzatekiala, ürkhan jar balite txipiak, ohoiñkeria dremendena da arimaren olio txorta ilhezko doatza bethi hedatzen, hantik ere frantses adajioa —arrautze bat ebasten dian, idia ebatsiren diala—. Jinkoaren manhietarik bata da, *berzeren bona ezük irrirsatiüren*. J.K.en lagünetarik bata, bidian diharü peza bat goititürik, zereioan erran: *Coesari ütziil ezazü Coesarena dena*.

Ebastia da arren bekhatü mortala, barkhatzen eztena non gaiz ebastia ezteno ützüli bere lekhiala, berzela dago Jinkoaren mendika egunkal, etxaltian erorgeia, nautsia dago ogenez berme, Dagoano xütik bekhatia. Jinkoak dütü herriak ta hiri osoak bere jendekila errhaustü, hantik zer eginen dian etxe bakhoitzak, nor düda daite?

Laisterka ezazü mündia gerthaldi güziak bil, ikhusiren düzü gaiztoak Jinkoaren esküpetan gaizki hiltzen. Kain, bere bizitze güzia otso gizonaren pare oihanetan igaraiten dialarik Lamechek dü erhaiten, Faraon Itxaso Gorrian ithorik, Nabukodonozor aberetürik, kabaleki bazkan, Holoferna emazte batek dio bizitza muzten, Senaxeribek arnegü baten gatik 180 mila gizon galtzen. Antiochos eritarzün harrigarriaz etsitürik, Nikanoren mihia boiltorek jaten ta haren eskia tenploaren borthan lanthatürik. Herode Agrippa dantzatik oherat hilik, Saturnin presidenta ütsütürik, Hermian bere jargian harrez janik, Leon IV zauriz estalirik, Julien Apostata zelüko lantza khaldiaz hilik ta geroztik zonbat ta zonbat gerthalsi Jinkoaren mendikaz ta bizioen kastigoaz ezteia mündi betherik.

O! gizon gaztia, enaganatzen dük hire arima, uste ezpadük Jinkoak ezteikala soegiten ta esparantzan bahago ezkapiren hizaiola. Bazakik jende perestietarik sorthü hizala, bidazaile honik ükhen dütiäla Jinkoaren

manhien arrabuhin, aita amen amorioari traidore ta aizoen esparantzari okher nahi izala. Nola ibilten hizalarik bidesketan ehiza lotsa bazterrian leze izigarria dianaz. Nola fida hiz hire lagüner, hekila larrütü nahi ainer. Eztüka ikhusten harat doatzala xüxen, eztüka ondar hartan haiñbeste jende zathizkatürik ikhusten, ta hi, ahariari lepoan nabela dereioanian bezala aragiñak, eztüka ikhusten herioala haiela eramaiten. Erradak ürkhak balio dianez gizon perestü bizitzia, dena lanaz aurhekeria ta bizio güziak haren hüme maitiak.

Lanabesez ta lankheiez porrokatzez hala berdhüder bihotzian bide dük eginen, zeren eta hekila batian hire aitzinekoer behiz xahü agertüren, berzela aldiz sekülan ezpeitüküt ikhusiren.

Etxeko jaunak. ezkiribü santian zioano erraiten: *«aita, ene haurrak Jinkoaren kegaiak jarrai etzezie ta zien arimak ordeñüz ütze zien aiter»*. Ziek ere haurraz errazie *«Makabea Santiek zioena beren gehienaren ahotik»: bil gütian berdhüedian gure anaientzat ta eztezagün lobizta gure gloria bizio aurritu derekien dremendenez*.

BEREZITA XXVIII

Amorioaz

Amorio honki zehatia dena, lür güziako da megopia, orotan da sartzan, gaiza güziak dütü ikhertzen, güziak algarri adelatzen, güziak ere dütü animatzen ta haiñbeste milion aukera bizi direnetarik izairan, pezn eliraitteke amorioaren alporraz baizik. Ekhiak dian bezala khanbera batetan irabiak üngürü erabil-eraziten, ezpaküntü amorioaz guriak zothükatzan; amorio harez ahal ginero erran zühürak ekhiak dioana: «mündüko süiaren buhadera dela ta izairiaren obra handienak egiten dütianana».

Arpetz hartan ageri da amorio erhokeriari üdüri denaz ezkiradiala mintzo. Bego berhez, delakoz abere güziana, bata berziari hüüllentü nahian dagoena. Betüstütü düzia behin ber zühürak dioan arotzaz, hartan ageri da gizon bat athorras izerdiz, khedarrez, baoen gorderik ta garren artian mantsotürük ari dela, dü ürrhe ta zilhar süian gorri-eraziten, unkhü-dian dütü joiten, dütü lantzen moldatzen irakoiz ezorkei ta gaitz batez dü ontzi bat egiten handien mahaiña janargitzen diana.

Orozbat ari da amorioa mündian, bihotzak arrapatzen dütü, lürrez edo morterez eztiradiano bere sü maithagarrian dütü antsiaren ta erranpiaren marteilliaz dütü joiten, probarentzat othoitzen jarraikiaz dütü limatzen, berdhüdez dütü leintzen ta haiñ eder dü obra egiten non lekhü beütüke zelü enpiratian.

Izairi güzia amorio egiazkoala doa, inhur ezta harez gaberik edo beharrez edo gürtziak edo arrazoaz, hargatik S. Augustinek dio eztele mündian zikatzagorik ezetare nardagarriagorik eziez gizona, lürrian deusere maite ezüano. Gaistoentzat egiten ziradian hirañetan erraiten zerecian — *ihur maite etziela ta ihurek maite etziela*.

Zühür zaharrek Izairian zazpi gaiza ezin hobenak zütien ediren ta zeliaren dohaiñak ziradiala zioen: sihetsien argia, akiapiaren bizitarzüna, honki gobiariaren potheria, baloria gaiza goretan ta nekezetan, megopiarren ügaridantza barnetetan ta amorioaren indarra. Orfeak ta Isidorak die hau lehen jarten diolarik mündia beno lehenago amorioa sorthü.

Platonek zioenak igarika ari direlarik gogomen hartan hirur mündü derekie egin, bata deitzen die Izairi angürütsüa, berzia arima ta hirugerrena mündü güziaren lankheia; bederen dereie beren ütxülibordokak gizona bere jakingabiaren ülhünpien die jarten. Mündü madetarra bere erthail güzian na(ha)stegoan die ezarten bena amorioak hirur ütxülibor-

doka dütü bereziki: Jinkoak gero egia handienen megopia angürütsüer dereie eman. Ezagützia, gizonari arrazoa ta mündiari bere eginbidia diradianak.

Gure begien aitzinian dagoena da kürkürü bethierekoa, Jinkoatik mündiala, mündütik Jinkoara, kürküriak dialarik Jinkoan bere hatsarria, beraren üngürían dütiararik ere gaiza maithagarrienak biltzen, hori Edertzüna da deitzen ta mündian hedatzen deno ta berari atheratzen dialakoz dereie eman izena: amorioa. Soegiten badereiogü bere hatsarrian, gaiza güziak kokatü dütiara dügü ikhusiren ta, Jinkoari bere obra güziak igaiñeraziten, ordian botzkarioa dela deitzen, dügü aithortüren, dena Izairiaren, bre langilian, egia handiena. Halaz amorioa da kürküria honkitik honkiala bethi irabia irankorraz ützültzen dena. Jakin nahi badüzü haren izairia, haren sortzepeña, haren aitzinandak, haren zaiñak, haren zelkaudiak ta haren obrak. D Augustinek dereizkü hitz llabürretan erraiten dio: «Ari deno amorioa, maite dianaren buskatzen Eresia dela deitzen, hatzaman dianian eresiaren lekhian jarten da botzaroa, faltatzen badü aldía egiazki edo üdüriz beldürra dela heltzen, ta harek tristezia diala jarraikiz, hala amorioak diala haiñbeste begitharte nola aldeko beütü bathzen».

Alde batetik üdüria khauditü dü Santü harek bena harez ta berzez dotore theologieneki batian amorioaren zaiñak, zelaukaudiak, ta obrak dütie pintratü, alabadere haren izaria ezte agerrerazi; ezi, amorioa ezta beraz ez botzartzün, ezetare tristezia, bena bai borhondadiaren nahia zerbaiten maite ükheitian dena Egia, edo haren üdüriala doana ta ber denboran ekarrai güztia ta doi zereikün gaizala lerratzen dena.

Arpetzaz aldiz hartan dütügü amoriaren esparantza güziak besarkatzen, dütügünak hirur berhesdetan erthailtüren, amorio izairitsua, arimalarena, ta arrazodüna diradianak. Lehen dago arima e(re)tzetan, bere gogankidetan ta izatiar dianetan, khalamü harra den bezala bere ürrüxarekila, bürdüña atxeiriareki ere bigerrena da arimaletan sortzen dian zalegarria khoietara edo beharretara gilikatzen dütiara, hirugerrena aldiz, megopia, haitua gaizen hartzian, hetan ere amorio angürütsia.

Amorio hau ere dago bi berhezitan, adiskidegoan ta naiera egilian. Lehenian dirade, osagarri, ohore, berdhüde ta honki güziak adiskidiari dütügünak opatzen hetan, guretzat irabazirik batere eztügünetan. Bigerrenian, aldiz hek eztügü nahi, hantik jinen tzeikien probetxiaren gatik baizik. Hala nahi dü zaldünak zaldia zer eder eta azkar ez kabaliaren gatik bena berarentako, hartakoz ezta lehenaren pare ta bekhanki daude biak ber bihotzian algarreki.

Hetan dago amorioaren izaira, haren lehen ürrhatsa doa zenkiek irudetzak ta megopiak eder edo maithagarri zereitzenak, pizten zereioenek, ordian bihotza; ta ükhen nahiak dereionak egarria, hantik dago bethi beha, bethi gogomenak hartara; behin esparantza heldüren dela hari, gero lotsa eztaitekiala hantik da igaraiten errekeitütara, hegaltzaz dabila txoria bezala, xederaren üngürünetan. Otorgatü badü nahi ziana, doa laurgerren gradoala dena bakita, dena ere egiazko adiskidegoaren büilhürra ta hartarik gozatzen denian, dütü amorioaren gozomen güziak bathü.

Meizakindiaren edo Metafisikaren medioz berhez lizateke amorioa hogeï erhailtan bena zer pro(be)txü gündüke hetarik, aspaldian dago erranik herioa beno azkarrago dela. Ezkiniro, arren goga zonbat giradian eskele, gütianian garhaitü, ezpada amorioa behar günikiana gük uste beno lehenago badoa. Ordian batere gaberik gaude, sorthü, gizonari bere azken egünetan hiltze zereioan gaitzena dena.

BEREZITA XXIX Adiskidegoaz

Adiskidegoa da biziaren salbazionaren ta(h)ilezindiaren medika, lürreko paradüsüko arbole bizitzekoak hitzeman ziradianak ezi gure bizia gozomenek dienian lagüntü, mündian ükhen dütiegünen ohartze maithagarriekila girade hortzen.

Harek dütü gure egiteko ülhünenak argitzen, düdadünak sinets-erazitzen, khordokatzen diradianak segürtatzen, arrimatzen, txarrak honkitzen, honak edertzen, okherrak xüxentzen ta hil direnak arrapizten, harek deslürriatiari herri bat dereio edireiten, eskeliari gurakusgarritzen, handier goiendia, aberatser zerbützia, jakingabier jakintzia, flakier indarra, erier osagarria, antsiatier pozkida.

Balago ere gizona izar Güzien erdian, bere zorthü honaren jakile bagerik adiskide bagerik, gaitz lüke zorthia, delakoz adiskidegoa gure zorionaren parte gehiena. Hanitz dirade adiskide izan nahi direnak ta gütik adiskidegoaren adrak ezagützen dütienak. Aristotak net erthailten dütü ederki honki egin nahian, amorioa amorioan, adiskidegoa adiskidegoan ta araukida obretan. Bihotzgintza da amorioaren txi(li)mista, honki egin nahia bere borhondade gor bat dena, amorio da obra akabatia. Adiskidegoa algarri honki nahiaren lana: hantik jarraikia, maite dienak güzia ihuren eztrade adiskide, bena egiazki adiskide diradianak dakiela maithatzen. Jende apalena lirioe amorio handien üdüria itzalt, bena hen artian sar, hanitz dirade amoros inkaria egiten dienetarik ta hetzaz emazte amorosik batere, hanitz enganatü nahian inhur eztienik enganatzen die-lakoz farfaillaren ürrina: hanitzek dereie erri, gütik dolü ta emazte güziek dereie mespetxü franko egiten.

Hippodamak hirur adiskidegoa dütü mündian jarten, bata aberena, berzia gizonena, hirurgerrera jinko-erdiena. Lehena dago Izairian jenden ta aberen artian dena, hetan ere bere artetan berhezi zonbait eginlaiteke, bena ezkirade jendenetzaz baizik mintzatüren. Aristotak dio, hirur kasta diradiala, hartan, beharrak, plazerrak ta berdhüdiak egin dütianak. Lehen da egün jarraikiena ta nozpait hiriak ta bürgiak egin zütiana, zokhorri batek berziari, emangei estskürütik, ordian aizoak ünürriak bezala ari ziradian; orai aldiz norbere delarik, adiskidegoak aspaldian bide, aharrer ta auzier, eginik, aizoak bizi zirade etsai bezala, adiskidegoak ere bere izena galdürrik, gehiago amets baizik ezta ageri, sekülan izan ezipaliz bezala.

Jeloskeriaren ta zekhiñgoaren stüak die adiskidegoa erre, aiziak ere haren hautsa lürretik eraman. Khiristia lehenak hai tinko ziradian adiskide bata berziari, non hil nahian bata berziaren lekhian paganer eskeintzen beitziradian, onai aldiz anaiak bere anaiaren beitu ükhatzen odola, lizatekiala Kainen pare, arrotaz beldür ezpaliz. Nekez ere aitak haurrer haurre ere bere aita-amer behar lukeien amorioa dereie ezagützen. nekezago ere adiskide bat ediren daiteke, eziez ürrhezko meatze bat mandí goretan; hantik ezagütze bakhünak dü adiskidegoaren izena ozkendü ta hartara delarik orai jende güzia, dügün ikhus lizatekianez ezagütze hartan haitorik.

Dügün lehenik jende handiak adiskidegoari elirokiela har txipiarentzat, delakoz bere handitarzünez ta handiago izan nahiaz haiñ betherik non jende güzien zerbützü egin elirokienak, arrotz beituie. Balakariz diradialakoz üngüratürük ta norbere irapaiziaren jarraikian doatzalarik hetan, ezte adiskiderik batere ta mespretxatzen dütielarik alokairüzko zaldiez bezala hetzaz zerbüttxatzen dirade.

Adiskidegoa, bardintazünian baizik ezta laket, hau batzen ezpadü, dü egiten. Ez izanik ere bardinagoa bi jende suerten artian, behar handiak dütü zonbait aldiz apal-eraziten ta txipien doiala jarten, berzela hegaltaz doa adiskidegoa ta beren handitarzünari so ari derelarik bezaiñ apaltarzünaz dirade. Inhun ere maite aztielarik, amorioaren inkaria bortxaz egin behar diela dakie, berze althe beren handitarzünak dereie lanak haiñ üsü emaiten non berzebtzat ütsartia beitie nekez edireiten.

Hantik dirade mündü güiaren balakariak üsü delarik hen bihotza zeinütegiko oillarraren pare aize güzier ützültzen dena. Bena hen balakak ta hitz emanak euriaren hur istiletan, küsküillien pare dirade, hel bezaiñ fitez dirade argüsten hala ere gizon zühürak daki jende güziari hitzeman dereien obra, harentako eztela, jalki bezain sarri ahazterik dagoela.

Jende güziaren adiskide, baterenena eztela aspaldian egia hori errana dago, baietare botaiak güzier eginak eskerik merexi eztiala. Jakinezazü beretzat osoki dagonera, dremendena eztiala ihurentzat haren adiskidegoak habiarik, eztialakoz bazkarik hümier ekharriaz; eztü beharrik, antzü bizi da, ta antzü hiltzen. Büria gora aldiz nahi dianak zühaiñen adarretzaz eztü axolik ezetare nahi itzalik.

Kent'handiaren ingürünetarik bizitze txarra dienak, bürü flakiak, mihi gaiztoak, mintzale handiak, sobera jakin nahiak, erri egiliak, trüfalerak, bofoak ta güregiliak berbera düzü bethi edireinen.

Adiskide baten haituak gaiza hanitz dü galtho. Gizon perestü, gomarte, zühür, bihotztoi, leal ta patxor, bena berak berdhüde hek

ezpadütü adiskide halakoa eztü bathüren. Hala ere oraiko adiskidegoan, koka ahal laite gizon xühür baten erranian: *bizü züte züre adiskidiareki egün batez züre etsai gertgei baliz bezla, ta züre etsiareki egün batez züre adiskidegei baliz bezala*. Iritzi on da bihoz Xüxenari, bena non da bihoz Xüxena jagoitik okhertüren, ezten iritzi hau galgarri.

BEREZITA XXX

Gizonen ta emazten adiskidegoaz

Senhar emazteen artian den adiskidegoz ezkirade heben mintzo, bena bai bizioa berhez jarririk, gizonetan ta ematetan izn laitekianez adiskidegoa laidogarririk? Hartakoz da galtho heia emaztiak agiazko adiskidegoaz gei diradianez ta izkontziaz kanpo halakorik badenez?

Emazte zühürrekila akoiña ukhen eztiarak, galtho hori arrapostü egin eliro. Alabadere lohian bethi inharrausi eztenak zerbeit liroke erran hartan. Zonbat libürü betherik eztiarak gizon plainüz bere anderen fedekaitzetaz ta zonbat andereen ezegokidetzaz betherik, bena horik direia batzüer edo berzeer faltatik gerthü?

Ez. Izairianetik da, dütielakoz amorosak itxasoko baiak bezala, bere aiziziaz gaiez ta egünez bordokatzen. bena dügün aithor halako gorabeherak adiskidegoan erakhusten dereikiela adiskidegoa itxusi bat ta ederra, ekhia bezala bere gradoan doala. Nahi lükienek ekhiak odeiak elükian dio, emaztiaren adiskidegoa ostagarraren pare dela, gorri, berde, hoilli, urdin, kolore khanbiakor güziatarik: irusdegarrü diadiala, hantik goagartak hongarri dütielakoz, txordonpak orozbat, nahia ta ezaxola batetan; hek güziak dereiela aiziak zühain ostoak bezala odola azotatzen, hantik diradiala itzalpiak, jeloskeriak ta desenfidantzak sortzen, hantzen ta, zapartatzen. Balükezü zerbeit den hetarik; bena hanitz andere dirade botxia bezañ gogor, herioaladrano beren gogomenetan egon diradienatarik ta diradiala gizonak beno bakidero ta tinkago diradianak arrazoa dago hen flakiziari (ümen) direlakoz lothü, lothüago diradiener, gizonak aldiz beren indarrer fida diradialakoz, bere borhondadian arhinago diradiala, hartakoz ere khanbia(ko)rago.

Sortizkai gaiza da emaztiak dian liskar gehiago gizonari, eziez gizonak emaztiari. Zeren eta hau paira belaitte lehen harez eziez honez. Brobatürük dago gaiza, seroretatik azken emaztiadrano, sagramentian berze gaiza hanitzetan bezala, emaztek egin eztiroketarik ari dela gizona hala ezpaliz, Jinkoak egin lüke Eüa Adam beno lehen, bena debeiatü edo lotsatü zatekelakoan, bera zian egin lehenik gizona. Hantik Izairiaren arrazoaz beharrak diala ohatzen adiskidegoa, azkarragi hartan gizonetan beno dela emaztetan. Egia horren brobantza agerida gizonaren egobian gaizak maite etare ez hügün eztiünetan, hartan azkarki die maite ta bort-

hizki hügün, direlakoz ere gaiza güziatan gaindi amorioa gizonak beno dela henitzez biziago ta bere estekamentüetan direla lealago.

Ukha eztaiteke emaztiak gizonak beno bihotza hobiago diela, hen izairia delakoz mehiago, hen nazaroan delakoz ere amorioari. Ekhia dena aiziari, hartara dirade enjogiago, Broba dago arrazoan, direlakoz gizonak beno debotago hartakoz, arren, amorioa azkarrago.

Gerthaldi batzü adiskidegoaz edireiten dügü kondaira zaharretan: gion bat, bere aurrhidek etxen süiaren erdian ütziarik, laister aizosa joan zela, soñian bere adiskidiaren garretarik salbatzera; berze batek bi begiak emanik bere adiskidiaren esküdantziaren gatik, bena hanitzago dirade emaztetan gizonen eretzian adiskidegoaren gerthaldiak.

Valeria deitzen zena, dio, gazterik alhargüntürük, galthatzen zereionari, zeren izkontze handi bat etzian egiten? Eman zereiola arrapostü bazakiala bere senharra zela hilen artian bena bizirik ziala bihotzian ta berarentzat gion güziak hilik ziradiala. Hypsokratak dio errege Mithridataren emaztiak jarraikiten zian bere senharra gerla güziatan ta zaldiz haren saihetsian, etsaiak lehen zütiala akopilatzen. Sulpiciak hautse zütian bere bürdüñak sehar deslüratiaren edireitera abiatzeko. Eponiak bederatzü urthe igaran zütian senharrereren ehortzulo baten arzuloan.

Emazten lealtarzünak beren seharrer, gerthaldi hanitz dereikie eskentzen, batez dügü berezita hau akabiren. Diala orain laurhün urthe igaranik bizi zen Raimond Lulle, Majorjka islako herritarra zen sorthü kasta nobletik ta gazteroan errekeitü handian zereien aita amak oikatü, bere erregiaren Khortian kargü handienetara ere zütien hel-erazi. Nazaroaz zen izigarri amoros ta ütsarte güziakin gogomenak hartara zütialarik, emazte ederrener gü egiten, poesia laidorez zütian güziak akariziatzen; azkenekoz andere izkontü batez zen erhotü, zelakoz anderia ohoretsü ezinago ta amorioa hel eztaitekianari jarrikiago zelakoz, aitoren semiak, garrak begietan ta bihotzia, arima herratia bezala zabilan bathü ezinez bere andere maitia.

Egün batez kharriketän zabilalarik zaldi eder baten gañian ikhusi zian eliza batetara anderia zoala bere debozionen egitera. Galopaz ere zen darthü eliza ta erakhusteko bere andere maitiari pikaderia zakiala, han erauntsi zen zaldiari jauzi güziak eragiten, gogo eman gaberik althare ta sagramentietan aitzinian zela. Jende hanitz zen elizan apartatürük ere zagoan, bena saldo atrebitürük zaldiari zen lothü ta zaldüna elizatik kanpo ezarri.

Anderia erhokeria harez zen haiñbeste ahalketü nin erabaki beitzian mementoan ihesiaz egin etziana, berze medioz obratüren ziala; bere seha-

rrari erranik igaran ziradian gauzak galtho egin zereioan zaldün amorosaren ikhusteko nabastarria ta deith-erazi zian bere etxera. Heltü bezain sarri, irruritü zereioan faman egiten zereioen ogena senharrari ta berari bürrian jarri zian erhokeriaz ta zonbat meskabü hel zerekeioan hantik; gero desestaltzen zialarik bere bolharra erakhutsi zereioan dithietarik bata, minbiziaz erdi janik, erraiten zereioalarik, gaiza halakoak merexi zianez ürrhats auherrez denbora galdü zian et egin zütian erhokeria(k)?

Reimond harritürrik zauri haren lardazkiaz ta andere haren berdhü-diaz han beria berze gizon baten arima zian hartü, Jinkoaren amorioak bere bihotzetik berze güziak akhasatürrik, ardüra berari mintzo zenian erraiten zian: —Nontik jin hiz? Amoriotik. —Nor hiz? Amorio. —Norena hiz? amorioarena. —Norat hoa? Amorioala. —Nork egin hai? Amorioak. —Zertaz bizi haiz? Amorioz. —Non hago? Amorioan. —Noratko hiz? Amorioalat. Hala bizirik ta hilik Santien herrokan herritarrek die jarri haren izena fama hartan dago.

BEREZITA XXXI Igoriaz edo hügüngoaz

Arimaren griñaldi güzietarik hügüna da hotzena, aidürena ta galta-korrena. Sügiaren arrautziak bethi korokatzen ari da, khozia barreia ahal dezan bazter güzietarat. Dügün bilais griñaldi harrigarri hori; hala ariman egitendütian zathizgoak dereizkü erakhutsiren ta nolako diradian erranen. Errazita ardüra haren lagün denaema daite denboraz; bena hügüna zahartziarekila zaiñak dütü barnago lanthatzen, athera eztereikianak, hazkürria dü jarraikian ta gaitz egitian; ogen güzienetan gogomenak ta mendika nahian, bethi egarria. Ber üthürbegitik jalkitzen delarik laur bide dütü jarraikiten. Zonbait aldiz hastio dü arrazo gaberik. berzela jaloskeriaz berzealthe ogenik eztienez, edo dianaz nolako nahi den ütztz eztaiteke aThor(ra) beltza bezala, delakoz gorrotoaren obra.

Txitxak eztü zaldiren lotsarik, bena miroaren edo esparberaren; hegaltan laster doa amaren hegaltetara. Bi atabaletan (batian) ahüntz larrü, berzian otsoarena: azkenaren azaliak hauts liro (ümen) lehenarena; halako dirade jende artian gorroto arrak, izigarri diradianak.

Eztirokianak, arren, holako griñaldia iñharraus gogoan denian eskentzen, da faltagaaberik mespretxiak ta ordariaz handitzen ta erran dütügün zaiñak dütü barnatzen, bihotztoiak dütie akhasatzen, handiosak dirade mendikatzen, flakiak gordatzen; ardüra ere hügüna amorio hoztü-tiaren lekhian da jarten ta hantik gaitzena da gertzen.

Zonbait aldiz ere uste ezkünian eskazak desgaiñturik gihaur girade gibeltzen ta hügüña zereikü heltzen. Ordian ginhaurrez mendikatü nahiz maite ükhen dügünaz, dügü hastioago, enganatü gütiälakoz. Kintilianek dio: Hügüna askazien artian medika bagerik dagoela, haren plagak sekülan eztiaradiala zarratzen zeren eta Izairiaren lotürak ber aragiaren odolaz josirik porroka ezpeitaiteke ürratzemedika eztaitekiana egin bagerik.

Halako dirade bihotz haboroenak zauri harez hiritürrik daudianak, hantik haiñbeste gizon ahül, hoilli ta itxusirik adiskidegoa güzian ihesi doatzanak, kagüngoaz hügün dütienetarik, behaztü(n) ta igormin baizik jaten eztienetarik. Berze suerte bat bada hetan, sügiaren mihiarekin sortzen dena, bethi herratürrik dabilta, hiritariak bethi gogomena dereie erratzen bürü hüna jaten. Berze lanik eztie, baizik berzek erraiten ta egiten dütien güzian desohoratzia, gaieko-txori berri gaitz ekarler üdüri dirade, deadar heriotsüez dielarik pausia enbeditzen arima eztiak dütien lotsatzen.

Hantik hügüna bethi bera delarik athitxatzen, arima poserosetan sarzen bada Tiranoak hetarik dütü egiten, fitez basa gion jendejalen sordeitz gertzen diradianak; hantik bihotzak gordinik dütienak jaten, hantik hilak lürretik khentzaliak, hantik bürhezürak kopagei egnak, ta hetan Elboin maradikatia edaten ziana, mündia biziren deno, gezürti lardaskagarria.

Eztea dolügarri bizio halakoa sorthü bazen gizonarekila, khristianarik hartan den gogortü. Nol ahoi sümantza güziatara igaran deno, zer ohore düke obraren lanegiliak? Badakizü ja bekhatü mortal hori nontik zerikün heltü harez begira ezkinandiala eztükegüno gure izairia hobetü; gaiza egin ahal daitekina dena alabadere.

Izartearen gorritoa nondik da jiten? Jendiaren gogomenetik banaite diradialarik, algarri beitrade joiten, bolak bezala bilartian, beren ukurte-tan hel elaidikina, norberak jarraik baleza bere zatua; bena nahiz batatz berzia garhaitü girade gure artian etsai gertzen. Hantik otso gizonak bezala nahi dügü gure pare dena hügüntüa arrazorik bage, hügüntü osoki adrakaizkia eta nola eztaiteke halako, delarik Jinkoa batarzünaren Erdeia, ebak'eztezagün gure nabelaz, kürkürü üngüratzen gütian ta hauts Eukaristia sakramentia batarzün haren gatik egina dena; dago hantik kanpo Satanen poterala girade erorten, ezi Jinkoa da bakearen Jinkoa ta batarzün güziena. Jinkoak dü barkhatü bere erhaile; gük ere dügü egünkal hitz emaiten gure etsaiari dügüla barkhatzen haren bihotza jan giniroiano gresillan. Barkhatzen diot (diazü) bena eztirot haren begithartia ikhus. Jinkoak orozbat dereizü barkhatüren eztügülarik ikhusiren ta zer da ez ikhuste hau? Satanen lagün izitia O! khristiana zer peridikiaren lizatekia hau ekhaia? Zeren bizi ginanteke katamotza ta ginanteke katamotza ta leoin-ñabarrak bezala lehen, eziez J.K.en bidida jarraik, dianak bere osolaz etsaier barkhatü.

Gü, balima, *hüskaldünak*, hartan inhur beno enjogiago giradialakoz medika zsendogarriak beharrago güntüke. Dügün zombait giniroan bath.

Bada jende, gathiaren ürriak, apoaren bathziak, aiñharbaren ikhusiak emgoxa ezpaiñetara jin-eraziten dereienak, gatzontziaren arauldiak orozbat, horik dirade Izairiaren dohaiñak, haren gorotza deithzen dütgünak ber arrazoa bihürt laiteke auherki, ber gaiza lizateke tximinoa nahi lükianak maskortiari izkontü; bena jendia ber kasatik izan eta izairiak halako gorrotorik elüke behar ta ikher bageneza hastioaren arrazoa ediren giniro, ümen, faltsüki edo gezür batetik dela sorthü, balima ere gaiza, okherrez hartürik.

Ardüra, gure artian, hügüna auzitik da sortzen, auzia da gairen eta mündiren ützüli-bordoken semia, ezta nahastegoaz ta ülhünez baizik bizi,

bilgüra batda min güzieta egina; süiak, mehtxiek, düründak, ekhaitzek itxasoaren laziek, arranoaren aztaparrek balenaren tripak, basa arimalen ozarak ta sügien khoziak *hüskaldünetan* bara-erazi elirokeiena, bere aitzinian dabila bethi, berzeren honaren egarria ta haren saihtsetan engaña edo ziliboka, mendika bide etzena, gezürta deslealtarzüna ta haren lagüna. Akadoi honak dirade Jinkoaren dohaiñ ederrenak; bena nola nahi dien akadoiak akadoitü auzikarrietarik, bata dago harritürik, emazia nigar thurrustaz, haurrak marrakaz ta askazi güziak dolian.

Nor da aizo honer halako, dolü elükiana, auziek dienjendia porrokatzen ta etxlaiak eskeletzen? Nori dolü elitzateke Türkiako ber akadoia gure herrian ezten jarri, han abogadürik ez eta prokuradorerik ezta bate-re, nor bere züzena Bizir Handiaren aitzinian dü pleteiatzen, harek galdü dianari, dian ogenaren arauiala belhariko jarr-erazirik, 40 edo 50 makhila khaldi, hoiñ zoletan dereitzo eman-eraziten ta audientziatik aknpa die urthikitzen harat berriz ezten khoi jitera hala akadoikeriak, eztü laborari gaxoa hezurretadrano jaten ta hoiñen minez ibil ezpadaite ere, jarririk dü etxen ogi jatn ta gogo honez dü mina berekatzen. Nontan ta zertan nahi den auzi baten azia ezta bi gizon perestiek akadoit elirokeienik Zonbat nahi den gizona bere zentziari tinko auziaren galtziak dereio bürütik khentzen uste zian züzena. Zeren, arren, bi gizonen erraniala, auzirik gabe aliro berak bürütik khent, galtzepena damnia, ahalkia, desohoria lütüke gütiagorik, hügüngoaren ez astakürürik. Egia delarik araukidate gaizto bat auzi hobena beno hobe dela araukidia balio dü zerbaitez erostia, dialakoz bakiaren gozomena ützen sobera khario paka eztaitekiana.

Iritziaren bizitarzünian kolpü zombait bazereitzü ezkapü, kolpatü düzünari zoaza barkhamen galtara, jakilez eretzian ta zure makhila eskent. eman dereizazün ordaria. Eskent ere gastiena gizon perestia bada barkhatüren dereizü, halako ezpada, züzen bat zure althe dükezü jarri harena-ri ogen eginen diana.

Bakia maite eztiak gütik bake bere bizian dü ükhenen, halakoak dirade handiosak beren büria berze beno gorago ekharri nahi dienak, dremenden hitza okher hartzen dienak, giziberia bat ere damnü handitan ta horaren txanpa, begian harri'khaldia bezala, halakoek die falta gaberik auzi azia, lan egar elirokiena ta hügünak barnetik eta kanpotik franko dütükiak.

Jende güziaren etsaiak, düke jende güzia etsai ta sekülan arrazoa bere halte. Egia harez mündiak dereikü gerthaldi harrigarririk, Enberadoretan ta Erregetan xehekatürik izan diradianetan. Nola, arren, gizon banützak hor errabiataren pare esküin ta esker ausikiz ari dena, eluke haiñbeste

etsai nola baitüke aizo ta hantikzer bizitza dateke harena, bethi auzietan bizi dena erraabian da hilen. Bakiak dü pausia lagün, biak die gizonaren zorthü hona egiten, ta arima xüxena da hen egongia, liliz üngüratürük dagoena, gizon xüxenaren egarria dena.

BEREZITA XXXII Tristeziatz

Xühür batek zioan gizona ütsia bezala mündian zela sartzen, lanari ere osozbat lotzen, han ziala bizi zeno harri handi bat, errolagei zereioan nak doloriak ta tristizia, eskietan ezarten. Bata hetarik borhondadiari khinper aritzia zela, berzia aldiz gaiza maite günükienetzaz pairatzia; hantik arima dagoela bethi lanez akabairik, hantik ere batzuk diradiala abartzten, berziak aldiz zanba hiltzen; heltü zereiona Gilbert Montpensiereko dükiari bere aitaren thonbaren gaiñen hil zenian.

Arima flakietan da sortzen ta megopiak, ardoillak dian bezala бүрдүүнә дү jaten, boztaroa dü ere haren kharastarzünaz bihotzetik akhasatzen, langora zereio gaiza güzietan jarten desalailak dü bethi lagüntzen, biek dereitze odola idortzen iziritze alporra hiltzen ta megopia güziak agortürük bere minen üthürrian egünkal handitzen. Hantik da jendia bethi himor gaitz üngürünetan gaiza güziak entzüten dütianak, egiten zereitzen güziak zereitzo gaitz. Dremenden gaizek die khexatzen, ihienak elhorriz betherik opatzen dütienetarik deusere bere arauiala etzereio honki jiten, azkenekoz bizia ere zereio eranspegarri.

Halako dirade haurzaroan kotoan eta zetan ohatürük izan direnak, nahiz güzier obedierazi orori dirade bihurtzen ta laket zereiena baizik ez tie egin nahi, hantik pairamenik, sekülan ez ükhenik autsurtia ez tie ezagütü ta hantik aitzina bizi izan direlarik ustian deuserez falta elereikie-la mündian nekezia dremendenak arima bere bartaderatik jauzerazten dereie.

Hantik üüllü batekila bilhakan, itzal txipienak dütü thormentatzen, elhe arhinenek herritatzen, hotzpera eztena samurtzen, sorrailtz arrapostiak egiten, mingar dirade beren hitzetan, zedaliek dereie büriala odola igaiñ-eraziten begiak eskanborratzen, ahoa gahünstatzen. Bena zaharrak dirade hügüngarriako non etare odolaren hotztarzünak behar beleikie himorrak ematü, üdüri zereie jende güzia hen flakeziatz berme dagoela. Bethi argoitian daude nontik eta nola jende gaztier auzi dien eginen: zombait nahi xühür izanik eta berak beren gazteroan izan diradian beno ez tirade hantik zothükatzten maiñata zaharrak hor hazteritsuak bezala dütie eskerniatzen. Adiskider borthak zarratzen haurrak etxerik kanpo urhtikirik, konzentziaren artekariarekila auharrak dütie üsü arra xüxentzen ta auherki.

Mündia, jende bere sortzepenaz plainuz ari diradienatarik, da betherik, berzerenaz enbide ere direnatarik, Jende güzier, beren minak bezala dütie eskelek eliza borthetan, berenak jiner ta joailer dütie bederakutzen. Berze aldiz dütielarik biohtzaren barnian kokatzen, ager ezitian, die begithartia estiranezarten. Berzek beren marraketaz, herrekek botxietan bezaiñbeste azalia die egiten. Berziak arima herratien pare doatza. Gora behera, petik gaiñera, esküin ta esker, aitzina ta gibelerat, ihor ere eztautekielarik, jokü t lagüngoia güzier ihesi doatza. Berziak beretzaz diradilarik debeiatzen, berzen erezian dirade damürratsü, püntzoi, arrabuhin ta mündüko moldezi güzien etsai, soeginkeria zombait bihotzian balie bezala.

Zombait ere bizitzaren eginbidiak ahatzerik, jan ezetare edan eztie nahi, ehortzuloan balira bezala, hantik gogomen beltzak ütsirüdiak, desparantza ta megopiaren mila egipen erran ezkinirikianak dütie athezen. Gaiza egiazki nigarratsü da nol a griñaldiek dien gure bizia thurmentatzen. Bada ere egiazki dolore haiñ izigarririk non gizonaren indarrak lirotekianak garaith arima, zerütik jin ezpaleitze zokhorria; bena aithortü behar dügü ere gure konzentzia edo barakindiari traidore giradialarik dügüla bihotzian haiñbeste azi gaizto manirtera ützen; arrazoak ta berthüdiak lütükienak hatsarrian atzestü, ordüz her gogo eman bagünü.

Auherki filosofoak dirade eritarzün haren sendotü nahian erauntsi, batek ere eztü khausitü. Peredikariek ere hartan die gütik obratü, zeren eta nazaro bederakar madika beharra ezpeitiroke jar, ziradiano jende güziari, mintzo, ja erran dütügün ta himorren arauiala. Botztaroa da tristeziaren medika segürrena arima ederrer ere Jinkoak dereien dohaiña: halakoak belzkaroez dirade etsai; Karmelitek Españan hitz güziak erri batez dütie lagüntzen, beren hondikariak dereielakoz manhatü bethi botz behar ziradiala izan. Dioe ere Apollonek, bostehün frairen Bürüzagi zenak botztaroran zütiala bethi etxekitzen ta tristezia erorten ziradianak laister laur hitzez zütiala hantik khentzen.

Zahartzera ützen denian eritarzün halakoa zorabiala da laister igitzen; batek uste Lürrezko tüpüña zela inhurek honki behar güziak arimatzen zütiana zeria eror elakion lürriala; berzia eskia bethi tink ziana mündia hantik ezkapa elakion; gure denboran ere ikhusi dügü uste ziana bere südürra zamari bat zela, zaldüna bethi hantik eraits-erazi nahi ziana; Printze bat ere lebraost zela ustez, txakürrez bera, laister hen ihesi khaberan zabilana, hek güziak tristeziaren ta damorriaren obrak dirade.

Zer da, arren, hen medika, errekeita etxen, kanpoan aldiz lana, ezi auherkerian dütü zaiñak, megopiaren ta khorpitzaren obra jarraikietan eztirade sartzen ta bateri ta berziari obra eginen dereitze botztaroa emaiten ta osagarria azkartzen.

BEREZITA XXXIII Azkenaren jarraikia

Eztakitelakoz lürrian arimalik plazeraz gizona beno khoiagorik ezetare hetan gozatüagorik, ezetare betere meskabier menpetüagorik, zer da, arren, gizona? Bere sortzepeñari legautse dereioaner bere biziari presontegi dena ta herioaz lardaski diana. Nigarrez argiari soegitia, khürütse ükheitia, ahoa marraker ta gosiari zabal heltzen dena. Megopia hütsik, khorpitza hauskorri dütiána, hantik naiera-egilen errabia, hanitz urthez abere hau eskelegoaren ersian bere orradearen kadenan, azotiaren lotsan bizi dena, bethi bere borhondadiaren gaizak khinper diana hantik gazterik langile ta tenpestaren erauntsietara zorthü gaitzaren seiñale diradieneta gero izkontziaren mithilgoan senhar emazte gaiztoaren bathzian. Egiteko txarrak, arraukinak eskelegoan, haurretan gaitz franko, erran txarrak üsü; hantik ere aharrak laidoak, desohoriak, auziak, gogmenaren flakeziak, etxaltiaren ützülibordokak, maite zenrren galtzezpena, zahar tarzünaren mespretxia, hen landan eritarzünak, azkenekoz eskeln zokhorriaña jiten dira ta aberatsak ere arrapatzen dütiána, dena herioa.

Mündü hontan gal ahal ginerokanak daude honaren, famaren, askazien ta osagarriaren galtzepeñetan. Zer dügü her bürü emaiteko? Sententzia, arrazoa, denbora beharra ta grazia, hetzaz gabe bagirade, düda bagerik tristeziak fitez gütüke garhaitü. Elhe güzier gor dateke, müthü badirade erran dütügünak ta auher hen harmak. Güzietarik hobenena dago tieso, sinhestia ja galdürük dagoela, galdüren dügüna hala harez pao-ratzoari girateke, ja adelatürük.

Ama batek seme bakhoitza galdürük zian, sobera amorio, gal ahal zionari, ükhenez, ziala min mingarriena ta doloriak medikatzen ziradiala bere bihotzian, ükhen zian amorio soberanaz: hitz nobliagorik jalk eztaite emaztiaren ahotik.

Eskelegoak zütia lotsatü? Sorthü zenandian egünian beno eskeleego etzirateke; ezi, ordian, pikarra zenandian Odolian bazüniana ürrhe, perlak ere beharrietan ta ükharaitan? Ezpazünütian, deusere eztüzü gldü. Aberats zinela ta orai eskele, diozü? Zinandiana hatsarriak zirade; datekina erezü bezala, jin zena, aberastürük, oihal txar batetan zü bezala eskele joanen dena. Troxatürük arrapatü dereizicia zure hona? Zü beno plaiña-garriago dirade arrapazaliak, galdü datekenian zure dihariá Soberarük ükhen ezpazünü etzünian jokatüren aski bazünian bertzianetzaz behar

etzünian. Urratzen dieia zure fama? Ogenik ezpadüzü üt z elhiak laisterkara, akhitüren dirade. Ogen düzia, egzü gizon perestiago izn bazinadian bezala, egin zünükiana, ixiltüren dirade.

Gaizki errailiek ezte mihi bat baizik, zük aldiz bi eszk hetan dirade elhiak, zütan aldiz obrak; batak dütü aiziak eramaiten, berziak daude etsaiaren ahalkiaren jakile, mespretxiak dütü elhe txarrak deuserezten. Elhiek bide xüxenari seküla ogen ezte egin, ezetare gizon perestiari bilho bat galerazi.

Nigarrez ari zirade düzülakoz adiskidia galdü? Etzünün zure besoetarik edo zankoetarik bata hiltzen ahal diradianak ta zü hil artekan herrestatü behar dütüzüna; bena egiazki maite bazünian, hila hobeki dago zure bihotzian, eziez zure saihestian; han düzü bethi edirenen, zena bere aragian, han zirade hareki mintzatüren eta jarraikiten zütiano zük ere düzü jarraikiren, zure aidürü dagoan lekhian zirade bathüren ta sekülakoz ber amorioan biak zirade biziren, ezi hilgei ezpazinandien algarreki, egobiar zen bata hil ladin berzia beno lehenago.

Dariusek Persiako Erregiak hil zereionian bere emaztia erori zen tristezia heriogarriala, atsekirik batere nahi etzian behatü. Demokrita filosofoa zien deithü, esparantzan megopia handi horrek ziala khabio zombait ezarriren; heltü bezain sarri Demokrita nahi ükhen zien Dariusi eraman, harek ezetz, ziolarik behar zereitzela nigarrak ützi agortzera, gero ikhusire ziala.

Egün zombaiten landan sar-erazi zien Erregeren aitziniala, bere agurra egin eta filosofoak zereioan erran, arrabiziren zereiola Erregiña nahi bazereioan eman galthatüren zereioana? Dariusek baietz etare zütian aberastarzün güziak, heia, zer nahi zian? Demokritak: «hirur jenderen izenak dütü galtho, ükhen ezten dolore ez eta tristeziarik, izen hek Erregiña zenaren thonban ezkiribüz jarririk, da agertüren nere hitzemanaren ekarraia».

Mementoa gobernadore güzien postakariak ikhertü zütian zoko güziak ta joan bezala ziradian jin. Ordian Demokritak erregeri zereioan erran: «Helas Jauna! enainteke enizan harritürük, zure khoroa izigarri ederrak thapatü dereitzün haiñ tinko begiak, non haiñbeste milion jendetan zure menpe lotsagarri handian direnetan eztüzian bakhoitz bat ere edireiten, zorthü honean bethi bizi dena ta haiñ antsiati ziradian herioa ja palazio hontara ardüra izanik, jin da berriz zure erregeñaren eramaitera; zuri ere erraitera emazte zela zü gizon ziradian bezala; jarraikiz erran zereitzon elhe ezin kontsolagarrienak ta hekila zian erregeñaren tristezia ematü».

Franko bezütian ezi sortzepenaren legarrak dirade dütügün min güziak ta herioa zorren pakazalia, batzütan lehenago, berzetam berantago; bena bizitze azkarrenaren hatsarria da tristezia haren llabürtzia da haren erhokerietarik handiena. Zer züzen dü egiten dereizkün lanetan? Zer zokhorri dereizkü emaiten gure minetan? Eziez sordheizten harek dü nahi meskabü heltü behar direnetzaz dezagün haren khoziaz trenka osagarria. Zerbait okher doalako z hiroz dezagün odola? Hitz txar zonbaiten gatik errabia gitian? Hen ta aiziaren baratzia ezpalirade ber gaiz. Eztützia nahi deusere ozartü ezetare eranpetü, berze mündü bat zuretzat eragizü, egar ezpazinoko zure aitzinekoak egari dütienak, ezi mündia da izan noiz-pait ta ohi orai dena ta bethi izanen dena, lürra bere egünkaleko ützülian, Ekha bere beroan, Argizagia bere hotzian ere henpian diren gaizak bere gorabeheretan, ta gizonak norbere lankheietan.

BEREZITA XXXIV

Esperantzaz

Esperantzaren izairia dago zerbaiten ügürükian ta neke eztaitekian. Ezi den gaiza eder, maithagarro ta gaion helgei ezpada, medio zonbaitez haren opatzia da erhokeria. Nahiak, aldiz, medio beharrek dütianian arranzatzü da esperantza ta dütüke zühürtarzüna, indarra ta bokantza hek gütielakoz da bihoztoitzen.

Mündian ezta jenderik esparantzak zothükutzen eztütianik, khortian, palazioan, merkhatian, alhorretan, itxaso ta lür güzien dütü ünühürrien pare ibil-eraziten bakhoizki gizon gaztiak gaia igaranetzaz deusere eztakienak ta jingeictan fidantza hanitez betherik daudianak. Hargatik ere enganatzen diano jendia dereio begitharte eder bat egiten ta net zereioana gizon gaztiari laket; bena gogo emazü bere irudinian diala eskü batian ankora zühürrentzat, berzian aldiz miraila bata da zühaiñari loth, erhoak aldiz berziaren ilusioner doatza jarraikiz ta hetzaz esparantza da galgarri gertzen; Boztarioak ere dü lagüntzen ta lanetan ürgeizten bena esker behar zenian, esküiñ dabilzanak dütü mendi thiniala eramaiten ta hantik lezila urthukiten.

Zentzu gaberik dirade, egiakzi, esparantza mesprextatzian gogomenetan bethi izanen diradiala, igerikan uste dienek, Gizonaren ekaraiak nahi dü, dütian bizian bere gorabeherak ta garrotzetan diradianak; denbora dügüna da haiñ llabür non heda ezpakeneza jingeiari, ezpeikiniro dinhets bizi izan giradiala, esparantza dügü hortakoz ogi ereiñian, txitxetan ta haurretan inharrastuen dütü plazereki iparrak dütian bezala zühaiñetan ostoak ta denbora igarana, ahazteraziten, izan ezpaliz bezala.

Txoriak hegaltatik dü bere indarra erakhusten ta ahal beno gorago ezta igaiten. Gizona da ezin beno gorago igaiñ nahi dena ta seküñan handitü nahiari bere llabürtarzüna zehatü eztiana. Dakigü sortzepen apalenetik handitarzün handienetara heltü direnak; bena gaiza halakoak letartaren obrak dirade, harek Pupieni arotz semiari bürian zereioan ezarri khoroa, bere aitaren ükhüdiän obratü zian, Harek zian Marziani, artzaiñari makilaz zeptro bat egin. Valentin Khordairia enberatortü, Justin, maiastüriari ikhasi throno bat beretzat egiten, Damian artzaiña kardinaltü, Gregori VII menüser botikatik aita sntiaren kaideran jarrerazi, Sixto V urdezaiñgoatik orozbat aita santütü.

Bena adajioak dio: «Ainhera bakhoitzak eztiara bere hegaletan bedatsia ekharten»; hek dirade gerthaldi bekhanik zorthiaren arrota ützüliak jalkiten diradianak ta senthagaillen herrokan jar diratekianak; berdhüdiaren alogerak ta sariak diradianak. Nor zen hetarik bakhoitza bere gazteroa grado hartara esparantza heltzeko zian? Ta zer banaitia ezta hen ta zonbaiten lekhü haiñ apaletik edo apalagorik jalkirik, diharü trüküz grado bet erosirik, beren oisterkinez jendia akogatzzen dütienak; bena lümere errespetü ta txoriari mespretxü, jende perestiak dereitzener.

Botztaroak dü gizona lagüntzen, diano esparantza bagien eretzian harek ere dereio lanen pezia arhintzen, dereiolarik egi(az)ko mothaildak eskentzen ta ekharginak besarka-eraziten ta bihoztotzen; bena hetan ezpadü adrarik jarri, nozpaieko hegaltariaren pare, Ekhiak hegaleko ezkoa хүртүrik da sekülaok eroriren; ezi gogomenen zelian ezpadoa gurepoteria, auherki dago esparantza jarririk. Ahal liroiana, dakianak arrazotsü baizik eztüke nahi. Opa moldatsüari dago zorthü hona beha, ta desaraudia doa ihesi.

Hartakoz dügün gure esparantzari ondeki segürrik eman, ükhenen dian zorthü gaitza, nahiaren soberanaz dolürrik ükhen eztezagün. Aspaldikoa da errana, esparantzaren erregia hil zela hospitalian ta ozartia zela astoen berdhüdia. Alabadere biak eztütianak mündian dü bide llabür eginen, ezpadütü arrimatzen nekez mügala heltüren.

Sortzeppen apala dianak, dian berdhüdia gora. Nobliak abantaila izigarri dü herri güzietan iripendiarraren gaiñtik. Nonko den? Zer den? Nahi die jakin, batak dü bere izenaberziak eztien esparantza lüzeegi ezetare llabürregi, denborak nahi dialakoz zonbait aldiz loth zekeitzoan bilhoetara, znbait aldiz ere ügürüki dadin.

Bada egiazki egün batzü ama hon, berziak amaizün diradianak. Bizpahirur jende, peskatzalen pare arraiñ hon bat dienian hatzaman hamia bethi hurian dienak. Zorthü hona ezta bethi buskatzen behar dianarentzat bena bai ardüra haren axolik eztiarenen. Carlos Vek zioan zela «*zorthü hona emazte laisterkera gizon gaztiak baizik maite etziara*». «Galbararen borthan, khoroa eskian lüzez ügürükirik erran-erazi zereioan berze bate-tara bazoala ezpazoan nahi sar ladin». Hegaltaz dabila zonbaitentzat ta plomüz dütü zankoak berzerentako. Bada adin haren jarraikigei propi diradianak; bena halako adina igaranki hari laisterka doana da següro erho handia ta halako esparantzak düke ospitalian herioa. Hanitz dirade hetarik, sobera esparantzaren khea jarraikirik, khedarre baizik ükhen eztienik.

Esparantza eztago gure poterian, bena bai berzeren borhondatian; pikarra da sortzen, berzek die estaltzen, hartakoz ere mündüko poden-

datha handienek txipien zokhorria behar die. Odagarria ardüra galthatzen berenetzaz esparantzarik eztiener ta gurietzaz dolü gütik diener. Otsoari dütügü ahariak emaiten, jan gintiroanari ahari baginande, güzier dü hitzemanen gehiago emaliari hitzemanen eztiara(k) etxekiren. Skorpioaren pare khozia dü büztanian otso gizonaren ere oare edaten diano zereio egarria handitzen, lehertü datekenian baizik aski eztüke. Haren esparantza da gezürra. Eztü zure enganatzeko ügürükiren ziradian lo iratzarririk ere eman dereitzün esparantzaz da trüfatüren, egin dereiozün dohaiñaz, haren gaizki egin date ordaria, azkenekoz ezagütü dükezü, bena berantegi Judas beno sordeitz zela halako gizona hirotü datekenian düzü aithortüren, bizi zen bezala gorritü bagetarik bere faltsükieriaz hil dela, bizi den bezala.

BEREZITA XXXV

Lotsa

Lotsa da amorio gihauenaren dügün alhaba, erran nahi beita gure khorpitzaren zatirande nahia, ta nekez azald'daitekiana. Dü bihotza haiñ tinko herxatzen nono odola igarain ezinez flakatürrik betago, hantik ere berze bizkaiak ere tenkatürrik, beren odoletik die laister bihotzaren zokhorriala igorraiten ta pairamen harez da begithartia, agerriena dena, xurpaltzen, besoak ta zankhoak ikharatzen, diano bihotzak bere indar güziaz odola igan-crazi nahiz, da erauzten, büria odol mentsez da hazten hotzak bilhoaren zaiñak tinkatziareki dütü xütitzen, begiak thürbüsten, iztezañak xurdunpatzen, botza estirletzen, elhiak nahasteb, izerdi hotzaz buztatzen ta gizona deuseretzen.

Griñalda doakabe harek die ardüra ere min handiagorik egiten, dereikünian gogoa, zentzia, ta megopia galeerziten, baloria ta gogomen güziak nekatzen, zombait aldiz ere erhotzen ta erhaiten, hantik hetara ez erortez ahal lirokiana lori, zer nahi zorthü gaizetara, ordüz gogomena adelatü badü. Beldür sorthizkaia da arimari batetan diana tinko bat emaiten, hari eztaite jendia bihurt ezteno jin arrazoa, haren zokhorriala, bena adelatürrik badago erran dügün bezala, meskabü erranetara ezta eroriren. Adelatze hau gure potherian, zeren eta berzer ikhusi dütügün zorthü gaitzak, igaran bagünü ardüra gure gogoan, gihauri hel ahal lizatekiala, espantatürrik ezpeikinanteke diradianan heltzen. Gure arrazoari galtha beikiniro nola hantik ezkaparazi gündükian ta ber kasian ja beikinanteke adelatürrik. Ezi helgei diren meskabier, inhur bihurt eztaiteke ta hetzaz lotsa ükheitia auherrago lizateke.

Hetarik dirade eritarzünak, bizi baginande zühürki, bekhant liraitekianak; süia faltaz ardüra eskeletzen gütian, düründä begira ezkinantekeianez ta harez giradianian lotsa, meskabia igaran denian. Ezi txilimista agertü ezteno ekhazitak jo dü ta düründä da odeietan kolpiaren orrhoa Igandetzaz her bürü eztiironak egin; ihesia baizik eztü ireñen deno. Basa arimalek gizona die bere harmekila bürüzagi.

Zertaz date arren lotsa? Potheria gizon gaiztoaren eskietan denaz, adiskide faltsiaz, etsaia beno sordeitz denaz, kobartaz gibeletik, jeloskorraz alde orotarik, bilhakariaz, arrapatzaletzaz ta ohoiñetzaz, hen herrokan jar lite hitzamaile handiak. Hetzaz sakolak hüsten dütienak ta hen

falta egitez bethatzen gezürtiaren kapitaiña, ta zakü afronteriaz bethrik denaz.

Gaztetarzünak, ordikeriak, lotsarik ezte, arrazorik eztielakoz, horatkoz ere erhoen kastatik dirade. Badirade ere gaiza güzietzaz ez solamente jinetzaz bena eztienezaz beldür direnetarik, üdüri dirade erho bati, mündia ustez beire zela hautse lezen beldürrez zothükutzen etzena, bena següro halako jendek arima megopia beno eztiela xüxenago beren bizian.

Aithortü behar dügü griñalda güzietarik ezte la lotsa beno harrigarriakorik, delakoz iruditziaren arauiaña gure zentzü güzietara hedatzen; tahala berrogei urthean mina mementoan igaraiten dena, dereikü bethi megopiak mahastekatzen ta arra mahastekatzen; hargatik ere Jinkoak dereikü gaiza helgeiak gordatzenezi balakitza jendiak tristeziatz ta dolüz liraiteke, gure egün güziak kagüntürrik daki, dakialakoz, ikhusten dügünetzaz dügüla franko.

Eskelegoa, ahalkia, eritarzünak ta herioa dirade egiazki gaiza lotsagrariak, gizon aberatsari ta perestiari; bena dakianak Beliserari zer heltü zereioan, nor ezta meskabu güzietara adelatüko Halako gizona Enberadoraren landan, jaun handiena, bere bürüzagiaren bazter güzietan etsaiak kalumnietzaz jauskaiñ, begiak zereioen lehertü ta kharrikaren kantuan jarririk igaraiten zagoan (ümen) amoina othoizten, halako gerthaldiaren landa, beha orai gerla egile txar baten, etxerat jin denaren, deusere egin gaberik, egiten dian plaiñiak.

Berze bat deusetarik jina, zorthü honak behin konkaitz ekhar(ri)rik, dialakoz gero urthiki ta zen lehen lekhian jarri, haren marraker giradia beha egonen? Lotsa izan ezpada sobera igaiten dolürrik dütükia so egiletarik? Sobera lotsa edo ordüzegi ükheitia edo arrazo gaberik, dirade orozbat damnügarri ürrhün direnezaz lotsan izaitia da zorthü dolügarria, laisterregi jin dadin beldürrez bekirade ginhaurt bethi eskerniatzen, bena gogoa bageneza Izairian diradian gaizak haurrak bezala beren bederatzü hilabetiaren azkentzian diradiala sortzen, khozüta ezkiniro gure bizitze eskelia mila gogomen auherrez.

Bada presontegitik süiaren medioz ezkapi direnetarik, bada ere lezetara eroririk borosta mardorik zolan bathürrik, hantik sendo alkhi diradienetarik. Bada ere zauria dielarik pulmoetan ezpada'khaldiak sendotü dütienik; hala ardüra zorthü honaren azia dago gaitzaren pian gorderik.

Min helgeiaz losa denak soegin balezo bere sordeitza ediren liro uste zian beno txipiago heltü dela ta handiagorik ikhusi diala. Beldürra, aren zombait aldiz ezta haiñ gaisto eziez uste beitügü, dereikülakoz emaiten meskabiaren ügürükitzeko, üsartia, hartakoz ere hen borogia ükhen

eztienek die zorthia gaitzago zeren eta gerthaldiak igaranez probetxurik ezpeitie egin. Hantik ere dirade hanitz ürkhategiala botzik joaiten direnik, ikhususirik ja lagün zonbaiter ber bidia egiten, ta hil nahiago direlakoz bate-tan, eziez lüzez herioaren beldürrian bizi, gerthaldiez ere dakie, nola dütien herioa, halbhadere die lotsa arhinago.

Jakin nahi günöke, zer heltüren zereikün gure bizian, ta jakinen eztügüna, bena següro dena da Jinkoak nahi dian bezaiñbeste besarkatü gaiza dütiara eginen, herak Ekhia egin 140etan lürra beno handiago dena, manhatü dereiola zer orenetan barnen 12 milion lekoa egin letzan ta diala izar batzürer zothüka elitian ta eztiradiala mendia beno zorthükutzen(ago). Manhü ere diala egin zonbaiti ibil laitian ta oren batetan barnen bide gehiago egiten diela eziez zaldün batek ezpeitiro egin 1726 Urthetan. Erran liro, arren, gizoner egingei dienak, dena perestü bizi ditian ta lotsa-rik eztükiela sekülan.

BEREZITA XXXVI Ausartziak

Ezta berdhüderik ausartziak beziñbeste gizonari ohore egiten dereionik, eragos güziak dütü garhaitzen, peligro güziak apartatzen, botxien bazterretan ta khaparren artian arrosak dütü biltzen; haren begien aitziniala sekülan oldekiak eztirade agertzen. Zorthü honak dü bethi lagün, bere ürrehatsetan bihotztoitzen dütianak, bihotzian dian alpo-rraz berze bizkaiak dütiarak azkartzen, lotsak eztereioke dremendena ikhara emaiten. Halako gizona ezta aharrazale inhur eztialakoz irainden, ezta lotsa irain dezen.

Ausartze, egiazkoa eztoa peligro buskara, bena hartara behar badü doa ahün bizi balütü bezala laister elhestan, khüto arrapostian pairakor, meskabietan ekanpetsu. Arima dü tieso, deuserik zothüka eliroana. Zer nahi gaiztokeriak eztü lotsatzen, erri mehatxier hamar ezpadak ezterioie ürrehats bat gibelerat eraginen; Zühürki bethi da mintzo thipiki dü gogo-mena erraiten, bihotztoiki ari da orotan, legia dü gidail, ogengabia bizi-tzian, berze argirik eziez egiarena ta fama hona baizik begien aitzinian gidail.

Halako zen Papinian famatia, Carracalla Enberadoriak manhü egin zereioanian züzent leizoan Senataren eretzian, Geta bere anaiaren erhaile izan zena, arrapostü egin zereion nekezago zela legautse züzentzi eziez haren egitia; bazakian khostaren zereiola egiak, büria, Printze barbaroak mutzerazi zereioana.

Orozbat Aristidak, Denys Siciliako erregiak galthatü zereionian alha-betarik bata erregiñagei: thipilki erran zereioan, nahiago lükiala ilherrian, eziez tirano baten ohian ikhusi bere alhaba. Ta harek bere ahizpekila egia soberana pakatü, berzek ükhen eletzen, tiranoak hilerazi zütian.

Halako gizonak izairiak dütü egiten bena haurzarotik ere arima zereitze azkartzen. Indietan (ümen) da herri bat non arranoak beno hani-tzez, belatxak handiago beitirade ta mantsotzen diradianak, hetan gaiñen haurrak konkaitz dütie ezarten ta arimalak hegalt-eraziten, dütie lehen aldan marrakaz daude haurrak, geroztik berak dirade arimaler jauzten ta odeietara igan-eraziten, hala peligro güzietara berak dirade atrebitzen.

Khostüma haurretan da izaira bigerrena, hantik dirade gertzen aita amek nahi dütiara. Errumanek zütien berenak basa arimalen eretzian jar-ten, lehoner ta elefanter hüillent-eraziten hollizietan, gizonekila ziradia-

nian gütatzen ezpadakariak ere ziradianian algarreki jardasten, ikhus lezen lürra arimalen ta gizonen odolaz estalirik, itxasoala ere gazterik zütian eroaiten herioari akostüma laitian; hartakoz ere ordüz gerletarat. Tarquinius erregiaren semiak bere hamalaurkerren urthian erho zian etsai bat. Scipioek hamazazpigerrenian etsaien artetik ideki zian bere aita. Probus bizarra jin beno lehen, zen tribun harmadetan. Alboiñek duelian erho zialakoz Thorismond Gepiden erregiaren semia, aitag zian mithilan mahaiñetik khenütü ta berian jarr-erazi.

Bada uste dienik estudioak bihotza diala mardotzen. Bai hartara enjogi lizatekiana gerlako ofizioan jakintü behar lükianak; bena net behardün da aitoren semiari jakintze zerbaitetara heltü nahi denari, dian Alexandre ta Coesar izigarri jakintsü ziradian, etzen Errumako harmadetan kapitaiñik halako etziradianik. Lesdigieres Konetablia, Catinat marexala abokatü ziradian. Estüdioak dü gerlako laztarzüna ezitzen, ezkonde zühürak emaiten, gerthaldi honik erakhusten, mihia zorrozten, elhestan egikoia emaiten ta fama hona arrimatzen.

Irakhurtü eztianak, nekez dako ohoriarren egiazko eginbidia. Han dü ikhusten nolako gerlako ausartzia ta legiak, hanko langaitzak, obra ederren lankheia; meskabier nola behar dian bihurtü, aberastarzünak mesprexatü ta herioareki oroitü. Jakin ere, herriaren ta erregiaren zerbützüko hiltzia dela herio ohoretsuena.

Aristota pagan izanik ere zioan ausartzia zela zelütik jiten, hantik zion gogomena Izairiaren dohaiña etzela, berdhüde bekhanta delakoz. Platonek eskolan zer erraiten zazpi gaiza ziradiala mündian, gizona apaltzen zütienak:

1. megopiaren arhintarzünak.
2. khorpitzaren meskabiak.
3. khanbiakor delakoz bere borhondadietan.
4. bere obretan haiñ aizaldar non hil denian abaiñak beno azkarrago ezpeitirade.
5. zorthü hona beiraren pare diala, honki xahü ageri denian hausten dena.
6. zühürtarzüna zereiolakoz zahartarzünian ta okher zereion tenporaz jiten.
7. ta akarraba ederrik berant dütianian egin, auherki dütiara bederakatü jiten zereioanian herioa.

Paganek berek zien sinhestia zerütik ziela ausartzia, hargatik uste zian Alexandrek Jinkoaren odoletik zela jalki, Pyrrhusek ere zian ber erhokeria ta batak ta berziak harmadetan sinheste hori jarriak: etzen sol-

dadorik uste etzianik Jinko baten esküpetan ari zela, hantik ausartiaren, ikhusi dütügün senthagaillak.

Bena halako elhe zaharrik eztügü, orai, gure artian; zakian jendiak, ordian, bere izaitiaren flakezia ta gezürrez ahalena zien estaltzen. Dakigü, orai gük, gizon baizik ezkiradiala, gerlan ta bizitzepen güzian ausarte egiazkoa, konzentziaren xüxengoan dagoela ta hartarik baztertzen dena gizon apürra dela.

BEREZITA XXXVII Ahalkiaz

Gizonaren grñetarik ezta batere ahalkia beziñ arrazotsürik, delakoz desohoriaren beldürra; badaki zer den egingei edo ez. Laido dena edo eztena eder edo itsusi ta zer den konbeni megopiaren ta arrazoari. Abantailla handia dü bereki dialakoz sortzepena, diala ohoretik ta ahalke egiten dereikien gaizak gaizto diradiala gizonen eretzian. Ohoria delakoz Izairiaren dohaiña, gaitzetik da gibeltzen ta honkiala hüüllentzen gogometan, hitzetan ta obretan zerbait okherrik zereikianian ezkapü, ohoria beste althera mintza laiteke haren begien khinper ari baginande zerbaite-tan ezi famaren amorioa da haiñ izigarri non ezpeita arima ederretan bai-zik sartzen ta han delarik Jinkotziaren garretik tximista baliz bezala beitu gizona argitzen.

Famaz jende güzia da haiñ khoi non etare lakikinak, elirokiala nola nahi küpera, gaizkia beitu eginen amoregatik harez mintza dadin jendia, ustez hilik bezala bizitzia dagoela deuserezgoan; hantik fama hona dianak handiago nahiz, beraz ahalke da, egun oroz zerbait ezpadü egin heda litzi-rokiana bazterretarat; orozbat uste badü zerbaitek ogen dereiola egin gogoak azotatzen dereio arima, memetoan odola igaiten büriala ta begit-hartian gorritzen bihotzeko plagak ere hontzen, üdüri haradrano diala bere odola urthikitzen.

Zorthü hona dü egiazki gizn perestiak dianian ohoria haiñ minbera ezi ahalke beagiak demonioari dohaiñ eder bat da ahalkeriarena. Behin haren naza hautse dianian jarraikiz gaiztokeria güzien ühaiztia bezala doalako.

Ahalkia, gizonetan beno handiago da emaztetan, hitz dremendenak direielakoz berdhüdia aseratzan, hargatik ere hen berdhüdia da ohilago hen beharrak ere maniago, dielakoz bihotza erbalago. Gizonetan aldiz püntü gilikorra da. Sortzepena, deusetarik zerbaitetarat jin denak odol nobletik sorthü dela lüke nahi fama. Ahalkez lehert'laiteke uste balü jende güziak lakikila nontik den jalkitü, dena ardüregi dakiana, behar beno handios izan nahiz, ikhert-erazi dü gorderik zagoana; ta nor zütien aita handiak jakin-erazten, aipatüren etzena berak ahatze ezpalütü nahi ziabertzü; mündiak daki nola diradian. Kargüdan batzü mereximentia egiteko hartan eztela sarthü, daki ere sortzepena eztela hartan sartzen ta izarrak edo aiziak beno eztagoela gure potherian.

Bena berdhüdiak dianian gizona goratü sortzepenak eliro apal-erazi: Poros, Indietako erregia bizar-egile baten seme, Bradila esklabon printzea inkhatz-egile batena, Artagoras Sikiniako dükia khoziner batena, Agathocles Siciliako erregia bortha-zaiñ baten semia. Primislaus, laborantzatik printzetürük begiratzen zütien bere hatü zaharrak ta ahatz elezan nor zen ohi, ardüra maneatzen zütian; Villegesira Arkoepezküpiak inhu-rek düdarik etzian organ-egile baten semia zela, bere gaiza güzietan arro-ta zian pintz-eraziten nontik zen ahatz elezan.

Bada hanitz jende beren izen propia hil-erazi nahiz berzerik hartzen dütienak apalkeria dena; zereneta izena desohore ezpaita ta izen arrapatia beita, halako delakoz ohoiñkeria ta berze baten soñekoa jaunstian, uste beitie enganatüren diela mündia, bena astoa errelikaz kargatia bezala dabilta, faltsü moneda egiten eri dirade.

Bada ere zombait, beren bizioetzaz ahalke diradianik, hetarik dirade akhinak, gezürtiak, traidoriak, faltsiak, nastalariak, ohoiñak ta ezagütze gabiak, diradianian halako ezagütia; bena sobera lan dükielakoz fama hobiago baten lankheian, beren aitüretan daude ta gorridüra apür batez dirade kito, dütieno barneko zorrak inharrastan.

Ahalkia galdü dianak eztü deusere osorik hautse dü obra honen moldezkoa, bide xüxena dena; halako gizonari honki zekeio alanbrezki-belharrak, nekez gorritzen dena; igel beltzaren begiak, eskü arrapazaliak, sagiaren zankhoak. Lagün dütüke bizio güziak lükien krokodilioa zaldüntzat.

Haurzarotik da ahalkegabia sortzen, aita amek igaraiten dereitzen bizio txipiak dirade hekila handitzen. Platon filosofoak dio holako haurrak milatan axeriak ta otsoak beno nekezago diradiala mantsotzen. hantik dirade jalkiten bidütsiak mündüko desohoria diradianak ta deitzen dütügünak ahalke bagiak.

BEREZITA XXXVIII Hontarzünaz

Zertakoz gizona hontarzünaz ezten betherik oarkera da megopia gaiñtzen diana; ezi arimal güzietan batere ezta zorthia haiñ txar dianik eziez gizonak ta ahazten badü hontarzüna ükhen direioan berdhüde hoberena zer dateke? Ta zer dateke gizona berze gizonarentzat dianian bere bihotza gogortzen?

Norat nahi ütül bedi, begien aitzinian düke Hantzia, ürrhats güzietan dü bathüren bere banidadiaren apalgia. So beza gaiñerat, hantik jiten zereiona airiak daki bizi-eraziten dianak, dereiola indarrak egünkal muzten. Behera soegiten badü, lürra dü ikhüsiren hazkürria dereiona emaiten ta khorpitzta hirotüren dereiona, bizitzia dereionak herioa dereio emanen. Jatia, edatia, loa ta pausia egünkal hartzen dütiatarik, güziak doatza haren desereustetara bere barnera aldiz so egiten badü, dela min güzietara enjogi, arimal güzietarik behardün dela ta hen zokhorria ezpalü, hotzez hil laitekiala dü ikhusten.

Alabadere mündüko gaitz güzietarik gizonarenak dirade sordeitzenak, harek dü gerla berari jarraikiz egiten itxasoko meskabiak obratzen, harek hiriak eta etxeak erratzen harek aberastarzünak pikarraitzen, printziak eskeletzen, jendiak ahalketzen, harek dü estirak ezakitü arimaren jalki-eraziteko, haiñbeste borthatarik nola plaga egiten beiterio khorpitzari. Azkenekoz zer eliro giznak egin gizonaren? Lürrian infernia litzirio jar potere bat ezpaliz zelian, haren gaiztotzen beno azkarrago dena.

Jinkoak, arren, zelütik lüririlat dü hontarzüna igorri jendiaren zokhorrigi, bata berziari zor dügünetan hantik dirade arima ederrak honki egile berzeren minari diradianak dolü-egile. Jende perestiaren zokhorri zaharrean, zurzaren ürgaitz ta behardüner emaile, eskelen aita izaiteko.

Ber denboran ikhusten dügü bihotz franko ükhüdia bezaiñ gogorrik, berzeren sofrantxer bethi begiak idor dütienik ta mündüko dolore güziei ta marraker gor direnik, hontarzünaren itzala ere ezagützen eztienik, basa-gizonen pare Khristianen etsai sorthürrik, haren aragitik jan lirioie, lehen eziez eskia heda belitzeroie. Borreoen kastatik jalkirik, odolian, süian ta meskabü jarrigarrienen baizik eztride laket. Izairiak dereio eman, Rhinzerosaren adarra, hartzaren aztaparra, lehonaren ahoa, tigroaren hagüiñak zathizka ta jan dezen, gizonek; basa arimalien arima die ta

hanitzez basago dirade ehünetan nahi lükielakoz ikhüsi zokhorri faltaz ehün gizon ber egünian hiltzen.

Halako bihotzak gizontsü izairian dirade, arima ederrer harrigarri, hen hontarzünik ükha eliroke aita ametarik diradiala sorthü. Lege zaharrak zian hil egiten, arimal biziari khent elakion bizkai bat ta hontarzüna arimalentzat zian manhatzen. Athenaseko akadoiak hil erazi zian haiñbat zialakoz belier begiak ziskatzen, ta plazergei ütsütü zütianian hegaltaz igorraiten. Hantik akadoitü zen bihotza zükiela kobart ta odolgarri, txorien krüdel zena, gizoner zatekiala Khartaginesek aizo botzaz kondena-erazi zien gizon bat mantsotü zialakz lehon bat zioelarik basa arimalekila akoiñta zianak, gizonaren hontarzüna ziala galdüren.

Nere üdüriala hontarzün gütiago zien akadoiek eziez lehonaren bürüzagiak, ezi bihotza amoriotsü ükhen ezpalü, arimala etzian makhila khaldüz mantsotüren. Probak daude athezka gizon bihoztoienak diradiala hontarzün gehiago ükhen dienak, Marcellusek zioan Sirakusa güzia garretan ikhüsi zianian, aski nigar nahi lükiala sü garren hiltzeko. Titusek ere ikhüsi zianian Jerusalem hilez betherik, nigarra begian zioan etzela hori beraren obra bena bai zeliarena. Gionak gizonari dian potheria ezta Izairiaren adran direlakoz gizon güziak ber khastatik ta hen artian berze bainatelatza ezta balakari ezta aldiz da lo-egile ta azaliak dü sügia iratzartzen. Ber, banaitia dago manha latzian ta manhü eztian. Batak dü bihotza deitzen, berziak aldiz ohiltzen hontarzünak aldiz estekatzen.

Bada jende itxasoari pare diradianak; bere izairiaz ezta gazi Ekhiak lürretik hürüpatzen dütian baporrak ixurten dereitzonetzaz dereio gaiña gazitzen, ta dian kolore berdía emaiten. Orozbat jende latz, kanpotik ageri diradianak barnetik dirade ezti ta botz gogorak ardüra bihotz hona salhatzen.

Nausi ona logale denian, maiñatak dirade beillari hontarzünak ere alde orotarik bere soegiliak dütü bethi. Bi bihotz dütü aita bere aurrhidentzat, amarena da maiñantetako ta biak adiskidentzat güzier bere gradoetan dereitze hontarzüna erakhusten; halako zen gure aita lehenen bizi-pena, maiñateki bizi ziradian bren parekila bezala, Nork erran liro lehen hamalaur kardinalak. Sylüestre Aita Santiak egin zütiala Errumako hamalaur kharriketana lokatürrik prauen errekeitatzeko zaudiala, geroztik dirade, haiñ handitü, ta batean hen poteria norat nahi hedatü.

Hontarzün dianak bihoa hirian ta bürgian, etxez etxe, han dü edirenen franko no honki egitiak koka. Jende zaharrak lastoan hatü txarrez estalirik. Eriak, zokhorri batere gaberik. han dütü ahalkorrek edirenen nekeziak haiñ flakatürrik non beren eskelegoaren aipatzeko falta beitzerei-

tze hitzak. Thürkek beren honen detxema die prauer emaiten. Bada hetan beren khostüz bidezalenzat üthürriak egin dütienik, behardüner doatza aitzina ta kharidadia die haiñ maite non kabaletadrano die hedatzen. Ezta hon hirietan horik hazteritsü, txankü zahar edo mankhatürrik ta nausi gaberik, borthakal bere bizi doia ühen eztienik. O! Khristian giradiener zer gerthaldia dereikien emaiten, eztradienek? Dieno hek haiñbeste hon-tarzün probatzen nol agük gütik beitügü erakhusten.

BEREZITA XXXIX Ametssetaz

Aspaldian ehortzirik dago, lehenik ametsak gezürraren aizo hüille-nenak ziradiala erran ziana. Alabadere, Makrobek hetan sinheste zianak, bost herrokatan dütü jarri. Lehenaz dio, gaiza helgeiak dütiela salhatzen, hau ükha eztaitekeana, Josefen kondaira egia bada (bere ametsetarik amets-egile izen ükhen ziana): egia haren probantza dago Karferian zago-elarik bere bi lagüinen ametsetan bata zatekiala, herio ahalkegarriaren seiñale, berzia aldiz bere autakina ohorezkoa, zütianian azaldü. Egia bie-tan gerthü zena. Geroztik ere Pharaonen ametsaren azaldia, Egipta zazpi urtheren soiltazüna zianian, erabaki. Danielek ber gaiza dereikü esken-tzen, orozbat Jusef ama bereginaren senharraren ametsetik, errege hero-daren arakeietik jesusen salbatzeko, egiptara zianian eraman; ta berze ametsaz errege haren herrioaren landan hirur urtheren bürian Palestinara berriz ützüli zenian. Jakilegoa hek daude *ordeiñu zaharrian* ta *berrian*, berme hoberik eztago mündian.

Homerek ere Lürreko megopia güzia zianak dereikü Nestorren ametsaz erraiten Erregerenetan fidantxa dio behar dügüla hari, hen zorthü honez, edo zorthü gaitzaz mintzo diradianian, erran nahi zian Errege Agamemnonenetzaz.

Temistokla Atenakoarenak lekhü düke ere heben. Persiarat abiatürrik hanko Erregiak zian ezin honkiago agurtü, gobernadoria bat ere zerioan Frigian itxasoaren bazterrian eman. Bena Khorteko isterbegiek hilerazi behar ziela erabakirik, gizon erhaile zonbait aitzina zeroien igorri. Ja bide-tan zen Temistokla, lehen gaian zagoelarik lo ohian, amets egin zian Theleslionekeo hiritik igaraiten bazen, herioak faltarik etzereioala eginen, hartan iratzarri zen bezain sarri ta nontik zükian hiria(z) kanpo berze bide bat, billenkitü zenian, jarraikirik bideskak herioari zen ezkapü; bena erhailek jakinik igaran zela, laister haren ondoan ziradian jarri. Uhaiz bat igaraiten zialarik, haren hatiak huriala erori(ri)k odir-eraziteko mainatak hedatü zütien sargetan, gaia ja zen t argizagia garbi Temistokla bere mainatekila lürrian jarririk, argiaren aidürü zegoan. Erhailek, ustian ohatürrik zagoela, bere kezaldian, xüxen hartara ziradian abiatü. Bena norbaitek, hen heltzia ikhusirik eta *harmetara!* zian oihü egin, jende güzia laister mandüler hetara, zütien hatzaman güziak ta Temistoklak breki eraman. halako gerthaldiak üsü dirade.

Dügün gurenarik zombait bederaka. Luis gaztiak, Frntziako Errege zenak, bere emaztia Felipe Augustez erditü zen gaian amets zian egin, besoetan zialarik haurra, Printze güzier ziala eskentzen ta egoisten zian odoletik berak edanik, edan-eraziten zereuela. Hantik, igermenak odol-ühaizta handirik izanen zela, egiazki gerthü zena; ezi, gerla Printze harek, bere denboran, zian egin handirik.

Bi prima handi ziradian, Margarita ta Ana, bata Borgoiñako, berzia aldiz Britainako dukesak; Charles VII, frantziako Erregia zen hetarik batarekila izkontgei, hitzak ere lehenari emanik, Printzesa Amboiseko palazioan zagoan ezteien adinaren haidürü; bena akadoitü izn zen abantaila handiagoa Britainako dukesaren Erregiñatzian zatekiala. Khanbiamentü harez Borgoinakoak deusere etzakian. Egüntxe baten goizian bere andre-aurenekila zabilalarik teristeki paseiün, baratzian hetarik batü galtho zereioan egin, zertakoz zen haiñ teriste bihotzian ageri? Printzesak arrapostü zereioan erran, gai gaitz bat ziala igaran, ta geroztik haren bihotza beltzairaz betherik zagoela, loan gogatürük Margarita bat eman., zireiela baratze batetan begiratzer ta errekeitü hartan zagoelarik asto bat hara jin zela; haren akhasatü nahiz izigarri eskarnio ükhan ziala — azkenekoz jan zereiola lilia; kondaira hori egiten ziano zer zatekian hantik, inhur etzen düdan: alabadere, heltü zen llabürzki, Anak ziala Margaita deslanthatü ta frantziako Erregiña zela gerthü.

Clovis frantziako errege Khiristian lehena Türenjeko Erregeren emaztiareki izkoitürük zian fedastatü; zialarik Erregiñak erabaki lehen gaian algarreki etziradiala etzanen. gai hartan zian Erregek amets egin, zointan ikhusi ziala hirur saldo animal, batian lehon ta Likorna, berzian hartz ta otso arrapüzaliak ta hirurgerrenian txakhür athe bat, bata berziari ausikiz ari ziradianak. Ametsez zereioan Erregiñak galthatü Bazinak zereioan azaltü, hori nahi zela erran beren ondokoen kondaira: lehenak ziratekiala balios, bigerrenak jende apürak ta hirurgerrenak bren aharretzaz deuserestüren ziradiala. Hala ere gerthü zena; balizateke gerthaldi berzerik, bena berezita honek dü franko dütienarik amets egiazkoen doiala.

BEREZITA XXXX

Ezkerreko haurretzaz edo bastartetzaz

Zertakoz diradian hüme bastardak egiazkoak beno azkarrago da galthoa? Arrapostia aldiz izkontze bagetan (ümen) diradialakoz haurrak eginbidiaz ardüra nekez eginak, nekezia hartarik diradiala flakü sortzen, dioe. Berziak alsiz gaiza ebatsien pare, bihotzaren ta arimaren ta khorpitzaren indar güzien diradialakoz obrak. Zaintsüago diradiala sortzen. Den gaiza faltsiek edo Egia, berzeren akadoiala nago ta berze batek dioan bezala diot, suerte bateretatik eztüdalakoz Jinko Jaunari esker, hartan axo-lagaberik nizala egonen.

Ber arrazoak bastartek, aize apür bat haboro dielakoz eziez legaurretzek behar dereiegü intsens apur bat heben eman, diogularik kasta hartarik zen Romulus Errumaren ondekidarra, Theodorik Ostrogoten Italian errege izan zena, Gunderik Vandalien erregia, Artaxerces Parthen erresuma Persatara ekharri ziana. Clotaire bigerrena Fredegondaren semia bena ez Chilpericena Gontranek Orleanseko erregiak, zioana. Charles Martel zen ere ber kastatik eta ez errege izanik ere erregegen büri-zagi izan zena Guillaume Normandiako dükia Enlgeterran erregetü zena. Dunoiseko dükia, Frantziak bere handitarzüna zor dereioana.

Kondairietan gütik dirade gizon handiagorik batzen diradianak, ziradian ere haboroenak erregetsü odoletik jalki, salbü Artaxerces, lehenatarik bata. Ezi harez Persako kondairak dio, Panaschus larru-paintzale eskele batek, zerbait izartzetzaz zakialakoz gaiza jingeietan, Samnus ezagützen etzian gizon bat bere bortharen eretzian ikhusirik igaraiten erran ziala Persiako errege baten aita zatekiala.

Samnus jin zen hostatü hartzera Panalscaren etxera, elhestan ari zirelarik erran zereioan, larrü apaintzaliak dolü zereioala haurrik etzialakoz. Berziak nahi bazian emaztiareki ützi etzatera hitz eman zereion, bat eginen zereiola; topatürük heltü zen hantik seme bat izen Artaxerzes ükhen ziana. Sortzepenaz zen Errege hau larrüzaliaren seme legen arauiala, bena egiazki soldado baten bastart hantik gerletan langile handia, zian, arren, harek berzek bezala bere aitaren odoletik zerbait. Egia bada refraua: «haurrak diradiala beren aitararik ezpala dena egürretik»: legiak eztereienian hazkürriak baizik otorgatü, eztü ogenik diradialakoz bastart haboroenak haiñ gaizto gertzen nun aitari beitirade desohore ta die izenari eskernio, amorio ere gehiago, direlakoz halakoak akadoiki püta hümiak deitzen,

izen ahalkegarria dena. Beren sortzepena okherraz dakigü eztiradela berme; bena berdhüdiáz estal beze thona, ez errege erran dügüinen arauiala, bena bai inor bere bürübidiairen doiala.

Diot aitoren semiaren bastardak ahatz eztiarik sekülan nor zian aita ta zer zor dian haren odolari da bethi ohart. Apalagoak aldiz, aita gizon perestia bazian, perestiago izan nahiaz den, egünez ta gaiez egarrian. Hala bata ta berzia jendiak dütü auspatüren behr bezalakoek ere beren herrokan jarraziren eta dielako kastaz ohorez izigarri khi hala beren mereximentien doiala franko hartürik die ükhenen.

Zertakoz balako haurrak, lealak beno bizkorrago ta azkarrago diranian, da galtboa? Diradialakoz legiari ebatsirik, da arrazo hobena, llabürrena, zeren diradian haboroenak aizetsü ta ürgüllütsü da bigerren galtboa? Erran eztereitzen nontik diradian gerthü beren sortzepena dü hanitzü bardintzen dielako, dirade lerdentzen, da arrapostia. Dakie Romulus Errumen leben erregia ben kastatik zela Clotaire bigerrena Fredegondaren semia, bean ez Chilpericena Gunderik Wandalen erregia. Artaxerxes parthen erresuma Persareneki jüntatü ziana. Artus ere Engleterrako errege, betarik zela dakie bastatü.

Gure bazterretan aldiz Theodobert Metzeko erregia ikbara erazi ziana Italia güzia. Karles Martel (ümen) ber kastatik, Guillaume Normandiako dükia, Engleterrako errege zena, Dunoiseko kondia Frantziak zor dereioana bere handitarziana.

Kondaira gatik dirade Artaxerxes beno gizon handiagorik Persako kondairak soldado baten seme zela dio, alabedere hartara jalki errege famatietarik bata; bena zonbat bastat mündian aita hanitz ükhenik güzien desobore gerthü direnetarik.